

**СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ ГЕРОЙН
100 ЖЭЛЭЙ
ОЙ ТЭМДЭГЛЭГДЭЭ**

12 н.

**ИТГЭЛИЙН
ХАМБЫН
ЗАХЯАНУУД**

23 н.

1921 оной
декабриин
21-нээ гарана

Буряад Үнэн

Эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

Бүгэдэ арадай сонин

2013 оной
майн 16
Четверг

№ 19 (21918)
(833)

Гарагай 5
www.
burunen.ru

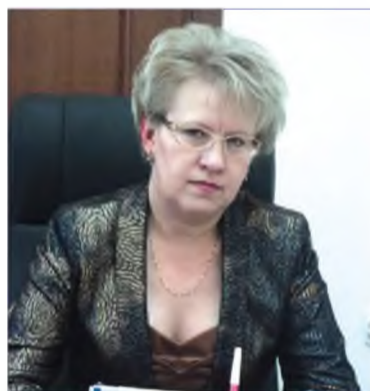
Буряад Үнэн

Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото-ураг

Буряадай элитэ поэт Даши ДАМБАЕВАЙ 75 жэлэй ойдо

АЯЛГА ҺАЙХАН ДУУНУУДЫНЬ, ШҮЛЭГҮҮДЫНЬ ЗЭДЭЛБЭ

В ИД «Буряад үнэн» 24 мая 2013 года с 14.00-15.00 ч. в целях государственной защиты прав несовершеннолетних состоится «горячая линия» с уполномоченным по правам ребенка в Республике Бурятия Татьяной Ефимовной БЕЖЕВИЧ совместно с заместителем руководителя Управления федеральной службы судебных приставов России по Республике Бурятия Татьяной Георгиевной БЕЗЫЗВЕСТНЫХ по вопросам исполнения судебных решений о взыскании алиментной задолженности, об определении места жительства несовершеннолетних, порядка общения ребенка с не проживающим совместно родителем.
Звоните по телефону: 21-50-96.

**ВАЗОНЫ
ЦВЕТОЧНИЦЫ
БЕТОННЫЕ**

от 1500 р!

100x40x32см.

53x53x27см.

50x50x27см.

**тел: 62-11-08
8-914-631-71-21**

Үргэлжэлэлынь **13 н.**

**ОФИСНАЯ
МЕБЕЛЬ**

СКИДКА
10%
НА ВСЕ

В НОВОМ САЛОНЕ

ул. Сахьяновой, 9 (Фабрика мебели) Т. 43-90-10

МИХАИЛ КОСТРИКОВ: “ХАБАРАЙ ТАРИЛГА САГ СООГОО ДҮҮРЭХЭ”

Бурядай хүдөө ажыхын болон эдээ хоолой министрэй нэгдэхи орлогшо Михаил Костриков правительствын брифинг дээр тарилгын хүдэлмэринүүдэй ябаса тухай хөөрөжэ үгөө.

Мүнөө нёдондойхиноо хүйтэн хабарай тохёолдобошье, республикын хүдөө ажыхын эмхинүүд майн 13-най байдалаар дүн хамта 7500 гектар газарта орооһото ургаса таринхай: шэниисэ – 7300 гектар, обёос болон хара тарьяан – 100-100 гектар. 2012 оной энэл хугасаада иимэл хэмжээнэй хүдэлмэри бэлүүлэгдэнхэй нэн. Бүхидөө мүнөө жэлдэ 113 мянган гектар талмай дээр орооһото ургаса таригдахаар түсблэгдэнхэй.

“Энэ түсэбөө дүүргэхэбди. Иигэһээр ажалаа эршэдүүлжэ, тарилгаяа саг соогоо түгэсэхэбди, – гэжэ Михаил Костриков хэлээ. – Шэниисээ майн 25 болотор хуулгаха ёһотойбди. Бусадые нь баһал хараалһан болзортоо тариха дүүргэхэбди”.

Бүхы хүдөө ажыхын предпритинүүд хабарайнгаа тарилгада бэлэн болонхой: тоһо-түлишын хэрэгсэлнүүдээр, хорхой шумууллаа хамгаалгын бодосудаар болон хүрэнгөөр гүйсэд хангагданхай, мүн баталһан хэлсэнүүдэйнгээ ёһоор даб дээрээ 500 тонно минеральна үтэгжүүлгэ абанхай.

“Мүнгэнэй талаар бэрхэшээлнүүд бии. Зүгөөр эмхинүүд хүдөө ажыхын банкнүүдһаа урьһаламжа абаха аргатай ха юм. Энээн тухайгаа эртээнһээ ханаагаа зобожо, саг соогоо мүнгэ олохо хэрэгтэй байгаа, – гэжэ министрэй орлогшо хэлээ. – Бурядай Правительство хүдөө ажыхын үйлэбэрилэгшэдые арга шадалаараа дэмжэдэг. Жэшэнь, үүлтэртэ мал ажалда, хони, адуу, оро үдхэлгэдэ анхарал хандуулагдадаг. Мүн бусадшы шэглэлнүүдээр дэмжэлгэ үзүүлэгдэдэг юм”.

Россиин ВТО-до ороһон шарһаа, байгша ондо ГСМ-

эй хүнгэлэлтэнүүд болуулагдаад, мүнгэ зөөри алмадаг үйлэбэрийн техникэдэ ехэ анхарал хандуулагдана гэжэ һануулая. Тиин мүнөө республикын тарьяалан газарнууд дээрэ бүтээсэ ехэтэйгээр хурьһэ элдэдэг 59 оньһон хэрэгсэл болон 49 тарилгын комплекс хабаадуулагдана. Тэдэ бүхы тарьяалан газарай 47 процентые дааж абаха. Нёдондо тэдэнэй ашар зарим ажыхинууд тоһо-түлишын хэрэгсэлнүүдэй гаргашы 18 процентидэ доошолуулаад, ажалшадайнгаа салин дээшэлүүлһэн байха юм.

Дыжит МАРХАДАЕВА.

ГҮРЭНЭЙ БЮДЖЕДНЭЭ НОМОЛОГДОДОГ НУУРИНУУД

Игээд лэ энэ һуралсалай жэл дүүрэхэнь, һургуулияа дүүргэхэеэ байһан үхибүүд Гүрэнэй нэгдэмэл шалгалтада бэлдэжэ, ерээдүйнгөө мэргэжэл шэлэжэ эхилэнхэй. Мүнөө сагай залуушуул ганса Россиин бэшэ, харин ямаршые хари гүрэнүүдэй дээдын һургуулинуудта һураха аргатай. Харин ехэ сэн түлэжэ, үхибүүгээ дээдэ һургуулида һургаха арга олон зондо үгы. Тиимэһээ гүрэнэй бюджетдээ һомологдодог һууринуудта дээдэ һургуулида орохо, мэргэжэлтэй болохо ори ганса арга болоно бшуу.

2013 ондо гүрэнэй бюджетдээ **490,8 мянган** һуури һомологдоно. Бакалавриадта – **416 мянган** һуури, магистратурада – **74,5 мянган** һуури, аспирантурада – **25 мянган**, интернатурада **18 мянган** һуури үгтэһэн байна. Үнгэрэгшэ зуун жэлэй ерээд онуудһаа эхилээд, 2006 он болотор гүрэн дотор үхибүүд үсөөн түрэнһэн, тиимэһээ һүүлшын жэлнүүдтэ дунда һургуули дүүргэгшэд ехэ үсөөрөө. Жэшэнь, хэрбээ **2010 ондо 950 мянган** үхибүүн һургуули дүүргэһэн байгаа һаа, мүнөө жэлдэ **783 мянган** үхибүүн дүүргэхэнь. Тиимэһээ энэ жэлдэ дээдэ һургуулида орооһодой арга боломжо дээшлэхэнь.

Гүрэнэй бюджетдээ һомологдохо һууринуудай тоо элирүүлхын тула Россиин Федерациин һуралсалай болон эрдэм шэнжэлэлгын министерство дээдэ һургуулинуудай дунда мурьсөө эмхидхэһэн байна. Тэрэ мурьсөөндэ республикын дээдэ һургуулинууд баһал хабаадаа. Мурьсөөнэй дүнгүүдээр **Бурядай гүрэнэй университеттэ** 1034 һуури үгтөө.

ВСГУТУ-да 999 һуури үгтөө, тэрэ тоодо бакалавриадта – **726**, мэргэжэл – **50**, магистратурада – **23** һуури. Заочноор һуралгада 240 һуури үгтэбэ.

БГСХА-гай бүхы зургаан факультетдэ болон гурбан институтта хамтадаа **691** бюджетнэ һуури үгтөө, бакалавриадта – **427**, специалитетдэ болон магистратурада – **111**. Бакалавриадта заочно һуралсалда **143** һуури гүрэнэй бюджетдээ һомологдохо.

Баира БАЛЬБУРОВА.

«ГЭГЭЭН АЛАСАЙ ОДОД»

«ГЭГЭЭН АЛАСАЙ ОДОД» гэгэн мурьсөөн Улаан-Үдэ хотодо үнгэрбэ. Эдир дуушадай, хатаршадай, уран һайханай бүлгэмүүдэй бэлиг талаан элирүүлхэ зорилготой энэ мурьсөөн Монгол гүрэнэй түб Улаан-Баатар хотоһоо **4 жэлэй саада тээ эхи абаа**. Энэ мурьсөөн уласхоорондын болгогдожо, Буряад оронһоо, Тываһаа, Хальмагһаа болон Хитадай Үбэр Монголой үхибүүд мурьсөөндэ хабаадахаар уригдаа.

«Гэгээн аласай ододой» мурьсөөндэ бүхы Буряад ороной аймагуудһаа хамтадаа 500-гаад бэлигтэй үхибүүд хабаадаба. Апрельин 21-дэ Бурядай филармонидо түрүүшын шата үнгэрөө. Бэлиг талаангаараа олонһоо илгарһан эдир дуушад, хатаршад, уран һайханай бүлгэмүүд мурьсөөнэй эсэстэ гаража, уран һайхан наадаая Г.Ц. Цыдынжаповай нэрэмжэтэ Оперо болон баледэй тайзан дээрэ харуулба.

Эгээн уран бэрхэ үхибүүдые шэлэхэ зорилготой Монгол гүрэнһөө Батмунхын Сарантуяа дуушан ерээ. Сарантуяа “Голос Азии” гэгэн уласхоорондын мурьсөөнэй эгээл дээдэ шатын шанда хүртэһэн, “20-р Зууны манлай дуучин” гэжэ хүндэтэ нэрэ зэргэтэй, ганса Монголдоо бэшэ, харин олон хари гүрэнүүдээр суутай юм. Дуушанай эжы – Татьяна Михайловна – яхад яһанай, тиимэһээ Сарантуяа бага наһанһаа Россида эхынгээ түрэнһэн нютаг Мытах айлшалдаг заншалтай юм. Суутай дуушан майн 14-дэ **“Информ-полис”** мэдээсэлэй байшанда сэтгүүлшэдэй ан-

харалда пресс-конференци үнгэргөө. Өөрынгөө ажарбуулга, түсэбүүд тухай ехэ һонирхолтойгоор хөөрөжэ, **«Гэгээн аласай одод»** мурьсөөн тухай һанамжаараа хубаалдан байна. Сарантуяа энэ конкурсын жюрие хэдэн жэлэй туршдаа толгойлно. Бэрхэ үхибүүд сооһоо эгээл бэрхыень шэлэхэ гээшэ хүндэ гэжэ тэмдэглээ: “Үхибүүндэ хайшан гэжэ хэнһээб даа һайн гү, али муу байнаш гэжэ хэлэхэб-сэдьхэлын нимгэн ха юм. Энэ мурьсөөндэ хабаадажа, олон зоной урда бэлигтэй харуулжа, халуун алыга ташалганда хүртэһэн ушар эгээл һайнаар һанагдажа ябаха, наһанайнь сэбэр дурасхаал болон үлэхэ ёһотой. Тимэһээ эдир дуушад, хатаршад ходо магтажа, урагшаа тэгүүлхэ хүсэлыень урмашуулан ябаха ёһотойбди”.

Мурьсөөнэй һүүлээр эрхимһээ эрхим гүүлэһэн үхибүүд майн 26-һаа 30 болотор Монгол гүрэндэ үнгэрхэ уран һайханай мурьсөөнэй эсэстэ ошоожо, ондоо хизаарнуудһаа сугларһан эдир хатаршадтай, дуушадтай мурьсэхэ

юм. Харин Монголдо үнгэрхэ мурьсөөнэй эсэстэ гараашад Солонгос гүрэн ошоожо, үнэтэй сэнтэй бэлэгүүдтэ хүртэхэ.

«Гэгээн аласай одод» мурьсөө Монголой Телеканал **ТВ-9** эмхидхэһэн. Буряад орондо үнгэрһэн мурьсөөн **“Мир-Бурятия”** телеканал эмхидхэжэ, олониитэдэ харуулха ехэ ажал ябуулаа.

Баира БАЛЬБУРОВА.

“СЕЛИГЕР-2013” ГЭНЭН БҮХЭРОССИИН НУРАЛСАЛАЙ ФОРУМДО БУРЯАД ОРОНИИЕ 79 ХҮН ТҮЛӨӨЛХЭ

Тус форумдо жэл бүхэндэ Тверин мужын Селигер нуур дээрэ гүрэнэймнай бүхы бүлангуудһаа бэлигтэй, бэрхэ, урагшаа һанаатай залуушуул сүглржа, зохёон проектүүдээ дүрадхадаг юм. Хэмжээ ябуулгада хэдэн шэглэл хараалагдадаг: шэнэ онол ухаа нэбтэрүүлгэ болон онһон арга зохёолго, олзын хэрэг эрхилэлгэ, тэсэмгэй зан, политика, залуушуулай правительство...

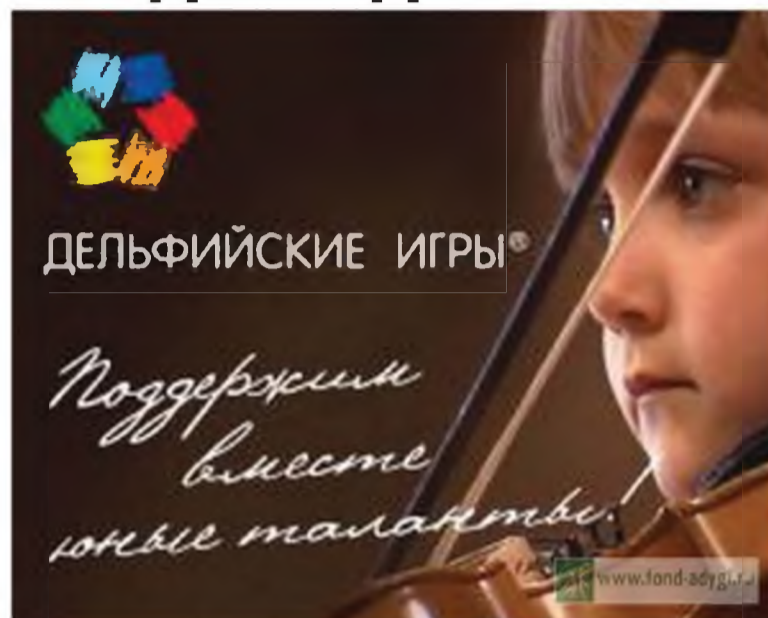
Мүнөө форум июлиин 14-һөө августын 6 болотор үргэлжэлхэ. Буряадай нуралсалай болон эрдэм ухаанай министрствын Залуушуулай политикын талаар хорооной түрүүлэгшэ Виталий Андреевэй тэмдэглэһээр, хэрбээ урда жэлнүүдтэ республикадаманай 20-ёод нуури үгтэдэг һаа, байгша ондо 18-30 һаһатай 79 хүн Селигер ошохо аргатай.

Республикынгаа хэмжээндэ шэлэгдэжэ абтаһан проектүүд июниин туршда гүйсэд болбосоруулагдах, авторнуудын тусхай нуралсал гараха юм. Тиигэжэ эрхимэй эрхимүүдын Залуушуулай хэрэгүүдэй талаар хорооной мүнгэн тухаламжын ашаар форумдо ошохо, харин бусадые нь эльгээһэн эмхинүүдын хангаха ёһотой.

“Хэмжээ ябуулгада гүрэнэймнай дээдын засаг зургаанай болон нютаг можонуудай хүтэлбэрилэгшэдэй хабаададаг һэн тула залуушуул эндэ бэлиг шадабарияа харуулжа, саашаваа үргэн харгыда гараха арга боломжотой. Мүн ехэ-ехэ фирмэнүүдэй болон корпорацинуудай хүтэлбэрилэгшэд дүй дүршлөөрөө хубаалдадаг, - гэжэ Виталий Андреев хэлээ. - Манай залуушуул жэл бүхэндэ форумдо хабаадажа, мүнгэн дэмжэлгэдэ хүртэдэг. Зариманиин энэ хэмжээ ябуулгыг үүсхэн эмхидхэһэн Залуушуулай хэрэгүүдэй талаар федеральна агентствэдэ стажировко гарадаг”.

Элдэб жэлнүүдтэ “Селигертэ” хүндэтэ айлшадай зэргэдэ Владимир Путин, Дмитрий Медведев, Рашид Нургаллиев, Владимир Чуров, Геннадий Онищенко, Михаил Прохоров, мүн засаг зургаанай болон олзын хэрэг эрхилэлгын бусад мэдээжэ түлөөлэгшэд хабаадаһан юм гэжэ һануулаа.

БУРЯАДАЙ ЗАЛУУШУУЛ ДЕЛЬФИЙСКЭ НААДАНУУДТА ОШОБО

Мүнөөдэр Новосибирск хотодо залуушуулай Дельфийскэ нааданууд эхилбэ. Соёл болон искусствын талаар бэлигтэй залуушуулые элирүүлгын энэ ехэ хэмжээ ябуулга майн 21 болотор үргэлжэлхэ юм. Эндэ Россиин болон СНГ-гэй гүрэнүүдэй, тиихэдэ Австриин, Болгариин, Грециин, Италиин, Түрциин түлөөлэгшэд - 10-һаа 25 хүрэтэр һаһатай дүн хамта 2000 хүн мурьсэхэ.

Буряадай командын бүридэлдэ 12 хүн ороно. Тэдэнэй дунда ди-джей Влад Зайцев, фотограф Яна Ханхатова, сэтгүүлшэн Ерлан Сейтказинов, оператор Юрий Потхоев, модель Екатерина Петрова, эстрадна дуушан Жаргалма Цырендабаева, уран зураашан Алтана Цыренова гэгшэд бии.

Дельфийскэ нааданууд классическа, арадай болон мүнөө үеын искусствын янзануудай 28 номинацида мурьсөөнүүдые, лауреадуудай гала-концерт, уласхоорондын конференци хараална. Тиигэжэ эрхим гэжэ тодорһон 120 лауреат бэлигтэй залуушуулые гүрэнэй талаһаа дэмжэлгын тусхай шагналнуудта хүртэхэ.

“Жэл бүхэндэ манай түлөөлэгшэд һайн дүнгүүдые харуулдаг. Мүнөөшье амжалтатай ябажа ерэхэбди гэжэ найданабди. Тиигэбэл хабаадагшаднай түрүү үндэһэн проектын хэмжээндэ дэмжэлгэдэ хүртэхэ. 1-дэхи нуури эзэлэгшэд 60 мянган түхэригөөр шагнагдаха, 2-дохи нууриин түлөө 30 мянган түхэриг үгтэхэ”, - гэжэ республикын нуралсалай болон эрдэм ухаанай министрствын Залуушуулай политикын талаар хорооной түрүүлэгшэ Виталий Андреев хэлээ.

БАГА ФУТБОЛООР РОССИИН ЧЕМПИОНАТ – ТҮРҮҮШЫНХИЕЭ УЛААН-ҮДЭДЭ

Үсэгэлдэр республикымнай ниислэл хотодо нэгэдэхи лигын командануудай дунда бага футболлоор гүрэнэй чемпионине элирүүлэлгын шатын мурьсөөнүүд эхилээ. Эндэ “Сибирь” зонодо түрүүлһэн Улаан-Үдын “Лара” хабаадана гэжэ һануулаа. Тиин амжалта туйлабал, манай команда дээдэ лигэдэ орохо юм.

Мурьсөөндэ өөр өөрынгөө зонодо илаһан 3 команда, мүн 2-дохи нуури эзэлһэн 2 команда эрэнхэй: “Аквamarin” (Новороссийск), “Демург-Буревестник” (Ярославль), “Южный” (Южно-Сахалинск), “Газпромдобыча” (Надым), “Гранд-Байкал” (Ангарск).

Тулалдаанууд майн 19 болотор “Дружба” гэнэн соёлой-спортын байшан соо үргэлжэлхэ. Бага футболдо дуратай зон түлбэриггүйгөөр орожо, хүдэлмэрийн үдэрнүүдтэ 16-һаа 22 саг болотор, амаралтын үдэрнүүдтэ 12-һоо 18 саг болотор наадануудые хараха аргатай. Мурьсөөндэ Москвагай, Томскын болон Новосибирскын дээдэ лигын арбитрнууд эрэнхэй.

Гадна шагналгын баяр ёһололдо Россиин Бага футболлоой эблэлэй түлөөлэгшэд хабаадахаар хүлээгдэнэ. Эдэмнай хэд бэ гэбэл, мэргэжэлтэ бага футболлоой департаментын хүтэлбэрилэгшэ Максим Савенков болон Дээдэ лигын түрүү мэргэжэлтэн Денис Приказчиков болон.

Чемпионадай түгэхэлэй шата энэһэнэ урид Сибирьтэ болон Алас Дурна зүгтэ нэгэшье дахин үнгэргэгдөөгүй байһан аад, сэхэ бидэндэ хүрэхэ ерэхэбэ гэжэ тэмдэглэлтэй. Буряадай мэргэжэлтэ бэшэ футболлоой эблэлэй президент Дугар Санжицыбиковэй онсолһоор, энэнь республикадаманай тон богонихон хугасаада бага футболлоой эршэ ехэтэйгээр хүгжэһые гэршэлнэ. Үнэхөөрөөшье, “Бурятия” гэнэн манай командын Россиин чемпионатта түрүүшынхией 2011 ондо хабаадажа, зонынгоо хэмжээндэ шангай нуури эзэлһэн һаань, нёдондо “Лара” команманай зоноһоо гаража, Россиин чемпион болохын тула тулалдажа, 5-дахи нуури эзэлээ юм.

Хоёрдохи туршалгамнай амжалтатай байжа, одоол мэргэжэлтэ

лигэдэ наададаг болохобди гэжэ Дугар Санжицыбиков найдана. “Энэмнай орошоогшье һаа, яһала хүрэмөөр, бэлүүлмээр зорилго гэшэ. Юндэб гэхэдэ, “Ларын” бүридэлдэ Суперлигэдэ наададаг Москвагай мэдээжэ тамиршад оронхой”, - гэжэ тэрэ хэлээ.

Нютагаймнай футболлистуудһаа - Сергей Бельков, Валерий Лиханов, Владимир Золотарев болон Михаил Булаховһаа гадна суута Антон Искусных (бага футболлоор Россиин суглуулагдамал команда), Дмитрий Инников (Суперлигэ, “Норникель”), Игорь Оленин (пляжна футболлоор Россиин суглуулагдамал команда) наадана.

Түс хуудаһа
Дыжит МАРХАДАЕВА бэлдэбэ.

БУРЯАДАЙ ОЮУТАД БҮХЭДЭЛХЭЙН ЗУНАЙ УНИВЕРСИАДАДА БЭЛДЭНЭ

Казань хотодо үнгэргэгдэхэ Бүхэдэлхэйн зунай универсиадын эхилтэр оройдоол хоёр һараһаа бага саг үлөөд байна. Татарстанай ниислэл хото арба мянга гаран тамиршадые угтахаар бэлэн болонхой.

Харин оюутадай мурьсөөнэй программа оруулагданхай спортын зүйлнүүдэй түлөөлэгшэд энэ ехэ хэмжээ ябуулгада хабаадаха эрхын тула мурьсэжэ эхилэнхэй. Тиин манай оюутад сүлөөтэ болон эхэнэрнүүдэй барилдаагаар гүрэнэй чемпионатта нилээд һайн дүнгүүдые харуулаа гэжэ һануулаа.

Эхэнэрнүүдэй дунда Россиин суглуулагдамал командын бүридэлдэ орохын тула шанга тулалдаануудые дабажа, Марина Вильмова, Ирина Ологонова болон Дарима Санжеева өөр өөрын шэгнүүртэ илалтануудые туйлаа. Тиихэдэ Наталья Тараканова, Любовь Кузьмина, Жанна Дармаева болон Екатерина Балданова шангай нууринуудые эзэлээ.

Сүлөөтэ барилдаагаар Александр Богомоев дахяад түрүүлээ. Харин Алдар Бальжинимеев хоёрдохи нуури эзэлээ. Эдэ хүбүүд, басагаднай дэлхэйн хэмжээнэй мурьсөөндэ гүрэн түрээ түлөөлхын тула ехэ алхам хэбэ гэшэ.

Валерий СЫДЕЕВ.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮДЭЛМЭРИЙН ТҮСЭБ

2013 оной майн 13-17

I. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТҮРҮҮЛЭГШЭ М.М.ГЕРШЕВИЧЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ТҮСЭБЛЭЛГЫН ЗҮБЛӨӨН
13.05 9.00 Бага танхим

II. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ АППАРАДАЙ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЭ В.Б.ЭРДЫНЕЕВЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ХҮДЭЛМЭРИЙН ЗҮБЛӨӨНҮҮД
13.05 13.30 Бага танхим

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДАТ
Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджетэй, налогуудай болон сан жасын талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Э.Доржиев)

"РФ-гэй Бюджетэй кодексын 107-дохи статьяда хубилалтануудые оруулха тухай" федеральна хуулин түлэб тухай

14.05 10.00 каб.235
2013 оной нэгэдэхи кварталда республикын бюджет бэлүүлгэн тухай уридалхан тоосоон тухай

16.05 14.00 каб.235
Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нютагай өөхэдэйн хүтэлбэрийн, хуули ёһоной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.С.Скоцырская)

Буряад Республикын Арадай Хуралай дэргэдэхи Нютагай өөхэдэйн хүтэлбэрийн түлөөлэлгэтэ зургаануудай зүблэлэй зүблөөндэ бэлдэлгэ тухай

13.05 11.00 каб.323
"Буряад Республикын хуули ёһоной актуудые хэрэглэлгые саг үргэлжэ шалгалга тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай

13.05 14.00 каб.323
Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэлгын дэлгүүрэй талаар хороон

(түрүүлэгшэнь В.А.Павлов)

"Нютагай өөхэдэйн хүтэлбэрийн зургаануудта хүдөө ажыхын үйлэдбэрийе дэмжэхэ талаар Буряад Республикын гүрэнэй бүрин этигэмжэнүүдые олгохо тухай" Буряад Республикын Хуули бэлүүлгын ябаса тухай" асуудалаар Буряад Республикын Арадай Хуралай Зүблэлэй зүблөөндэ бэлдэлгэ тухай

13.05 14.00 каб.119

"Гүрэнэй болон муниципальна мэдэлдэ байһан газарай участогуудые түлбэригүйгөөр үмсэдэ үгэхэ тухай" Буряад Республикын Хуулин 1-дэхи статьяда хубилалта оруулха тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай

14.05 10.00 каб.119
"Эрхэтэдэй саад болон огород ургуулдаг, мүн дачануудай коммерческэ бэшэ нэгэдэлнүүдые дэмжэлгын болон хүжөөлгын федеральна тусхай зорилготой программа бэлдэлгын асуудалаар Хакас Республикын Верховно Советэй Россиин Федерациин Президент Дмитрий Медведевтэ хандалга тухай" Хакас Республикын Верховно Советэй тогтоол тухай

15.05 10.00 каб.119

"Хүрэнгэ тарилга тухай" федеральна хуулин 33-дахи статьяда хубилалта оруулха тухай" 244757-6 дугаарай федеральна хуулин түлэб тухай (Росси руу хуули бусаар асарагдаһан хүрэнгэ тушаан абалга болон усадхалгада хабаатай) – Гүрэнэй Дүүмын депутат Е.А.Рулков оруулна

15.05 14.00 каб.119

Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, үндэнэ яһатанай асуудалнуудай, залуушуулай политикын, ниитын болон шажан мүргэлэй нэгэдэлнүүдэй талаар хороон

(түрүүлэгшэнь В.Р.Булдаев)

"Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ ажаһуудаг Россиин Федерациин үндэнэн бага арадуудые гүрэнэй талаһаа

дэмжэлгын хэмжээнүүд тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай

14.05 14.00 каб.208
"Соёлой баялигай объектүүд тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай

15.05 14.00 каб.208

"Физическэ культура болон спорт тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай

16.05 14.00 каб.208

Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.Т.Стопичев)

"Буряад Республикын шангууд болон стипендинүүд тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай

13.05 15.00 каб.218

"Россиин Федерацида судьянарай зиндаа тухай" Россиин Федерациин Хуулин 20-дохи статьяда болон "Зарим бүлэгэй эрхэтэдэе пенсээр хангаха найдүүлга тухай" федеральна хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" 234496-6 дугаарай федеральна хуулин түлэб тухай

13.05 15.30 каб.218

"Россиин Федерациин Пенсионно жасада, Россиин Федерациин Социальна страхованин жасада, Уялгата медицинскэ страхованин федеральна жасада оруулагдаг страховой түлбэринүүд тухай" федеральна хуулин 14-дэхи статьягай 6-дахи хубида нэмэлтэнүүдые оруулха тухай" 206801-6 дугаарай федеральна хуулин түлэб тухай

13.05 16.00 каб.218

Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгаалин нөөсөнүүдые ашаглалгын болон оршон тойронхие хамгалгын талаар хороон

(түрүүлэгшэнь В.Г.Ирильдеев)

"Россиин Федерациин налогууд болон татабари суглуулбаринууд тухай хууляар Россиин Федерациин субъектүүдтэ дамжуулагдаһан Буряад Республикада налогово гуримшуулгын зарим асуудалнууд тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай

14.05 14.00 каб.211

Сүлөөнь хаһалгатай холбоогүй хэһээлгын хэмжээндэ сүүдүүлгэн болон сүлөө хаһадаг газарнуудһаа табигдаһан хүнүүдтэ хүдэлмэрийн хуурунуудые квотолхо тухай хуули зохёон бэлдэхэ асуудал тухай

15.05 10.00 каб.209

"Тушаагдаһан транспортна хэрэгсэлье тусхай стоянкада абаашалгын, харууһалалгын болон эзэндэнь бусаалгын, мүн тиихэдэ тушаагдаһан транспортна хэрэгсэлье абаашалгын болон харууһалалгын гаргашануудые түлэлгын дүрим тухай" Буряад Республикын хуулин түлэб тухай

16.05 10.00 каб.209

"Буряад Республикада гүрэнэй-хубийн суг хүдэлмэри тухай" Буряад Республикын Хуули бэлүүлгын ябаса тухай

16.05 15.00 каб.209

III. ЭРХЭТЭДЭЕ ХҮЛЭЭН АБАЛГА

А.С.Коренев – Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшын орлогшо

13.05 14.00-17.00 каб.118/326

Ц.Э.Доржиев – Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджетэй, налогуудай болон сан жасын талаар хорооной түрүүлэгшэ

14.05 14.00-17.00 каб.118/235

В.Р.Булдаев – Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, яһатануудай асуудалнуудай, залуушуулай политикын, ниитын болон шажан мүргэлэй нэгэдэлнүүдэй талаар хорооной түрүүлэгшэ

16.05 14.00-16.00 каб.208

Положение о проведении конкурса

"БУРЯАДАЙ ТҮРҮҮ ХҮНҮҮД" – "ЛУЧШИЕ ЛЮДИ БУРЯТИИ"

I. ОБЩИЕ ПОЛОЖЕНИЯ

1. Организатор конкурса Издательский дом «Буряад үнэн».

2. Цели конкурса:

А) выявление и поощрение жителей, а также выходцев из Республики Бурятия, проживающих на территории других субъектов Российской Федерации и в иностранных государствах, внесших существенный вклад в развитие региона, общества, получивших широкое публичное признание, добившихся больших успехов в различных сферах деятельности человека, внесших неоспоримый вклад в повышение значимости нравственных и моральных ценностей в обществе;

Б) сохранение и развитие бурятского языка и литературы;

В) побуждение к творческой деятельности широкого круга читателей;

Г) пропаганда нравственных, патриотических и семейных ценностей.

3. Для целей настоящего Положения используются следующие понятия:

- Участник конкурса - человек, номинирующийся на победу в одной из номинаций

конкурса, о котором написано творческая работа и подана в оргкомитет.

- Автор - лицо, непосредственно написавшее творческую работу об участнике конкурса.

II. ОРГАНИЗАЦИЯ И ПОРЯДОК ПРОВЕДЕНИЯ КОНКУРСА

1. Для проведения конкурса создается жюри, состоящее из редакторов и журналистов изданий Издательского дома «Буряад үнэн», и оргкомитет, состоящий из сотрудников Издательского дома «Буряад үнэн».

2. Конкурс проводится по пяти номинациям:

«**Баатар мэргэн**» - мужчина, добившийся заметных успехов в своем роде деятельности, внесший заметный вклад в развитие своей малой родины и общества в целом.

«**Гуа сэсэн хатан**» - женщина, добившаяся заметных успехов в своем роде деятельности, внесшая заметный вклад в развитие своей малой родины и общества в целом.

«**Сагаан үбгэн**» - мужчина старше 50 лет, имеющий

большой авторитет в обществе, заслуживший всеобщее признание как общественный деятель, внесший большой вклад в улучшение благосостояния родного народа, повышения значимости общечеловеческих ценностей.

«**Аласай холбоон**» - уроженцы Республики Бурятия, проживающие за пределами ее территории, внесшие заметный вклад в поднятие престижа Республики Бурятия на внутригосударственной и международной арене.

«**Аламжа Мэргэн Арюн Гоохон хоёр**» - мужчина и женщина, находящиеся в браке и являющиеся образцами семейного благополучия, взаимной поддержки и воспитания детей.

3. Конкурс проводится в 2 тура:

I тур – с апреля по июнь

II тур – с июля по сентябрь.

По итогам каждого тура определяются победители в каждой номинации.

4. Победители награждаются дипломами и памятными призами.

5. Авторы лучших творческих работ также награждаются дипломами и призами.

Их творческие работы публикуются в сборнике «Лучшие люди Бурятии».

6. Церемония награждения победителей конкурса будет проведена в декабре 2013 года.

III. ПОРЯДОК УЧАСТИЯ В КОНКУРСЕ

1. Выдвижение участников конкурса производится всеми желающими, владеющими бурятским языком.

2. Для участия в конкурсе необходимо направить в адрес оргкомитета:

А) заявку на участие, где указываются фамилия, имя, отчество участника конкурса и автора творческой работы, место работы, учебы участника и автора, контактная информация (номера телефонов, адрес электронной почты);

Б) творческую работу об участнике конкурса, рассказывающую непосредственно об участнике и о его достижении (-ях), благодаря которому (-ым) он может быть признан победителем конкурса;

В) фотографию участника конкурса размером не менее 6х9, либо в электронном ва-

рианте в формате JPEG.

IV. ТРЕБОВАНИЯ К ОФОРМЛЕНИЮ РАБОТ

1. Тексты работ выполняются на бурятском или русском языках и направляются в электронном варианте в формате Документ Word (doc) в адрес редакции газеты «Буряад үнэн».

2. Требования к оформлению работы: объем не более двух машинописных листов, шрифт 14 пт.

3. Обязательно предоставление фотографии участника конкурса.

V. ОПРЕДЕЛЕНИЕ ПОБЕДИТЕЛЕЙ И ПОДВЕДЕНИЕ ИТОГОВ КОНКУРСА

1. Подведение итогов конкурса и определение победителей производит жюри.

2. Критериями при определении победителей выступают:

А) значимость и уникальность достижений участника, публичное признание среди окружающих.

Б) творческий, оригинальный подход к выполнению работы об участнике конкурса, уровень мастерства владения языком.

Буряадай Правительство: хүгжэлтын шэглэл

БУРЯАД ХЭЛЭН ТУХАЙ АМИН ШУХАЛА АСУУДАЛ

Буряад хэлье дунда хургуулинуудта ямар аргаар шуудалха тухай ниитэ зүбшэлгэнүүд үргэлжлэхөөр. Манай "Буряад үнэн" сониной хуудаһануудта буряад хэлэ шуудалалга тухай хэдэн толилогонүүд гараа. Мүн тиихэдэ Ин-тернедэй социальна утаһануудта энэ хөөрөлдөөн замханагүй. Энэ асуудалаар бидэ Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшын орлогшо Цыденжап Бимбаевич БАТУЕВТАЙ уулзажа, хөөрөлдэһэн байнабди.

- Цыденжап Бимбаевич! Буряад хэлэ дунда хургуулинуудта шуудалха тухай асуудал мүнөө шийдхэгдэжэ байна ха юм даа. Олоной ханаа зобоһон асуудал - заабол үзэгдэхэ гү, али хайн дураран болгохо гү? Та энэ асуудалаар юун гэжэ ханана гэшэбта?

- Түрэлхи хэлэ шуудалха тухай асуудал Федеральна хуулин баталагдан бэелүүлэгдэһэнхээ хойшо элээр тобойн гаранхай ха юм. Бүхыдөө энэ хуули соо үндэһэтэнэй политикин асуудалнууд мүнөөдэр шухала анхаралда абтагданхай. Харин республикын хэмжээний хуули баталалгада буряад хэлэ шуудалалга тухай асуудалаа хэлэбэл, манай Буряад Республика дотор хоёр гүрэнэй хэлэн тодорһон хандань заабол шуудалагдаха ха юм даа. Гансал ород хэлэ шуудалалгада харша наалта болохогүй. Ород хэлэн ганса шухала хэлэн бэшэшье наа, бүхы зоной харилсаха холбооной хэлэн ха юм. Энэ талаар Хяагтын Адаг гэнэн нютагай дунда хургуулин директор ехэ гүнзэги, зүб удхатайгаар хэлээ: "Бидэ сугтаа ажамидарха, эбтэй зетэй

ажаһуухал хадаа буряад хэлэ шуудалжа, саашань хүгжөөхөл ёһотойбди. Буряад хэлэн бидэндэ хэрэгтэй". Гэхэтэй хамта Россиин Эрдэм нуралсалай хиналтын эмхи нуралсалай ябаса ехэ ашаатайгаар хэгдэнэ гэжэ элирүүлээ. Тиихэдэнь юундэб даа хүн зон боро ухаан соогоо нуралсалай үзэхэ юмэниинь буряад хэлэ шуудалһанһаа ехэ болоно гэжэ буруу ойлгоно. Би тон тэдээн шэнгээр немец, француз хэлэнһээ дулдыдана гэжэ хэлэхэ аргатайб. Тиимэһээ нуралсалай багшанар ба түрэлхид нэгэ юумэ нүгөөдэһөөнь илгаруулха ёһотой. Нуралсалай Федеральна тогтоһон стандарт бии, нуралсалай түсэб гэжэ байна, мүн үндэһэтэдэй региональна бүридхэл "национально-региональный компонент" гэжэ ойлгосо байна ха юм даа. Гэхэтэй хамта, гүрэнэй хэлэнүүд тухай баталагдан федеральна хуулин ёһоор, засаг түрээ эдэ хэлэнүүдые шуудалха нуури, арга болломжо ажаһуугшадта үгэхэ уялгатай.

Ород буряад хэлэн хоёрой хоорондо нэгэшье зүрилдөөн үгы. Харин нуралсалай хэмжээний ашаан ехэ

болоһониинь буряад хэлэнһээ дулдыдана гэжэ зарим хургуулинууд буруу баримтална.

Энэ ханамжа хубилгаха хэрэгтэй. Хүнэй ухаан соо ондоогоор бодомжологдохо ёһотой. Долоон хоног соо үхибүүд 5 үдэр нурана гү, али 6 гү гэжэ шийдхэхэ бэшэ. Нуралсалай шанар тухай асуудал табигдаха ёһотой. ЕГЭ-н шалгалтанууд гол асуудал болонхой. нуралсалай амжалта нуралсалай шанарһаа дулдыдана гэжэ ойлгоһон хургуулинууд 6 үдэрэй нуралсал эрхилнэ. Уламжалан хэлэбэл, буряад хэлэ шуудалха тухай асуудал гүйсэдхэхэ эмхидэ үгэлгэ баһал асуудалтай. Минии ханахада, энэ асуудал нуралсалай министерство

шийдхэхэ ёһотой. Зарим тээ өөһэдын хүтэлбэри гү, али түрэлхид шийдхэхэ гэжэ хэлсэнэ.

Энэ хуули баталалгын урда буряад хэлэн тухай статьяда олон зон эдэбхитэйгээр хабаадсалһаниинь һайшаагдана. Хэрбээ буряад хэлэ шуудалалгын асуудал гэртэхиндэ гү, али нуралсалай эмхинүүдтэ үгэжэрхибэл, республикын аймагуудта ямар үзэгдэл тохёолдохоб? Зарим аймагуудта хэншье үзэхэгүй, бэшэндэнь үзэгдэхэ, энэ тон буруу болошохо бшуу. Нэгэдэмэл хараа бодолтой, нэгэ шэглэлтэй байха ёһотой ха юм. Өөрын түүхэтэй, өөрын хэлэтэй арад ха юм бибди.

Би олон мэргэжэлтэдтэй хөөрөлдэһэн байнаб. Буряад хэлэн бэлэн хэлэн бэшэ гэжэ зүб хэлсэдэг. Үнэхөөрөөшье, буряад хэлэмнай орёохон грамматика, дүримтэй ха юм. Хэдэн зуун жэлэй туршада хүгжэһэн хэлэн ха юм даа. Юун нюуса байхаб даа, мүнөөшье болотороо мэргэжэлтэд нютаг хэлэнэй түрүү ябаса зүбшэлсэжэл байдаг ха юм. Тиимэһээ буряад хэлэнэй хэрэглэлгэ хүгжөөхэ, грамматика шуудалхагүй гэнэ бэшэб, харин Буряад Республика дотор буряад хэлэ хэрэглэхэ дэбисхэр хүгжөөхэ хэрэгтэй. Харин хэлэ үзэхээ болихо бэшэ. Энэ дэбисхэртэ ажаһууһан үндэһэн арадууд бэе бээе хүндэлхэ шухала ха юм.

Цырегма САМПИЛОВА
хөөрөлдэбэ.

Баяр ЦЫРЕНДОРЖИЕВ:

Бөө шажан тухай

"АРЫН АРБАН ГУРБАН НОЁНИИЕ АМИЛУУЛАН ТАХИЖА..."

Һаяхан "Тэнгэри" гэнэн бөө шажантанай нютагай эмхиин түрүүлэгшэ, мэдээжэ бөө, психологиин эрдэмэй кандидат **Б.Ж.ЦЫРЕНДОРЖИЕВТАЙ** уулзажа, хаяар үнгэргэгдэхөө байһан "Тэнгэрийн үүдэ" нээлгын тайлган тухай хөөрэхыень хандаһан байнабди. Уншагшадайнгаа, хүзэгтэнэй анхаралда хэһэн нонин хөөрөлдөөгөө зориулнабди.

- Баяр Жамбалович, майн тэнгэри эхилдэг "Тэнгэрийн үүдэ" нээлгын тайлган тухай тодорхойгоор хөөрөжэ үгыт, хэзээ, хана үнгэргэгдэхэб?

- Жэл бүри хабарай эхиндэ – хуһан модоной сэсэглэхэ, хүхы шубуунай донгодохо, тойроод байһан байгаа-лиин унтаанһаа нэрихэ, холын шубуудай ерэхэ, хорхой шумуулай нэрихэ үедэ "Тэнгэрийн үүдэ" нээлгын тайлган үнгэргэгдэдэг гэшэ. Тиигэжэ Үлгэн дэлхэй эхэдээ, Хүхэ мүнхэ тэнгэридээ хандажа, унтаһыё нэриулжэ, арад зондоо анхаралаа табиулна гэшэбди. Бүхы бөөнөр, хүн зон ехэ хүхижэ, сагаан эдээн табагаа дэлгэжэ, модоо шэмэжэ, ехэ бөөлэлгэ хэдэг байна. Тэнгэрийн үүдэн нээлгын тайлганай үедэ бүхы зон дээдэ бурхадтаа хандажа, хада уулынгаа эздые тахидаг байһан байна. Тиин уг гарбалаа хүндэлжэ, бүхы һажууһадаа нэргэжэ, шэнэ амисхаал оруулжа, үри хүүгэдэйнгөө, ажал хэрэгэйнгээ, гэр бүлынгөө түлөө байгааһаа хамгаалан тахижа, тахилаа дэлгээгээд, Эхэ газар дэлхэйдээ, Эсэгэ Хүхэ Тэнгэридээ зорижо, тэбхэр сагаан шанарыё бодхоожо, бэлэг баридаг байһан. Эндэ бөөнөр уг гарбалаа дууджа, тон ехэ шүтөөн болохо Арын арбан гурбан ноёдтоо, 99 тэнгэрийн

үүдэндэ мүргэжэ, арад зондоо аза талаан, амгалан байдал гуйдаг байгаа. Онгон тэнгэриё оруулжа, Тэнгэрийн үүдэнэй нээгдэхыё мэдүүлжэ, бүхы дайдадаа мүргэхыё зүбшөөл эридэг байһан. Тэрэнэй удаа Арын 13 ноёд буужа, ехэ үрээлнүүдые табидаг, аюул тодорһоо халхалхыё, холодуулхыё хэлэдэг, заажа үгэдэг байгаа. Бүхы арад зон сугларжа, сэдхэлээрээ мүргэжэ, сэгээн ариун ханаагаараа хандажа, Тэнгэрийн үүдэ нээлгын тайлга үнгэргэхэ зун соогоо гэр бүлөөрөө бурхадтаа шүтэжэ, тэдэнэе буулгажа, байра байһан хада ууладаа обоогоо тахидаг байһан. Бөөнэрэй тон ехэ сагуудай эхилжэ үедэ шатаяа бодхоожо, шанараа хэжэ мүргэдэг байна. Тиин Бурхан сагаан гарбалдаа мүргэжэ, буян хэшэгэй хүсэ эрижэ, аргын, эм домой нюуса ехэ нургаалнуудыё эдлэжэ, ухаандаа шэнгээдэг байгаа.

Мүнөө манай "Тэнгэри" бүлгэм Уһан хара могой жэлэй Тэнгэрийн үүдэ нээлгын тайлга тайжа байхадаа, ехэ баяртай байна. Буряадай арадай уран зурааша, Агын тойрогой Лариса Эрдыеева буряад ёһо заншалнуудыё дэлгэрүүлһэн зурагуудыё зурадаг. Энэ уран зурааша хадаа түүхын шэнжэлгэдэ ехэ наринаар хандажа, Арын 13 ноёд хаанаһаа ерэхэн бурхад бэ гэжэ

Радна-Ника БАЗАРОВАЙ фото

тайлбарилһан байна. Тайлгануудар ябажа, бөөнэртэй хэлсэжэ, өөрөө ойлгожо, "Тэнгэридэмнай" Арын 13 ноёд гэжэ бурха зуража үгөө. Энэ бэлэгыень дээшэнь дэбжэжэ, арад зондоо алтан ехэ хүсээ үгэжэ байхыень амилуулжа, арамнайлажа, энэ тайлган дээрээ оролдохобди. Энэ зурамал бурхан анха түрүүшынхыё бүтээгдэжэ байна. Урда үедэ элинсэг хулинсагуудайнай сагта иимэ бурхадые тахижа байһан. Энэ хадаа түмэрөөр, бүдөөр, модоор ниилэгдэн, оёгдон хэгдээд, айл аймаг бүхэн тахижа байһан гэшэ. Арын 13 ноёд хадаа бүхы буряад угсаатаниёе ниилүүлдэг байна.

Буряад ехэ дайдыё тойроод, нангин Ойхон ольтырогто суглаа татажа һуудаг гэшэ. Энэ хадаа 99 тэнгэрийн хүүгэд гэжэ нэрлэгдэнэ. Гэсэр Хаан тэнгэриһээ эдэ бурхадые эльгээгээ, тиигэжэ буряад зонииё бүридхэһэн гэдэг. Нэгэ хүнһөө таһаржа, нэгэ умайһаа таража үдэһэн юм гэлсэдэг. Эдэ бурхад уг гарбалтаймнай холбодог, тиимэһээ тэнгэритэй ниилүүлдэг, хүн зондо эрдэм бэлигэй үүдэ нээжэ байдаг. Ганса домог, түүхэ бэшэ, харин бүхы манай байдалда хабаатай, арадайманай нангинаар тахижа ябаһан бурхад мүн. Буряадай бүхы олон омогуудай - Хоридой мэргэнэй үхибүүдэй, булагад, эхирэдүүдэй, хонгоодор угсаатанай, сонгоол, сартуулай, барга буряадуудай, тэдэнһээ гадна олон монгол омогуудай аша туһада Ара Монголой байдал, хоймор талыемнай харагшад гэжэ нэрэтэй Арын 13 ноёд гэжэ шүтөөн-дүрсыень бүд дээрэ зуража, ехэ баялиг буулгажа, энэ тайлгандаа амилуулжа гэжэ байнабди, тиимэһээ арад зоннай булта ерэхэ, бүгэдөөрөө шүтэжэ мүргэхэ гэжэ этигэнэбди.

Тэнгэрийн үүдэ нээлгын тайлган "Тэнгэри" эмхиимнай (Барнаулска үйлсын 164 "А" гэнэн байһан) хорой соо майн 19-дэ үглөөнэй 11 саһаа эхилжэ гэжэ уншагшадтаа дуулганабди.

Бурхандаа мүргэжэ, Буянтай жаргахамнай

болтогой!

Тэнгэридээ мүргэжэ, Тэгшэ жаргахамнай болтогой!

Бэлигма ОРБОДОЕВА
хөөрөлдөө хэбэ.

Буряад Республикын 90 жэлэй ойе угтуулан

ҮЛЭГШЭН НЮТАГАЙХИД ҮНДЭР ДЭБЖЭЛТЭ ХАРУУЛАА

Буряад Республикын 90 жэлэй ойн баярта дашарамдуулан, манай үлзы найхан Үлэгшэн нютагай хүүгэдэй жэшээтэ гэхэн нэрэ зэргэтэй фольклорно «Наадан» ансамбль, арадай гэхэн нэрэ зэргэтэй фольклорно «Тэрэнги» ансамбль, үшөө тиихэдэ эдэбхитэй залуушуул республикынгаа түб Улаан-Үдэ хото апрелин 21-дэ ошожо, Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ Буряад драмын театрай тайзан дээрэ хатар дуугаа, зугаа наадаяа дэлгэжэ, бэлиг шадабарияа харуулаабди.

Концерт наадамнай ехэ хэн бэлэдхэлтэй байгаа. Дуу, хатарай «Закамна» ансамблин хүтэлбэригшэ Николай Памжапович Тарбаев, Хорло Базаровна, Лариса Валерьевна гэгшэд ерэжэ, манда ехэ туха хүргөө. Тиихэдэ манай уран гартай Намжилма Николаевна Санжиева, Санжит Александровна Омоктуева, Дулма Гомбоевна Эрдынеева гэгшэд үдэр хүнигүй олон тоото хабаадагшадта гоё найхан хубсаһа урлаһан байна. Үлэгшэн нютагай буряадуудай үмдэдэг уряанай хубсаһа ёһо гуримаарнь бүтээжэ, хүн зоной нюдэ баясуулба. Улаан-Үдэ хото ошо хынгоо урда үдэр нютагайнгаа соёлой байшан соо Үлэгшэн нютагайнгаа зондо хатар наадаяа харуулаабди. Хүн зон ехэ олоороо сугларжа, концерт наадыемнай халуун альга ташалгаар угтажа, дутуу дундыемнай хэлэжэ, сэгнэлтэ үгөө һэн.

Апрелин 20-ной үдэр хэдэн микроавтобусуудта нуугаад, үшөө Захаамнай соёлой таһагай дарга С.Д. Намдакова автобус үгэһэн байна, хамтадаа далаад хүн республикынгаа ниислэл хото бэлиг шадабарияа, хатар наадаа

харуулхаяа зорёо һэмди. Мантай, артистнартай хамта нютагаймнай табан ТОС-уудай түлөөлэгшэд ошолсоо. Тэдэнэр Бурдрамын фойе соо ехэ выставкэ дэлгэжэ, хотын зоние гайхуулаа. ТОС бүхэн горитойхон бэлэдхэл хэжэ, гар хооһоор ошоогүй: тэдэнэр буряад хилээмэээ пеешэн соогоо баряад, замбаа бэлдээд, зөөхэй шанаад, сагаан эдеэнэй зүйлнүүдые (творог, һү, хурууд, сүсэги, хүрэнгын тоһо г.м.) бэлдэжэ, Улаан-Үдэдэ ажаһуудаг нютагайнгаа зоние баярлуулаа, хүндэлөө, худалдаа наймаа хэжэ, нютагаа мүнгэтэй бусаа.

Театрай фойе соо стенднүүдэй выставкэ эмхидхэгдэһэн байна. Нютагай табан ТОС-уудай ажабайдал тухай, «Улекчин» СПК тухай мэдээсэлнүүд үгтөө, нютагай ажабайдал баннернууд дээрэ зурагладаа. Үлэгшэнэй дунда һургуулиинхид нютагайнгаа мэдээжэ хүнүүд тухай мүнөө үеын эрилтын шэнэхэн стенднүүдые бэлдээд асарһан байна. Энэ үдэһын найрта ерэхэн Улаан-Үдэдэ ажаһуудаг Үлэгшэн нютагай зон үнэн зүрхэнһөө хүхижэ, хараһан үзэхэнөөрөө омогорхожо, нютагаа ошоод ерэхэндэл болообди гэлсээ. Олон тоото хүндэтэ айлшадтай дунда ажалай ба дайнай ветеран М-Ж.Ц. Гармаев, үндэр наһатайшуулай нэгэн Б.Ш.Шагдуржапов, суута һур харбагшад аха дүү Бэлигтэ ба Бальжинима Цыремпиловүүд, габыята тренер Ш.А. Хазагаев, Эхэ-Герой Д.Б. Цыренжапова, түүхын эрдэмэй доктор В.Д. Дугаров, педагогикын эрдэмэй кандидат Д.Б. Очирова болон бусад олоороо найрта хабаадалсаа.

Апрелин 21-дэ үдэрэй дүрбэн сагта найр наадамнай нээрээ. Заалаар дүүрэн сугларагшадтай анхаралда хадата Захаамнай аймагай Үлэгшэн

найхан нютагай хатар, дуун зэдэлбэ. Концертын түрүүшын хубида Үлэгшэн нютагайнгаа ёһо гуримуудые харуулаабди, ёхор хатар наяргааабди, арадайнгаа дуунуудые хангюурдаабди, оньһон үгэ, таабаринуудые талсаабди, жороо үгэнүүдые «жороо морёор» хатаруулаабди. Шэхэнэй шэмэг, нюдэнэй хужар болоһон концертымнай түрүүшын хуби түгэсэжэ, хоорондонь забһарай болоходо, ТОС-ууд абаашаһан эдэе хоолойngoо зүйлнүүдые худалдажа, маанадаашье хооллуулаа. Хоёрдохи хубидаа мүнөө үеын дуунуудые гүйсэдхөөбди, согтой залитайгаар хатаралдаабди. «Нэгэ амьар, үндэр хэмжээн дээрэ, еһотой профессионалнууд шэнги байбат», - гэжэ эндэ сугларагшад манда үндэр сэгнэлтэ үгөө һэн. Тиихэдэнь манай зүрхэ сэдхэл ехээр уяраа. Улаан-Үдэдэ харуулхаданнай, Үлэгшэн нютагаһаа уг гарбалтай бишыхан мэдээжэ артистнар Лудуб Очиров, Кирилл Очиров гэгшэд хабаадалсажа, концерт наадыемнай шэмэглээ.

Концертын һүүлдэ нютагай захиргаан Улаан-Үдэ хотодо ажаһуудаг хүндэтэ нэрэ зэргэтэй үлэгшэнөөрхинөө (хамта дээрээ гушаад хүн) тайзан дээрэ урижа, хүхэ сэнхир хадагуудые ба баярай бэшэгүүдые барюулаа. Сэдхэл хүдэлгэмэ гоё найхан үгэнүүд, үрээлэй дээжэнүүд хэлэгдээ, хани халуун амаршалганууд дуулдаа.

Манай нютагай гулваа Доржо Байрович Гармаев, СПК-гай түрүүлэгшэ Бэлигто Бадмажапович Гомжапов, Буряад драмын театрай директор Доржо Жигмиддоржиевич Балданов, РЦНТ-гэй президент Надежда Галсановна Донсоронова, РЦНТ-гэй директор С. Д. Доржиев, «Хадата Захаамин» гэхэн нютагай эблэлэй

түрүүлэгшэ Б.Д.Базаров гэгшэд тайзан дээрэхэ маниие халуунаар амаршалаад, саашадаа амжалта туйлахыемнай хүсэбэд.

Хатар наадаяа харуулхаяа ошоходомнай, хүсэл зоригьемнай бадараажа урмашуулһан спонсорнууд хэд бэ гэбэл, Ринчин Жамсаранович Гармаев, Эрдэм Аюшеевич Очиров, СПК «Улекчин». Үшөө тиихэдэ С.Д. Намдакова, Захаамнай соёлой таһагай дарга, Республикын аяншадтай ба хизаар ороноо шэнжэлэгын түбэй хүтэлбэридэ баяр баясхаланиие хүргэнэбди. Д.Ж. Балдановта – театрай директортэ, манай багшнартай, ансамблин хүтэлбэрилэгшэд Б.С.Дамдинова, Б.А.Бадмаева, Э.Р.Ульзетуева, жолоошодто, түрэлхидтэ доро дохинобди. Эдэ нүхэдтөө үнэн зүрхэнһөөн баяр баясхаланиие хүргэнэбди, саашадаа хүн зондоо тухатай, ажал хүдэлмэридөө амжалтатай, урагшатай ябажа байхыень хүсэнэбди. Түгэсхэлдөө би иигэжэ хэлэхэ байна. Энэхэн арбаад наһандаа «Наадан» ансамбльдэ баһаань, зургаа наһатайһаань хойшо ябажа, буряад ёһо заншалаа мэдэхэ болоһондоо, хатар еохорой, арадай дүүнай оньһотой танилсаһандаа баяртайб. Республикынгаа 90 жэлэй ойдо зорюулагдаһан хатар нааданда хабаадалсаһандаа ехэ урматайб. Үлэгшэн найхан тоонтодо түрэхэндөө омогорхожо, нютагаа суурхуулжа ябахаяа оролдохоб.

Саяна ДАМДИНОВА,
хүүгэдэй фольклорно
«Наадан» ансамблин гэшүүн.

Туһалагша Ж.Г. БУДАЕВА,
буряад хэлэ,
литературын багша.

Баатар сэргэж
Нагмит Цыренов

ЭСЭГЭ ОРОНОО хамгаалгын Агууехэ дайнда совет арадай, тэдэнэй шэн зоригто Зэбсэгтэ Хүснүүдэй илаханнаа хойшо он жэлнүүд хубарилдан үнгэржэл байна. хандаргагдан хотонууд, нуурин тосхонууд нэргээн бодхоогдожо, урдынхиһаа улам гоё хайхан болгодоо, арадай ажахы хүжөөгдөө хэн. Теэд мүнөө юун болоно гэжшэб?!

Энэ хүрөөтэ дайнда онсо шалгархан баатарнуудай нэгэн, юрын сэргэжэ - отделениин командир, ахалагша сержант Нагмит Цыренович Цыренов Агын Буряадай тойрогой Шандални нютагта тоонтотой юм. Баруун фронтын морин сэргэжэ 1-дэхи корпусой 7-дохи гвардейскэ дивизиин 27-дохи полкын отделениин командир Нагмит Цыренов Эхэ ороноо хамгаалхадаа, нугаршагүй эрлэхг зоригтой, эгээл орёо хүшэр сагта ори ганса шийдхэбэри оложо шададаг байһанаа харуулаа хэн. Тиигэжэ тэрэ Эхэ ороноингоо ниислэл Москва хотые хамгаалалсаад, саашадаа үргэн дэлюун, баян дэлгэр Украиные дайсанай набарһаа сүлөөлжэ, дэлхэйн хоёрдохи дайнаа тон эхээр хохидолдо ороһон Польшын газар дээрэ немец фашист булимтарагшадые бута сохилсоһон байгаа.

СОВЕТ ОРОНОДО түрэнэн, урган хүмүүжэһэн ямаршые хүнэй ябадал, хэнэн, бүтээнэн ажал хэрэгүүдынь, бүхы ажаябадалынь Эсэгэ ороноингоо, түрэл арадайнгаа ажабайдалтай таһаршагүй холбоотой байдаг гэжшэ.

Нагмит Цыренов 1918 оной шорой шара Морин жэлэй элдин сагай эхин болохо хабар Шандали нютагта эхэ бөө Шамбатанай угай Халзайн Сэрэнэй малшанай бүлэдэ түрэнэн юм. Ажалшан арадуудта жаргал асархан Октябриин хубисхалай ашата үрые тэрэ бэе дээрээ үзөө хэн. Хамтын ажалай үрэ дүнгүүдые, индустриин асари эхэ хубилалтануудые эдир хубуун хараһан байгаа бшуу. 1935 ондо наймадахи класс дүүргээд, түрэл ажахыдаа ажаллаха баатай болоо хэн. Тиихэдээ Н.Цыренов ажабайдалдан ушархан бүхы бэрхшээл түбэгүүдые багаһаа хойшо тэсэбэритэйгээр дабажа нураһан, халуун хүйтэниие үзэнэн байха юм.

Али бүхы юумэндэ түбэндэ, бэрхшээл түбэгүүдһээ тунхаридаггүй комсомол хубуун 1938 ондо сэргэжэ бодото албанда татагдажа, Хабаровска хизаарай Николаевск-на-Амуре хотодо артиллериин частыда алба хэбэ. Хүдэр шамбай бэтэй комсомолец сэргэжэ нуруулсалдаа онсо шалгаржа, «Ворошиловска мэргэн буудагша» гэнэн нэрэ зэргэдэ хүртөө бэлэй. 1940 оной октябрь нарада сэргэжэ албанһаа табигдаад, Ворошиловай нэрэмжэтэ түрэл колхоздоо түрүүшын трактористнуудай нэгэниинь болоһон байгаа. Теэд амгалан

Агуу Илалтын 68 жэлэй ойдо

ажалдаа удааншые хүдэлөөгүй байтарынь, дайн эхилбэ.

ХАРХИС ШУНАХАЙ дайсанай сэргүүд Брест, Минск, Киев болон бусад хотонуудые сахилгаан түргэнөөр булимтаран эзэмдээд, Эхэ ороноймнай зүрхэн - Москва тээшэ бүхы хүсээ шэглүүлжэ захалба. Түрүүшынгээ амжалтануудаар толгойгоо эрьһэн немец фашистнууд үсэд нэтэрүүгээр урагшаа тэгүүлбэ. Тиихэ үедэ дайсан буу зэбсэгэй талаар нураггүй булюу байгаа бшуу.

1941 оной август харын бүгшэм халуун үдэр Нагмит Цыренов дайнай гал дүлэн руу орохоёо Дагуурта бэлдхэл гаража байба. Энэл оной ноябрь нарада тэрэ Баруун фронт эль-

то үзүүлжэ, командованингаа зүгһөө үндэр хайра шагналнуудта хүртэбэ. Манай артиллеристнууд танкнуудые буудадаг 45 болон 57 миллиметрэй хүнгээн үхэр буунуудтай байгаа. Эндэ дайсанай дундуур хэмжээнэй 2 танк халгажа, Нагмит Цыренов «Шэн зоригтой түлөө» медалаар шагнагдаа хэн.

1943 оной эхиндэ, Сталинградтахи байлдаанай совет сэргэшэдэй илалтаар дүүржэ байха үедэ, Баруун-Урда фронтын сэргэшэд баруулжаа добтолжо, Украинаны Днепротровско можын Синельниково станци хүрэнэн юм. Зүгөөр дайсанай хүсэтэ түрилтые барижа шадангүй, морин сэргэжэ дивизи-

ин Захиралтаар морин сэргэжэ дивизидэ «Житомирско» гэнэн нэрэ зэргэ олгогдоһон байгаа. Гал дүлөөр соробхилһон шанга тулалдаанда Нагмит Цыренович дала мурөө шархтаад, нара соо госпитальдо хэбтэжэ аргалуулба. Госпитальһоо гарахадань, эрлэхг сэргэшэдэ Эсэгэ Ороноо Хамгаалгын дайнай I шатын орден барюулагдаа бэлэй.

Хойшоодоо морин сэргэжэ гвардин 7-дохи дивизиин 1-дэхи Украинаны фронтын (командалагшань Советскэ Союзай Маршал И.С.Конева) бүридэлдэ оруулагдаа хэн. Саашадаа Волинска можын Луцк хотые сүлөөлөөд, Улаан Армиин сэргэшэд Львов шадархи Бродо

Сэргэшэдэй дурасхалай хүшөө

нуруулсалые хүтэлбэрилэгшөөр, интернадые даагшаар хүдэлһэн байгаа.

1954 ондо нютагтаа бусажа, түрэл ажахыдаа хонишодой бригадираар ажаллахадаа, найнаар хүтэлбэрилжэ, олзо ехэтэй хонин хүрэгые арьбадхалсаа хэн. Н.Ц.Цыреновэй бригадираар хүдэлхэ үедэ колхозой хони малай тоо толгой 30 мянгада хүрэнэн байгаа. Ажахымнай ахалагша хонишод Дамдинжаб Ешидоржиев Ажалай Улаан Тугай, «Хүндэлэлэй Тэмдэг», Чимитцыренов Эрдэни Ажалай Улаан Тугай, Доржо-Ханда Лхасаранов «Хүндэлэлэй Тэмдэг», Сандаков Дондог «Ажалай Алдар Солын» III шатын орденуудаар шагнагдаһан байгаа. Ахалагша хонишод Арсаланов Ким, Цыдыб Дашибалов, Доржо Бишиев, Валерий Дамдиндоржиев, Ринчин Ешибазаров болон бусад 100 эхэ хонидһоо 110-120 хурьга абажа, «Районой чемпионууд» болоһон юм. Хонишодой бригадир Нагмит Цыренович Цыренов 1970 ондо «Шэн габьяата ажалай түлөө. В.И.Ленинэй түрэнөөр 100 жэлэй ойн хүндэлэлдэ» гэнэн медалаар, 1975 ондо Ажалай Улаан Тугай орденуор шагнагдажа, алдарт сэргэжэ амгалан тайбан ажал дээрэшые онсо шалгархан габьяатай.

Шэтэ можо болон Монгол ороной ажалладай хоорондохи харилсаае хүжөөлгэдэ ехэ хубитаяа оруулһанайнгаа түлөө Н.Ц.Цыренов Монголой Арадай хубисхалай 50 жэлэй ойн хүндэлэлэй медалаар шагнагдаа бэлэй.

Дайнай болон ажалай ветеран Нагмит Цыренович Цыренов наһанайнгаа нүхэр - бүхы наһаараа багшалжа, олон үеын үхибүүдые хүл дээрэнэ гаргаһан Цыпылма Дамдинжаповна Дамдинжаповнатаяа табрад жэлдэ хамта ажауухадаа, бэе бээ дүнгэлсэжэ, түшэг тулгууринь боложо ябаһан байгаа. Тиин басаган хубуун хоёройнгоо үхибүүдые - ашанар, зээнэрэ мүнөө болотор үргэлсэжэ, харалсажа ябаха зол хубигүй байшоо. Ушарын гэбэл, дайнда абаһан шархаһаа уламжалан, Нагмит Цыренович арба гаран жэлэй урда тээ наһа бараа хэн. Цыпылма Дамдинжаповна хэдэн жэлэй урда энэ дэлхэйтээ хахасажа ошоо. Хэрбээ амиды мэндэ ябаа наа, мүнөө Нагмит Цыренович Цыренов 95 наһанайнгаа орьёл үндэртэ гараад, аша зээнэрэ тойруулан нуухал нааб даа.

Гэбэшые ами бээе хайрлангүй даялалдажа, илалта шэрээлсэһэн алдарт сэргэшын дурасхаал үхибүүдэйн, түрэлхидэйн, нютагаархидэйн зүрхэ сэдхэхэдэ хэтэдээ мүнхэл.

Бата-Мүнхэ ЖИГЖИТОВ,
журналист,
Россиин соёлой габьяата
хүдэлмэрилэгшэ.

Авторай фото.

ТАЛЫН БААТАР

гээгдэжэ, Москва шадар генерал-лейтенант А.В.Барановай хүтэлбэрилдэг морин сэргэжэ 1-дэхи корпусой гвардин 7-дохи дивизидэ нэмэлтэ болгогдожо оруулагдаа хэн. Ноябрьриин 7-до ороноймнай ниислэл хотын Улаан талмай дээрэ совет сэргэшэдэй парад эмхидхэгдэжэ, Верховно Ахмад командалагша Иосиф Виссарионович Сталинэй тэрэн дээрэ СССР-эй Зэбсэгтэ Хүснүүдэй сэргэшэдтэ, Эсэгэ ороноингоо бүхы арад зондо хандажа хэлэнэн халуун дулаан уряагай дүлэтэ үгэ али бүхы бэрхшээл түбэгүүдые үсэд нэтэрүүгээр дабажа гараад, илалта туйлахабди гэнэн найдал түрүүлһэнэй ашаар фронтодо сэргэшэднай шэн зоригто баатаршалга гаргажа, ара талада байгшад габьяа ехэтэйгээр ажаллажа байба. Дүлэтэ үүсхэл уряаниинь улад зондо зориг бадаруулһан, ажалшадые унаһан малгайгаа абангүй хүдэлхыень баадхаһан байгаа. Ороноингоо ниислэл хотые дайсанай набарта оруулхагүйн тула Улаан Армиин сэргэшэ бүхэн шэн зоригтойгоор дайдаллажа ябаа. Совет сэргэжэ командовани фашистнуудай харата түсбүүдые, ханаашалгануудые зүбөөр тодорхойлоод, түгэс бэлэдхэлтэй дайсаные бута сохижо, «илагдашагүй» гэжэ алдаршаһан гитлеровскэ сэргүүдтэ түрүүшын шанга сохилто үгөө хэн. Эндэ манай сэргэшэдэй дайшалхы онол аргань, мэргэжэл шадабаринь улам дээшлэнэн юм.

1942 оной август нарада нэмэлтэ хүсэ абаһан дайсанай сэргүүд бүхы фронт дээгүүр үсэд нэтэрүүгээр добтолжо байба. Калужска можын тэгэн дундуур урдадаг Жиздрэ мурэнэй эгсэ эрьбэ дээрэ байрлаһан Песочно нууринай хажууда шанга байлдаан боложо, хоёр талаһаа ехэ техникэ, буу зэбсэгүүд, homo хэрэгсэлнүүд хандаргагдаа, олон сэргэшэд хүлһөө буулгагдаа хэн. Танкнуудые халгадаг артиллериин батареин командир капитан В.Д.Микляев хүн бүхэнтэй хөөрэлдэжэ, сэргэшэдэйнгээ урма зориг бадаруулһан, заабари зүбшэл үгэнэн байгаа.

- Зай, нүхэд, байлдаанда орохоор бэлэн гүбди? - гэжэ Микляев асууба.

- Бэлэнбди, нүхэр капитан, - гэжэ сержант Цыренов бусадай зүгһөө харюусаа бэлэй.

Энэ байлдаанай үедэ сэргэшэд ами бээе хайрлангүй, эрлэхг зоригтойгоор дайдаллажа, хархис этэгээдүүдтэ шанга сохил-

ин сэргэшэд арайл хүрээлэгдэ ороһон алдаба. Тиин Харьковска можын Барбенково хүртээр сухариха баатай болоо бэлэй.

- Синельниково станцида болоһон байлдаан ой ухаанһаамни гарадаггүй. Эндэ тэнсүү шанга тулалдаан сүүдхын туршада болоо хэн. Хүршэ Зүдхэли нютагһаа унаган нүхэр Нанзадай Махазэгдые алдахадаа, ехэ гуниг гашуудалда абтахаһаа гадна, хүнэй ами наһанай ямар

Нагмит Цыренович
наһанайнгаа нүхэр
Цыпилма Дамдинжаповнатая

хэбрэг байһые ойлгоо хэм даа. Юрэдөөл, сээсэгэй дэльбэ дээрэ тогтоһон шүүдэрэй дүнал мэтэ, үнжэгэн байһые зүрхэ сэдхэлээрээ мэдэрхэн хүм. Тэрэ шэн габьяатайгаар дайдаллажа, бататарай үхлөөр унаа хэн, - гэжэ Нагмит Цыреновичэй дурсахада, гунигай мэдэрэл нуур шарайдань үзэгдөө бэлэй.

НҮҮЛЭЭРНЬ Хойто-Донецые гаталан гаралгада дайсанай хүнгэн танк болон бронетранспортеры үгы хэнэнэйнгээ түлөө Н.Ц.Цыренов Улаан Одоной орденуор шагнагдаа хэн.

1943 оной октябрыда Днепр мурэниие гаталжа, саада бээдэхи Лютежскэ плацдарм дээрэ бэхилэгэнүүдые хэхэ туйлай ехэ зорилго тус дивизиин сэргэшэдэй урда табигдаһан байгаа. Иимэ ехэ зорилгоёо амжалтатайгаар бэлүүлээд, ноябриин 6-да Киев тээшэ добтолбо. Украинаны түбэе сүлөөлэлсөөд, дивизиин сэргэшэд Житомир хотые эзэлжэ абаа. Энээнэй хүндэлэлдэ Верховно Ахмад командовани-

МОРИН ХҮЛЭГТЭ ЗОРЮУЛАГДАХАН ФЕСТИВАЛЬ

Усть-Орда нууринда майн 25-да үнгэрхэнь. Энэ һонирхолтой хэмжээ ябуулгы Усть-Ордын Буряадай тойрогой захиргаан болон Эрхүү можын аяншалгын талаар агентство эмхидхэнэ.

Усть-Орда нууринай ипподром дээрэ мори урилдаан, хатар, жороо ябадалнуудай олон янзын мурьсөөн болохо. Мүн соёлой бүлгэмүүд бэлиг талаангаа харуулха, уран дархашуулай бүтээлнүүдэй выставк-яармаг үнгэргэгдэхэ. Энэ хэмжээндэ хабаадагшад Усть-Ордын тойрогой аяншалгын ажал хэрэгүүдтэй танилсаха. Тойрогой ба Эрхүү можын бүхы муниципальна эмхинүүдэй, мори ажал эрхилдэг бүлгэмүүдэй түлөөлэгшэд этнофестивальда хабаадаха. Тус этнофестивальда арадай аман зохёолой талаар мүн конкурсноудшы үнгэргэгдэхэ.

Сэбэр уһаяа Ангара мурэн руу урадхуулһан Худайн го-

лой эрьеэр нэмжыһэн үргэн тала дайда хадаа урдын урда сагнаа тэндэ ажаһууһан эхирэд-булагадай үлгы тоонто болоно. Усть-Орда нууринай хажуугаар урдадаг Худайн голой эрьедэ ой модотой, орьёл шулуутай Манхай хада бии юм. Хабсагайн шулуунуудта олон иероглифууд һиилэгдэнхэй. Мүн мориной гоёолтонууды, дайнай зэбсэгүүдые обеорхоор, мори унаһан, гартаа жада, һэлмэ бариһан хүнүүдэй дүрэнүүд зураатай юм. Урда сагта тэрэ хада дээрэ хэрэм байһан, мүнөө сагта тэрэниие "Манхайн городище" гээд нэрлэдэг. Хэрэм шэнжэлхэдээ, археологууд тэндэ мори

хүдөөлһэн газар олоһон байна. Хабсагайда һиилэгдэнхэн зурагуудые эрдэмтэд шэнжэлжэ, Худайн голой эрьеэр ажаһууһан буряадуудай элинсэг хулинсагууд морин хүлэгөө ходоодо хүндэлжэ, ямбалжа, урдаа хараха, түшэхэ сахюусан гэжэ тоолодог байһыень тэмдэглэнхэн байна.

Энэ үнгэргэгдэхээ байһан мориной соёлой этнофестиваль иигээд лэ нэгэ юрын хэмжээ болоод үнгэрхэ бэшэ, харин саашадаа жэлһээ жэлдэ эмхидхэгдэжэ, морин хүлэгэй хүр һүлдэнь дээшэнэ үргэхэ, арадайнгаа анханай ажаһуудалтай, үндэһэн соёлтой, үлгэр түүхэтэй танилсуулха гүнзэги удхатай хэмжээ ябуулга болохо гэжэ найдамаар.

Баира БАЛЬБУРОВА.

Хүршэнэрэй һонин

ЭДИР БЭЛИГТЭН ЭЛИРБЭ

Хурамхаанай аймагай Могойто тосхондо багша, нютагаа шэнжэлэгшэ, журналист байһан Владимир Степанович Анищенко зорюулагдаһан литература ба нютаг шэнжэлэлгын конференци үнгэрбэ. Владимир Анищенко 24 жэлдэ Могойтын нургуулин директорээр ажаллаһан.

Энэ хэмжээндэ эмхидхэнхэн конкурсын «Авторай зохёолнууд» гэхэн номинацида эхин нургуулин нургагдай дунда Хурамхаанай Элһэнэй дунда нургуулин 4-дэхи классай нургагша Аркадий Маланов буряад хэлэн дээрэ өөрынгөө зохёолон шүлэг уншажа, түрүүшын нуури эзэлэ. Багшань - Жаргалма Улзытуевна Цыдыпова. Тэрэ шүлэгиень танда дурадханабди.

Дулма БАТОРОВА.

БУРЯАД АРАДТАА ТУҢА ХҮРГЭХЭЙБ!

Үргэн далитай шубуун боложо,
Үндэр тэнгэри, талада ниидэхэйб,
Элдин уужам Буряад ороноо,
Элһэн тоонтоёо хараһайб!
Байгалһаа дутуугүй нуур боложо,
Буряад арадтаа туһа хүргэхэйб,
Бардам үндэр дабаан боложо,
Баялигтай дайдаяа хадагалһайб.
Үгы, шубуун боложо шадахагүйб,
Үндэр уула, үргэн далай болохогүйб.
Томо бэшэ шадалтай хүншые наа,
Түрэл дайдаяа гамнахаб,
хамгаалхаб!

Аркадий Малановые амаршалгын үедэ

«БЕССМЕРТНЫЙ ПОЛК» ПАРАДТА ХАБААДАА

Майн 9-нэй үдэр - Агуу Илалтын һайндэр Росси гүрэн дотор үргэн дэли-сэтэйгээр тэмдэглэдээ. Мүн лэ "Бессмертный полк" гэхэн проект хаа-хаанагүй бэелүүлэгдээ. Энэ хэмжээ ябуулга анха түрүүн Томск хотодо эмхидхэгдээ бэлэй. Тэрэһнээ эхи абтажа, бүхы Россиин удха ша-нартай хэмжээн болоо.

Мүнөө жэлэй энэ проектдэ Россиин 100 гаран хото городууд хабаадаба. Тэдэнэй тоодо Шэтэдэ, Ага, Могойто нууринууд эдэбхитэй хабаадаа. Ага тосхондо полк майн 9-дэ 200 гаран хүнэй хабаадалгатай жагсаалда гараа. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда ами наһаяа үгэнхэн баатарлиг сэрэгшэдэй дүрэ зураг гартаа баряад, тэдэнэй үхибүүд, аша зээнэр, зээнсэрын жагсаалда гараа. Мүн эндэ нургуулин нургагша, арадайнгаа түүхэ сэгнэгшэд хабаадалсаба.

- Жэл ошохо бүри хархис дайсадые сохижо, амар жаргалтай байдал асарһан дайшалхы сэрэгшэдэй тоо үсөөрнэ. Мүнөө манай дунда тон үсөөхэниин үлэнхэй. Тиимэһээ залуушууд болон мүнөө үеын багашуудда ямар хүсөөр, хүнэй ами наһаар Агуу Илалта асарагдаа гэшэб гэжэ мэдүүлжэ, дамжуулха шухала, - гэжэ энэ проекты Агын тойрогто бэелүүлэгшэ эдэбхитэн Саяна Аюшиева тэмдэглээ.

Цырегма САМПИЛОВА.

АВТОРАЙ ФОТО

Понедельник, 20

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with TV schedule for Monday, 20th, First Channel. Includes programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'НОВОСТИ', 'ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ', 'РОССИЯ 1'.

Table with TV schedule for Monday, 20th, Culture section. Includes programs like 'ЧУЖИЕ ТАИНЫ. ВРЕМЕНА ГОДА', 'ТАИНЫ ИНСТИТУТА БЛАГОРОДНЫХ ДЕВИЦ'.

КУЛЬТУРА

Table with TV schedule for Monday, 20th, Culture section. Includes programs like 'ЕВРОНЬЮС', 'НАБЛЮДАТЕЛЬ', 'ТАИНЫ ИНСТИТУТА БЛАГОРОДНЫХ ДЕВИЦ'.

Table with TV schedule for Monday, 20th, TNT section. Includes programs like 'ПЕРРИ МЭЙСОН', 'ГОСУДАРСТВЕННЫЙ АНСАМБЛЬ СКРИПАЧЕЙ'.

ТНТ

Table with TV schedule for Monday, 20th, TNT section. Includes programs like 'КАПИТОШКА', 'ПРИКЛЮЧЕНИЯ ФУНТИКА', 'ДАЧНЫЕ ИСТОРИИ'.

ТИВИКОМ

Table with TV schedule for Monday, 20th, Tivikom section. Includes programs like 'ДОМАШНИЙ ЗООПАРК', 'В ТЕМЕ', 'КАРТИНА НЕДЕЛИ'.

Table with TV schedule for Monday, 20th, STS section. Includes programs like 'СТИЛИСТИКА', 'ПАРТИЗАНЫ ПРОТИВ ВЕРМАХТА', 'НОВОСТИ ДНЯ'.

СТС

Table with TV schedule for Monday, 20th, STS section. Includes programs like 'СПРАВЕДЛИВОСТИ', 'ГОРЯЧАЯ ЛИНИЯ', 'ТОП-МОДЕЛЬ'.

Table with TV schedule for Monday, 20th, NTV section. Includes programs like 'НТВ УТРОМ', 'ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА', 'ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ'.

НТВ

Table with TV schedule for Monday, 20th, NTV section. Includes programs like 'ЖИВАЯ ИСТОРИЯ', 'МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ', 'ПРАВДА ЖИЗНИ'.

5 КАНАЛ

Table with TV schedule for Monday, 20th, 5 Channel section. Includes programs like 'ЖИВАЯ ИСТОРИЯ', 'МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ', 'ПРАВДА ЖИЗНИ'.

Вторник, 21

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with TV schedule for Tuesday, 21st, First Channel. Includes programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'НОВОСТИ', 'ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ', 'РОССИЯ 1'.

Table with TV schedule for Tuesday, 21st, Culture section. Includes programs like 'ЧУЖИЕ ТАИНЫ. ВРЕМЕНА ГОДА', 'ТАИНЫ ИНСТИТУТА БЛАГОРОДНЫХ ДЕВИЦ'.

КУЛЬТУРА

Table with TV schedule for Tuesday, 21st, Culture section. Includes programs like 'ЕВРОНЬЮС', 'НАБЛЮДАТЕЛЬ', 'ТАИНЫ ИНСТИТУТА БЛАГОРОДНЫХ ДЕВИЦ'.

Table with TV schedule for Tuesday, 21st, TNT section. Includes programs like 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС', 'ПОГОДА', 'УТРЕННЕЕ ШОУ'.

ТНТ

Table with TV schedule for Tuesday, 21st, TNT section. Includes programs like 'ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС', 'ПОГОДА', 'УТРЕННЕЕ ШОУ'.

ТИВИКОМ

Table with TV schedule for Tuesday, 21st, Tivikom section. Includes programs like 'ДОМАШНИЙ ЗООПАРК', 'В ТЕМЕ', 'КАРТИНА НЕДЕЛИ'.

Table with TV schedule for Tuesday, 21st, STS section. Includes programs like 'СПРАВЕДЛИВОСТИ', 'ГОРЯЧАЯ ЛИНИЯ', 'ТОП-МОДЕЛЬ'.

СТС

Table with TV schedule for Tuesday, 21st, STS section. Includes programs like 'СПРАВЕДЛИВОСТИ', 'ГОРЯЧАЯ ЛИНИЯ', 'ТОП-МОДЕЛЬ'.

Table with TV schedule for Tuesday, 21st, NTV section. Includes programs like 'НТВ УТРОМ', 'ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА', 'ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ'.

НТВ

Table with TV schedule for Tuesday, 21st, NTV section. Includes programs like 'ЖИВАЯ ИСТОРИЯ', 'МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ', 'ПРАВДА ЖИЗНИ'.

5 КАНАЛ

Table with TV schedule for Tuesday, 21st, 5 Channel section. Includes programs like 'ЖИВАЯ ИСТОРИЯ', 'МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ', 'ПРАВДА ЖИЗНИ'.

Среда, 22

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with TV schedule for Wednesday, 22nd, First Channel. Includes programs like 'ДОБРОЕ УТРО', 'НОВОСТИ', 'ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ', 'РОССИЯ 1'.

Table with TV schedule for Wednesday, 22nd, Culture section. Includes programs like 'ФОРС-МАЖОРЫ', 'ПРИВЫЧКА ЖЕНИТЬСЯ'.

«РОССИЯ 1»

Table with TV schedule for Wednesday, 22nd, Culture section. Includes programs like 'ЕВРОНЬЮС', 'НАБЛЮДАТЕЛЬ', 'ТАИНЫ ИНСТИТУТА БЛАГОРОДНЫХ ДЕВИЦ'.

Table with TV schedule for Wednesday, 22nd, TNT section. Includes programs like 'ЕВРОНЬЮС', 'НАБЛЮДАТЕЛЬ', 'ТАИНЫ ИНСТИТУТА БЛАГОРОДНЫХ ДЕВИЦ'.

КУЛЬТУРА

Table with TV schedule for Wednesday, 22nd, TNT section. Includes programs like 'ЕВРОНЬЮС', 'НАБЛЮДАТЕЛЬ', 'ТАИНЫ ИНСТИТУТА БЛАГОРОДНЫХ ДЕВИЦ'.

Table with TV schedule for Wednesday, 22nd, STS section. Includes programs like 'КОНЦЕРТ РОССИЙСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО ОРКЕСТРА'.

ТНТ

Table with TV schedule for Wednesday, 22nd, STS section. Includes programs like 'КОНЦЕРТ РОССИЙСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО ОРКЕСТРА'.

Table with TV schedule for Wednesday, 22nd, NTV section. Includes programs like 'ДЕЖУРНЫЙ ПАПА', 'ГОРОД ЛЮБВИ'.

ТИВИКОМ

Table with TV schedule for Wednesday, 22nd, NTV section. Includes programs like 'ДЕЖУРНЫЙ ПАПА', 'ГОРОД ЛЮБВИ'.

Ёһо заншал

МЭДЭХЭ ЁһО ГУРИМАА ХУБААЛДАЯ

Урданай буряадуудай эртэ урда сагнаа сахижа ябаһан заншалнууд гүнзэги үдхатай байдаг. Мүнөө үе хүрэтэр ехэнхи гурим заншалнууд тэрэ шэгтээ сахигдангүй мартагданхай. Мүнөө үеын үндэр наһатай ахай абгайнарай олонхинь Совет засагай эхиндэ, бурхан шажан, урда сагай ёһо заншалнуудые хуушараа гэжэ тоолодог үедэ үндэһэн байдаг. Комсомол залуушуул бүхы урданай ёһо заншалтай тэмсэжэ, шэнэ үеын шэнэ хүнүүд боложо ябаа ха юм даа. Тиимэһээ мүнөө үсөөхэн үлэһэн үндэр наһатай аха захатанай алтан уғын хургаал сахижа гэжэ манда ехэ шүхала. Улаан-Үдэдэ ажаһуудаг Цымжид Доржиевна абжаагай нагаса эжын эхэ хүзэгшэ, номтой абгай байһан тула багшын мэргэжэл шэлэһэн зээ басагайа хүмүүжүүлхэ үедөө элинсэг хулинсагуудайнгаа нангин хургаалнуудай нюуса дамжуулжа шадда. Мүнөө Цымжид Доржиевна Доржиевагай удаадахи хөөрөө дамжуулаа.

Урданайманай заншалнууд мүнөө сагта хэрэглэмээр бэшэ, тэдээн тухай хэлсэжэ, үлүү агаар хии хүдэлгөөшэ үлүү. Ажабайдалдаа хэрэглэхэ бэшэ аад, тэдэниие мэдэжэ

абанайшые үлүү гэжэ зарим зон һанадаг. Тэрэ тон буруу. Хэды урданай сахидаг ёһо гурим алишые сагта хүн зоний ажаһуудалда, харилсаанда, һайн сэдхэлтэй, зүб харгытай, эрхим хүнэй ажабайдалай, абари зангай үндэһэн боложо үгэхэ гэбэл, алдуугүй. Эртэ урда сагнаа сахигдаһан ёһо заншалнуудые шагнан, уншан зэргэсүүлхэдэ, зарим сэсэн үгэнүүдын адлихан байдаг жэшээтэй. Буряад арадай заншал баян гэдэг ааб даа. Гэхэ зуура, олон заншалтай монгол арадуудай нэгэ үндэһэтэй байдаг гэжэ мэдэжэ.

ХҮНИИЕ ХҮЛЕЭН ХҮНДЭЛХЭ ЁһО

Буряад арад хүниие хүлээн хүндэлхэ һайхан ёһо заншалаараа суурхадаг. Дээдэ үбгэдэй үеһөө ахамад хүниие дээшээ харан хүндэлжэ, дүү хүниие хойшоо харан хайрлажа, эхэнэрые эхэ гэжэ энхэржэ, үеын нүхэдые андын ёһоор анхаржа ябадаг юм.

Манай арад уужам сэдхэлтэй, хатуужал тэсэбэригтэй, харамнаха хариглаһые мэдэхгүй, туһаша абаритай, үгэмөөр зантай, эбтэй ээтэй, нүхэсэлдэ үнэншэ, холье харадаг, аладые бододог байһаниинь мэдэжэ. Иимэ абари зантай арад байһан хадаа үндэһөөрөө хубилхагүйл байгаабди.

Олон зуун жэлэй турша-

да зоной ахамидаралай хэм болоһон хүндэмүүшэ зан, хүниие хүлээн хүндэлхэ ёһо гурим, айлшанаа угтаха заншал арьбан, баян юм.

АЙЛШАДЫЕ ХҮНДЭЛХЭ ГУРИМ

Айлда ерэнэн бүхы хүн, айлшад, хүршэнэр, танилнууд, аянай гү, али ябууд хүн, хэншые байг, айлай мориной сэрэгдэ ерээд: "Нохойгоо хориит," гэжэ нохойтой нохойшыегүй һаань, эзэдэй гэрһээ гаража ерэтэр, моринһоо буунгүй хүлээдэг байһан. Айлшанай ерэхэдэ, шагаажа хараад, үһэ гээгээ арбайлгаад гарахые сээрлэдэг ёһотой. Харин айлай нохой сохижо, огтолон болохогүй. Ехэ зуудаг нохойтой дайралдаа һаа, айлгажа, үлдэхэ жэшээтэй.

Айлшан айлда гэнтэ орохо ёһогүй. Тэрэ айлай гэрһээ хэдэн алха газарһаа хии ханяан, абья үгэдэг байгаа. Хүдөөгэй малшан айлай үүдэн алишые сагта нээлтэтэй байдаг тулань айлшан айлай үүдэ халга тоншохо ёһогүй.

УРДАНАЙ ЁһО ГУРИМ

Гэрһээ хүн гаража, мориинь абахадаа, моринһоо буужа, гэртэ орохыень дурадхун уридаг юм. Баруун хүлөө халта урагшань гэшхээд, хоёр гарайнгаа альга дээшэн харуулан, дуугай байжа, гараа дэлгээн, ерэнэн хүнэй жолооень гуйха. Моринһоо бууһан

айлшан мүн лэ тиимэ дүрөөр зогсоод, мүн лэ хоёр гарайнгаа альга дэлгэжэ, жолоогоо үгэдэг. Хэрбээ хоёр-гурбан айлшадай ерэбэл, түрүүн аха хүнэйн мори абадаг. Сагаалган болоод, түрэ найрай үедэ олон зоной бууха болоходо, хоёр-гурбан сэргэ холбуулжа, бүдүүн мушхамал татаха. Энэнь зэлэ гэжэ нэрэтэй. Аха залуушуулай моридые абажа, ахаһаань эхилээд, доошо доошонь хубаруулан уядаг. Бэшэ зонийн өөһэдөө зэлэдэ моридоо уяха. Багтахаар бэшэ байхадань, хорёоһоошые уядаг байгаа. Энэ ушарта аха хүнэй моридые дээгүүр, түрүүн уяха гэжэ балай сахидаггүй хэн.

Айлшан бүһэтэй хүн дэгэл, хубсаһаа заһажа янзалаад, бүһээ заһажа, хутагайа буулган, тошо болон бүхы юумээ зохёһон байдаг. Эзэн хүн гэртээ урин, үүдээ нээжэ үгэдэг. Хариин хүн айлда буу, ташуур, зэбсэг барин ородоггүй, хүн айлда ороходоо, малгайгаа абажа, бүһээ заһаад, хутагаа буулган ханжуулаад, гэрэй боһоо баруун хүлөөрөө алхан ородог юм.

Айлда ороходоо, абажа ябаһан хэрэгсэл, буу һомоёо гэрэй зүүн урда дээгүүр табижа, малгайгаа тэгшэлдэг. Дэгэлэй түрүүн шамаатай гү, али хамсыгаа хугадаргалһаа, дэгэлээ нимһэлгэһэн, энгэр задагай юумэ гэртэ орохонь

- энэ айлаа хүндэлөөгүй, гуримгүй ябадал гэжэ үзэгдэхэ зэргэтэй.

Гэрэй эзэн: "Гэртэ орогты!," гэжэ уриха. Айлшан: "Та орогты!," гэжэ. Эзэн дахяад: "Орожо хайрлагты! Орогты, орогты!" гэжэ хоёр гараа дэлгэжэ, урижал байна ааб даа.

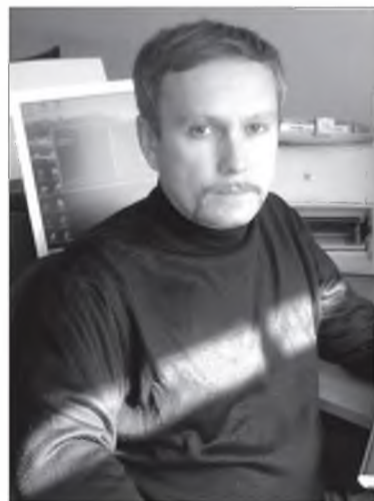
Гэрһээ гаража ябаһан хүнэй үүдэнэй хажууда орожо ябаһан хүнтэй золгошоо һаа, түргэн гэдэргээ сухарижа, "орохо юумэн һайн, гараха юумэн өөрын" гэһэн үгэ баримталан, орожо ябагша хүнэй аяар оло дахин дүүшые байгаа һаань, эхэнэрые хүн һаань оруулха ёһотой.

Түрүүн харахада орёо, адаглан байхада, юрын байдалда мүнөөшые хэрэглэмээр ёһо заншалтай буряад арад гэшэбди.

"ГАЛХАН" - литературно-хүгжэмтэ уран бэлигэй салон

ҺОНИН УУЛЗАЛГА

Манай "Галхан" салоной айлшан - Мунко-Бато ЖАМСАРАНОВ, Агын Үндэһэтэнэй музейн директорэй эрдэмэй талаар орлогшо. Мунко-Бато соёл гэгээрэлэй ажалда үнэн сэхэ олон жэлэй туршада ажаллаһан, ехэ һонин өөрын хараа бодолтой, урагшаа һанаатай хүн юм. Би энэ хүнтэй уулзажа, ехэ һонин мэдээсэлнүүдые шагнаһан байнаб. Тиимэһээ энэ эрдэмтын, ном хургаал шэнжэлэгшын, ниитэ ажал ябуулагшын хөөрһэн үйлэ хэрэгүүд мүнөө үеын уржага ябаһан залуу хүрэгтэ ехэ туһатай байха бээ гэжэ найданаб. Танай анхаралда гурбан хөөрөөн табигдана.

НЭГЭДЭХИ ХӨӨРӨӨН

Андрей Стрелковой һонин мэдээсэлнүүдэй тон зүрхэ сэдхэл эхээр хүлгөөһэн хөөрөө дамжуулһуу. Эрдэмтэн хэдэн жэлээр Түбэдтэ ажаһуужа, тэндэхи лама санаартангай ехэ нүхэснхэй. Үе болоод лэ, Түбэд руу аяншалдаг юм. Тэндэн хүн зоной шүтэдэг нэгэ үндэр хада бии ха. Тэрэ хэдые тойроод, хэдэн мянгаад нохойнууд гоороодог байгаа. Эрyelдээд лэ бусажа ерээд, олон тоото аяншалагшад ай үгэһэн эдэ эдээд, нэгэ хэды хэбтэжэ амараад лэ, дахин гоороодоо гараха. Аяншалагшад ай эдэ үгэхэдэн, хэды мянган нохойнууд буляалдажа, таһара таталдан, шууялдан, наншалдашааар ха юм, харин тэдэнэр бэе бэе хүлээнги. Эдиур соо эхлэн хоолһоо багаханиие эдээд, ээлжэндэ хүлээжэ байһан нүгөөдэ нохойдоо үлээнэ. Нохойнуудай нүдэд ухаатай, зарим мунхаг хүн зонһоошые һонороор, бүхы юумэ ойлгон адаглана, маани уншажа, бурханда зальбаржа

байһандал гороо хэдэгынь гайхалтай.

Андрей үндэр зиндаагай нэгэ ламаһаа һонирхоһон байна. Ами наһамнай энэ дэлхэй дээрэ мүнхэ ха юм даа. Энээн тухай бурханай номууд соо бэшээтэй, физикэ болон бусад эрдэмэй шэнжэлэгшүүд баһал энэниие гэршэлэнхэй ха юм. Бүмбэрсэг замбуулин болон хүн мүнхэ байхадаа, энэ наһандаа нүгэл хээд, нүгөө наһандаа зобохо гэжэ түрэнэ. Тиигээд лэ хүрдэ соо ахамидараад лэ, зоболон эдлээд лэ, һөөргөө нүгөө түрэлдөө мүнделхэ. Сансарын хүрдые зоболоной хүрдэ гэдэг ха юм. Дэлхэйдэ хэды ехэ хүмхи элһэн бииб, тэдэһнээ оло дахин хүн түрэлтэн дахин түрэдэг. Дахин түрэхэ бүхэндөө гэгээрэгдэжэ, нүгэлөө ариудхажа, саашаа Нирвана руу ошохо ёһотой. Иимэл Сансарын хүрдэ ха юм. Тиимэһээ эдэ нохойнууд хүн боложо түрэхэ шатынгаа урдахана ухаатай нохойнууд боложо түрөөд ябана бшуу гэжэ тайлбариллаа.

Зүгөөр Андрей Стрелков дахинаа Түбэд орон ерэхэдэн, тэдэ нохойнуудын байгаагүй, гансал хоһон эдиурнуудын үншэрһэн мэтэ харагдаа бэлэй. Юун болоһыень үнэн хараһан зон хөөрөжэ үгөө.

2008 ондо Түбэд орондо политическэ байдал эршэдэжэ, олон туристнуудые угтан абаха тухай элдэб түсэбүүд табигдаад, тэдэ нохойнуудые бултыеһэн олон томо машинануудта ашаад, хайшан бэ даа абаашаа. Хэдэн олон сэрэгшэд модо шулуу баринхай, нохойнуудай тэрьелхэ, хазахаһаань айгаа ёһотой. Эндэ тэндэһэнь харша болон зогсожо, туухаяа һанахадань, нохойнууд жэрылдэжэ зогсоод, ээлжээгээ хүлээн, тархинуудаа гунхылган, өөһэдөө машина руу бээ тушаан ороо бшуу. Үйлын хуби заяагаа амсахая ойлгоһон мэтэ. Иимэ һонин үйлэ манай хэрбөө юртэмсын үзэгдэл болоо бшуу.

ХОЁРДОХИ ХӨӨРӨӨН

Һүүлшын 10 гаран жэлэй туршада Агын нюутагуудаар Буддын шажан ехэ һэргээгдээ. Нюутаг бүхэндэ хэдэн субарга, дугангууд бодхоогдоо. Гадна хүн зоной сэдхэл ариун, бэе бээдээ хандаса зөөлөрөө гэжэ һананаб. Хэдыхэн жэлэй саана Сагаалганай үедэ "һайндэрөөр!" гэжэ уг-маг гээд, абяагүй гарашадаг һаа, мүнөө ехэ зохидоор: "Сагана һараар! һайн даа! Таниие Сагаалганаар" гэжэ мэндэшлэдэн, үрелэй һайхан үгэнүүдые хэлсэдэг болоһониинь гайхалтай.

Дэлхэй дээрэ саг ехэ хатуу болоод байна. Соёлнай дээшээ дэбжэжэ, хүгжэжэ байна. Баруун зүгэй цивилизацияин үзэл суртаал манай байдалда үбайгүйгөөр нэбтэрүүлэгдэнэ. Гол шэглэлын хадаа манай Росси гүрэнэйхидые мунхаг болгохые оролдоно бшуу. Ажаһуудалай үнэ сэнтэй удха шанар хадаа - баялиг, хүн гээшэ шухаг, бурханһаа дээдэ хүн байха гэжэ ойлгуулжа, бурханай номлолтой тэмсэнэ. Дунда зуун жэлүүдтэ буянтай, бурхантай ажаһууһан гэдэг. Реформаци, Ренессанс гэһэн хэрэгүүдэй ашаар хүн түрэлтэниие дээдын һуурида табижа, хүн гээшэ би гээшэб гэжэ мэхэлжэ, буруу үзэл нэбтэрүүлэгдээ. Һанаад үзйт, Жанна Д,Арк өөрыгөө бурханһаа дээрэ табижархёо, энэнь одоол трагедия ха юм. Бүхы дэлхэй дээрэ хүн шухала, хүн худал хуурмаг үйлэдэжэ, хүлгэй хэхэ, хүниие алаха, хюдаха, сохихо аргатай гэжэ хуурмаг ойлгосоо бии болгоо. Энэнтэй тэмсэл ябуулагданал хаш, бурхан шажанай талаар.

ГУРБАДАХИ ХӨӨРӨӨН

Манай Агада эндэ һаяшаг 16 жэлэй туршада Делидэ бурханай хургуулида һураһан, үндэр зиндаатай Дэмбрэл лама хоёр үдэрэй туршада уншалга-уулзалгануудые эмхидхээ. Ехэ һонин тэмдэглэл хээб. Олон жэлэй саана Ага руу эгээл түрүүшынхиде Тинлэй багша ерээд, ехэ номлол нэбтэрүүлээ бэлэй. Тэрэ уншалгануудай үедэ хүн зон абяагүй, нэгэшые асуудал табингүй, гэнтэ олдогоһон баялигые ойлгохые оролдон һуугаа бэлэй. Харин мүнөө хүнүүд ехэ олон асуудалнуудые табижа, бурханай номлол ойлгохые, өөрынгөө ажабайдалай гүн ойлгосо олохые оролдоо. Энэ үйлэ хадаа хүн зоной гүн ухаагаа һэлгэжэ, ондоо, һайн тээшээ шэглэжэ байһые гэршэлэнэ хаш. Совет засагай үедэ хүн зоние нэгэ үзэл хургаалтай байхын тула комсомол, парти хайшан гээд бээ абажа ябахые хургаа. Энэнь гүрэнэй засагта хүтэлбэрилхэдэн һайн байна гэжэ баһал нэгэ урьха гэжэ мэдэрбэшые, бээлүүлэгдэжэл байгаа. Харин мүнөө сагта бээ һайнаар абажа ябаха гээшэ хүндэ өөртэн хэрэгтэй болоо. Мүнгэ алтанай, зөөри зөөшын түлөө тэмсэжэ, худал хуурмаг харгыда обтохогүй, үнэн сэхэ харгыгаар ябаха тухай гүнзэги хургаал Буддын шажанай номнол соо бии. Бурханай ном ганса уншаад ябаха бэшэ, хүн түрэлтэн нүгэлөө ариудхые оролдохол болонобди. Нүгэлөө бага болгохо, ухаатай болохо шухала.

Тус хуудаһа
Цырегма САМПИЛОВА
бэлдэбэ.

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ ГЕРОЙН 100 ЖЭЛЭЙ ОЙ ТЭМДЭГЛЭГДЭЭ

Агуу Илалтын хайндэртэ Улаан-Үдэ хотын 102-дохи кварталда ажаһуугшад үйлсынгөө нэрэмжэтэ геройн нэрэ мүнхэлбэ.

Улаан-Үдын түб хотын номой сангай 12-дохи филиал Советскэ Союзай Герой Базар Ринчиногой түрэнөөр 100 жэ-лэйн ойн баяр тэмдэглэхэ тухай нанамжа оруулһан байна. Эндэхи хунгалтын 15-дахи округой депутат Матвей Баданов энэ үүсхэл ехэтэ дэмжэлэн юм.

Майн 10-най үдэр 102-дохи кварталдай "Николаевский" гэнэн магазинай дэргэдэхи талмай дээрэ "КамАЗ" машинын кузов дээрэ тайзан тодхожо, полевой кухни табигдажа, солдадай каша шанагдаа.

Улаан-Үдын 63-дахи дунда хургуулин, 108-дахи прогимназиин хурагшад, 2-дохи хүүгэдэй сээрлигүүдэй үхибүүд хабаадаа. Энэ кварталай үйлсэ хэнэй нэрэр нэрлэгдэн байгаа, Базар Ринчино гэжэ хэн гэшэб, ямар алдарт габыа гаргажа, Советскэ Союзай Геройн нэрэ зэргэдэ хүртөөб гэжэ үхибүүд сугларашадта хөөрөө.

1943 ондо сэрэгтэ татагдан, Базар Ринчино дайнда мордохон байха юм. Намар болотор бэлдэлгын полкдо алба хааж, противотанкова буугай наводчигой мэргэжэлдэ хураа. Тэрэл намарын (октябрийн 20-ноо 1-дэхи Украинска) 3-дахи гвардийн танкова сэрэгэй 9-дэхи механизированнэ корпусой 71-дэхи бригадын мотострелково 1-дэхи батальоной бүридэлдэ ротын командираар дайгаа эхилһэн юм.

71-дэхи бригадын 1-дэхи мотострелково батальоной противотанкова буугай рото Бельковцы тосхон шатар танкова добтолгодо табигдаһан байгаа. Энэ ехэ байлдаанда ахамд сержант Ринчино дайсадай хэдэн танк хюдажа, өөрөө баатарай үхэлөөр унаһан байха юм. Тиигэжэ алдарт Геройн нэрэдэ хүртэлэн байна.

хайндэрэй эмхидхэлгэдэ Базар Ринчиногой нютагаархид - Агын Бурядай тойрогой түлөөлэгшэд хабаадаа.

- 102-дохи квартал баригдажа байха үедэ энэ үйлсэдэ ямар нэрэ үгэхэ тухай хөөрөлдөөнэй гарахадань, Улаан-Үдын дайнай ветеранууд Базар Ринчиногой нэрэ зүүлгэхыень дурадхаһан байна. Агын Бурядай тойрогой үндэһэтэнэй музей Советскэ Союзай Герой тухай мэдээсэлнүүдые электронно түхэлөөр үлгээгээ. Тэрэ үзэмжэ Хотын номой сангай 12-дохи филиалда үзэжэ, танилсахада болоно. Мүн энэ дурасхаалай хайндэр эмхидхэлэн Арадай Хуралай депутат Матвей Александрович Бадановта Ага нютагайхидһаа баярые хүргэнэбди, - гэжэ Агын тойрогой түлөөлэгшэ Батоцырен Дашибалов хэлэбэ.

Улаан-Үдын 102, 110, 112, 113-дахи микрорайонуудай ажаһуугшадта үе болоод лэ хайндэрнүүдые эмхидхэжэ байдаг тэрэ участогой депутат Матвей Баданов иигэжэ хэлэлэн байна:

- Манай эндэхи библиотекейн ажалшадай намда хандахадань, энэ хэмжээ ябуулга нэнэ номой сан соо үсөөхэн зоной хабаадалгатайгаар эмхидхэхэ бэшэ,

харин олон зоние хабаадуулжа гэжэ хэлсээбди. Агуу Илалтын хайндэртэ дашарамдуулан, хэдэн хэмжээнүүдые нэгдүүлбэ гэшэбди. Мүнөө сагай залуушуул Арнольд Шварценеггер хэн гэшэб гэжэ угаа хайнаар мэдээд, Эсэгэ Ороноо хамгаалгын дайн хэды ондо болоһыень мэдэнгүй үндыжэ байна ха юм. Хүн бүхэн геройнуудайнгаа нэрэ мэдэхэ уялгатай. Илангаяа тэрэ геройн нэрэмжэтэ гудамжада ажаһуугаад, хэн гэшэб гэжэ мэдэхэ ёһотой ха юм.

Үнэхөөрөөшье, энэ 102-дохи кварталда ажаһуугшадтай олонхин хэнэй нэрээр эндэхи ориганса үйлсэ нэрлэгдэн байгаа гэшэб гэжэ мэдэхгүй байгаа.

- Би анхан Загарайн аймагай Хара-Шэбэр нютагай эрэлхэг сэрэгшэ Ринчиногой нэрэмжэтэ үйлсэдэ ажаһуунабди гэжэ ханадаг байгаа, - гэжэ ажалай ветеран Роза Базарова хэлэбэ. Роза Эрдынеевна 36 жэлэй туршада Буряад Республикын Загарайн аймагай Илька тосхоной зүблэлэй түрүүлэгшээр ажаллаһан габыятай.

Мүн лэ Загарайн аймагай Асагад нютаг тоонтотой Дашима Сультимова гурбан жэлэй саана дайнай сэрэгшын наһанайн нүхэр гээд энэ микрорайондо гэртэ хүртэлэн байна. Наһанайн нүхэр Сультимов Цыбикжаб Гылькович, дайнай ветеран, нютагайнгаа хургуулида 30 жэлэй туршада буряад хэлэ бэшэгэй багшаар ажаллаһан намтартай.

- Иимэ хайндэр эмхидхэжэ, хүн зондо ойлгуулжа байха хэрэгтэй. Аймшагтай дайн болоһон гэшэ ааб даа, хэн бидэндэ жаргалтай байдал асарааб гэжэ ханажа, дурсажа, үхибүүдые хүмүүжүүлжэ ёһотойбди, - гэжэ Дашима Цыгеевна тэмдэглэбэ.

Энэл хайндэрэй үедэ дайнай усын дуунай конкурс үнгэрөө. Энэ конкурс хэдэн нарын урда соносхогдоһон байгаа. Хамта дээрэ 25 хүн хабаадаад, түгэхэлэй шатада 13 дуушад үлөөд, тэдэнэй гоё хайхан концерт хаража, сугларашад сэдхэлээ хужарлуулаа.

Цырегма САМПИЛОВА.
Авторай фото- зураг.

Агуу Илалтын 68 жэлэй ой

хайндэрэй үедэ

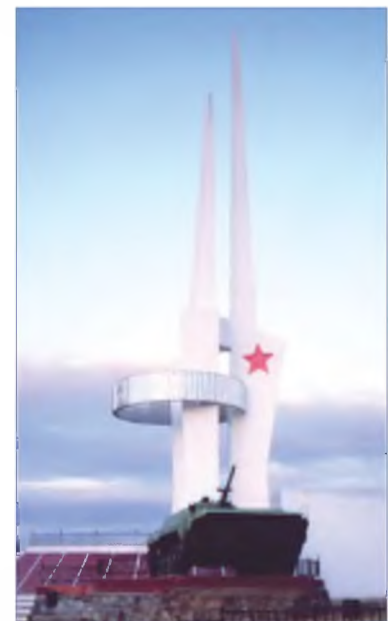
НУГАРШАГҮЙ ЭРЭЛХЭГ ЗОРИГ

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда совет арадай илалта туйлаһаар 68 жэлэй ойдо зорюулагдаһан баяр ёһолол майн 9-дэ Агын Бурядай тойрогой Түлөөлэгшэ эмхин байшан соо болобо. Аглаг хайхан Агын элдэб нютагуудһаа Улаан-Үдэдэ ажаһуудаг дайнай болон ара талын ажалай ветеранууд эндэ сугларһан байгаа.

Һүр жабхаланта, гашуудал гунигта аялга хүгжэм зэдэлнэ. Забайкалиин хизаарай Агын тойрогһоо Буряад Республикада саг үргэлжэ байдаг Түлөөлэгшэ эмхин хүтэлбэрлэгшэ Батоцырен Дашибалов энэ уулзалгы нээхэдэ, Забайкалиин хизаарай губернаторай орлогшо, Агын тойрогой Захиргаанай толгойлогшо Сокто Мажиевай дайнай болон ара талын ажалай ветерануудта эльгээһэн амаршалгы дамжуулаад, энэ элүүр, амгалан тайбан, урма зоригтой ябахыень сугларашадта үрээбэ.

Бурядай телевидени болон радиокомпаниин буряад дамжуулгануудай редакциин ахамд редактор Баяр Дамбаринчинов энэ уулзалгы хүтэлхэдөө, Илалтын хайндэрөөр нютагайхидда гүн сэдхэлхээ халуунаар амаршалаад, юртэмсэ дэлхэйн бүхэ хайн хайхание хүсэхэ зуураа, майн 9 хадаа илагша арадай нугаршагүй эрэлхэг зоригой һүр һүлдэ болоно гэжэ тэмдэглэбэ.

Хада уулануудые, үргэн тала дайдые махажа, элдэб ашагта малтамалай хэбтэһөнүүдые нээһэн геолог Арслан Иванович Абидаев түрүүлэн үгэ хэлэхэдэ, Берлин хотодо дайгаа дараһан, дагааяа һүлдэлһэн тухай хөөрөөб. Хэлэ бэшэгэй эрдэмэй доктор Дашинима Галданович Дамдинов Зүүн фронт дээрэ болоһон дайнда Японой Квантунска армиине бута сохилсоһон тухай хөөрөөд, мүнөө 90 наһанайнгаа дабаан дээрэ гарахаяа ябаашье хаа,

Агада табигдаһан хүшөө

Хоёрдохи Мянгэн жэлэй хүн гэжэ алдаршаһан Чингис хаан тухай ном бэшэжэ байһанаа сугларашадта мэдээсэлһэн байха юм һүүлээрнэ дайнай ба ажалай ветеран "Уняртан манараад..." гэжэ дуратай дуугаа дүү нүхэдэ бэлэглэбэ.

Зүүн Сибирийн соёлой ба искусствын академиин философиин ба научна коммунизмын кафедрада багшалһан Цыбик Цыденовна Цыренжапова үгэ хэлэхэдэ, Агуу Илалтын 68 жэлэй ойгоор хайндэртэ хабаадагшадые халуунаар амаршалаад, Баруун фронтдо эрэлхэгээр дайлагдажа, илалта шэрээлсэлһэн наһанайнгаа нүхэр Будажаб Рыгзыновичэй баатар габыа, үнэн шударгы ажал тухай дулааханаар дурсаба.

Саашадаа Бурядай мэдээжэ уран зохёолшод Самбу Норжимаевич Норжимаев, Гарма-Доди Дамбаевич Дамбаев, методист-багша, РСФСР-эй арадай гэгээрэлий отличник Галина Гомбоевна Ешижамсоева болон бусад үгэ хэлэхэдэ, хархис дайсанье бута сохижо, дэлхэйн олон оронуудай арад түмэниие фашизмын "хүрин тахалһаа" аршалан абарһан, хүн зондо сүлөөтэ байдал олгоһон, зол жаргал асарһан баатар сэрэгшэдтэ, дайнай ара талада шэн габыа гаргажа, илалта шэрээлсэлһэн ажалшадта үнэн зүрхэнһөө баяр байсхалан хүргэлэн, дайнай талмай дээрэ алдалан унагшадтай дурасхаалые мүнхэлэн сахидагаа мэдүүлһэн байгаа.

Бурядай оперо болон баледэй академическэ театрай дуушад Бэлигма Ринчинова, Баяржаб Дамбиев, Бадама Гомбожапов гэгшэд уянгата хайхан дуунуудаа үндэр наһатайшуулда бэлэглэжэ, илалтын хайндэрые шэмэглэбэ.

Амтан эдэ бэлдэжэ, нютагаархидда сайлуулан хүндэлһэн "Буряад кухнийн" (даагшань Дарижаб Дашибалова) хүдэлмэрлэгшэдтэ, олзын хэрэг эрхилэгшэд Цырендоржо Батоев, Мүнхэ Тободоржиев, Сэсэг Цыренова, Баясхалан Паламов гэгшэдтэ ехэ баяр хүргөөд, ажалдань амжалта хүсэнэбди.

Агуу Илалтын 68 жэлэй ойн хайндэр баярай оршон байдалда үнгэржэ, сугларашадтай сэдхэлдэ мартагдашагүй дурасхаал үлөөбэ.

Бата-Мүнхэ ЖИГЖИТОВ,
журналист,
Россиин соёлой габыята
хүдэлмэрлэгшэ.

Буряадай элитэ поэт Даши ДАМБАЕВАЙ 75 жэлэй ойдо

АЯЛГА ҺАЙХАН ДУУНУУДЫНЬ, ШҮЛЭГҮҮДЫНЬ ЗЭДЭЛБЭ

Буряадай Г.Цыдынжаповай нэрэмжэтэ Оперо болон баледэй академическэ театрай тайзан дээрэ "Зүрхэ сэдхэлэй аялганууд" гэжэ нэрлэгдэһэн концерт һаяхан үнгэргэгдэжэ, алдар суута поэт, журналист Даши ДАМБАЕВАЙ 75 жэлэй ойн баярта зорюулагдаһан байна.

Концертын түрүүшын хубида уран шүлэгүүдыень Сэлэнгын аймагай районно конкурсно илаһан хүүгэд, Хориин аймагай Тээгдын дунда һургуулийн эдир уншагшад, Ивалгын аймагай Гильбирын, Гусинозёрскын, Улаан-Үдын нэгэдэхи лицей-интернадай хатарай ансамбльнууд бэлиг шадабаряа харуулба. Жэшэнь, аргагүй һайхан хатарнуудые Францида эмхидхэгдэһэн "Роза ветров" гэхэн уласхоорондын конкурсын лауреат, "Визави" гэхэн жэшээтэ ансамбль (Т.Н.Хиддыкова) Гусинозёрскһоо ерэжэ, амаршалгын хатар, ёхор харуулаа. Гусинозёрскын эдир уншагшад Сарюна Раднаева, Вера Афанасьева, Владимир Тагаров элитэ поэдэйнгээ шүлэгүүдые гоёор уншаа.

Түрэл тоонто Харганынь (Сэлэнгын аймаг) хүүгэдэй "Алтан туяа" ансамбль (С.Д.Ешиева), Гильбирын хатарай ансамбль морёор урилдаагшад хатарнуудые зохидоор гүйсэдхэбэ. Илангаяа ёхор, "Аягануудтай хатар" шадамар бэрхээр хатархан лицей-интернадай "Наран" ансамбль (Д.Д.Бадмаева) халуун алыга ташалгаар үдэшгдөө. Тиихэдэ энэ лицейн бэрхэ багша Б.Д.Дамбаевагай хүтэлбэрилдэг үхибүүд шүлэгүүдые уран гоёор уншаба. Эрдэм Намсараевай уншаһан ябаган шүлэгүүд һайшаагдаба. Бүлэг нурагшад "Залуу наһан" гэхэн литературна найруулга зохидоор гүйсэдхөө. Классическа хүгжэмдэ тон дуратай байһан, аяар холын Москвада, МГУ-да нураһан Даши Цыретаровичай дурасхаалда бэлигтэй эдир хүгжэмшэд Инна Доржиева, Софья Алексеева Бериогой концертһээ хэһэг, Бахай сюитэ гүйсэдхэһэн байна. Эдир композитор, уласхоорондын конкурсноудай лауреат Лудуб Очиров "Хэжэнгэ" гэхэн дуугаа суута поэдэй үгэ дээрэ зохёожо, бэлэг болгон, эндэ сугларагшадта өөрөө ехэ зохидоор дуулажа, юбилейдэнь зорюулба.

Хоёрдохи хубидань Оперно театрай мэргэжэлтэ артистнууд уран бэлигээ дэлгэбэ. Гур Дашипыловэй хүгжэм дээрэ бэшэгдэһэн "Буряад оронойм солье" бүлэг артистнууд һүр жабхалантайгаар гүйсэдхэбэ. Тус театрай симфоническа оркестрые дирижёр Валерий Волчанецкий ударидаһан байна. Россиин габыята артистка Дарима Сангажапова тайзан дээрэ уригдажа, Даши Дамбаевай "Байгалай долгид" гэхэн зүрхэ сэдхэл доһолгомо шүлэгүүдыень шанга

ульһатайгаар уншаба. "Буряадай поэзиин" булжамуур гэжэ нэрлэгдэдэг байһан Даши Дамбаевай тон дуратай байһан Б.Ямпиловай "Арюун Гоохон Ангар дүүхэй" гэхэн баледһээ хэһэг харуулагдажа, харагшад халуунаар угтаба.

Буряадаа суурхуулһан нэрэтэй түрэтэй композитор Базыр Очирович Цырендашиевтай таби гаран дуу бэшэһэн, Росси соогоо мэдээжэ болоһон алдарты поэдэй һайхан дуунууд энэ концертые шэмэглэбэ.

Залуу солист Солбон Лубсановай гүйсэдхэһэн "Залуушуулай дуун" олоной анхаралда табигдаба. Тиихэдэ Агада анхан болоһон конкурсно илаһан суута "Согто-Хангил" гэхэн дууень аргагүй гоёор Россиин габыята артистка Татьяна Шойдагбаева, республикын арадай артистнууд Билигма Ринчинова, Мунхзул гэгшэд гүйсэдхэжэ, шагнагшадые баясуулба. Республикын арадай артист Тогмит Танхаев "Гуниг дуун", Владимир Аюшеевэй "Инагни" гэхэн дуунуудые бэлэглэһэн байна.

Бүхы зондо мэдээжэ Бадма Балдаковой хүгжэм дээрэ бэшэгдэһэн "Инаг шамдаа" гэхэн романс (үгэнь Даши Дамбаевай) Билигма Ринчинова Россиин габыята артист Дамба Зандановтай ехэ гоёор дуулажа, нэръемэ алыга ташалгаар үдэшгдөө. Баһал Базыр Цырендашиевтай зохёһон "Түрүүшын дуран" гэхэн дууень Дамба Занданов бэлэглэбэ. Уһанай урсахал хануулһан һайхан хүгжэмтэй "Сэлэнгэ" гэхэн гоё дуугаарнь дурасхаалта концерт түгэсэбэ.

Эндэ сугларжа, элитэ поэдэй зохёһон шүлэг, дуунуудые шагнаһан, бахархаһан зониие түрэлхидынь – дүү басаганиинь Е.Ц.Хамарханова, зээ басаганиинь, нагасынгаа үндэр ойень үргэнөөр тэмдэглэхэ хэрэгтэ хам оролсоһон Л.А.Банзарацеева-Ринчинова (өөрынгөө шүлэг уншаа), Мунхэ ашань, Сэлэнгын нютагаархидай эблэлэй түрүүлэгшэ Зоригто Дамбиев гэгшэд хани халуунаар амаршалжа, июниин 28-да түрэл тоонто Харганаадань нээгдэхэ хүшөө-бюст бодхоолгын, 75 жэлэйн ойн үдэшэдэ ерэхыень бултаниие уриба. Энэ дурасхаалта үдэшэдэ Сэлэнгын аймагайнь захиргаанай түлөөлэгшэдэй, соёлой болон һуралсалай эмхинүүдэй хүтэлбэрилэгшэдэй хабаадаагүйнь харамтай байба.

Зал соо концертые хаража, баясажа һууһан алдар суута композитор Базыр Очировичтай уулзахадамнай: "Улаан-Үдэдөө Даши Дамбаевайнгаа хүшөө бодхоохо, нэгэ үйлсэдэнь дурасхаалын мүнхэлжэ, нэрэ үгэхэ байгаабди", - гэжэ хэлээ һэн. Тиихэдэ "Сэлэнгэ" гэжэ суута дууень (Сэлэнгын аймагай гимн болоһон дуун) анха түрүүшынхиде аргагүй гоёор дуулаһан бэлигтэй дуушан, мэдээжэ

режиссёр Жамсаран Дармаевич Дандаров энэ концерт (режиссёрын, Ж.Д.Дандаровай шаби Вера Васильева) шагнажа, сэдхэл дүүрэн һуугаа бэлэй. Июниин 28-да түрэл тоонтодонь болохо ехэ ойн баярайнь режиссёр болоо хадаа эрхим номернуудые шэлэжэ байгаа ёһотой... Республикымнай байгуулагдаһаар 90 жэлэй

ойе угтажа байхадаа, Буряад ороной түүхэдэ, литература, искусствуда суута поэт Даши Дамбаевай оруулһан хубита тон ехэ гэжэ онсолон тэмдэглэхээр гэшэ.

Бэлигма ОРБОДОЕВА.

Зурагууд дээрэ: дурасхаалай үдэшин үедэ.

Намжилма БАЛЪЖИНИМБАЕВАГАЙ фото-зурагууд.

СТС		НТВ		5 КАНАЛ					
07.00, 09.20, 11.05, 13.30, 16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50	МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)	12.00, 13.00, 14.00, 17.00, 22.00, 00.30	Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ» 16.00 Т/С «ДАЕШЬ, МОЛОДЕЖЬ!» Х/Ф «СМОКИНГ» 20.00 Т/С «КУХНЯ» (16+) Х/Ф «ТАКСИ» «ЛЮДИ-ХЭ» (16+). ВЕДУЩИЙ - АЛЕКСАНДР РЕВВА Т/С «ТЕОРИЯ БОЛЬШОГО ВЗРЫВА» Х/Ф «ПЕРВЫЙ РЫЦАРЬ» ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВА	11.00, 11.20, 11.50, 12.55, 14.25	14.00, 17.00, 20.00 «СЕГОДНЯ» «ПЕРВАЯ КРОВЬ» (16+) «ДО СУДА» (16+) «СУД ПРИСЯЖНЫХ» (16+) «СУД ПРИСЯЖНЫХ. ОКОНЧАТЕЛЬНЫЙ ВЕРДИКТ» (16+) Т/С «УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ» (16+) 19.30 «ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ» «ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА» (16+) «ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ» С ЛЕОНИДОМ ЗАКОШАНСКИМ» (16+) Т/С «БЕЗДНА»	00.15, 00.35, 02.30, 03.35, 04.15	«СЕГОДНЯ. ИТОГИ» Т/С «СЕМИН» «КВАРТИРНЫЙ ВОПРОС» (0+) «ДИКИЙ МИР» (0+) Т/С «ПРЕСТУПЛЕНИЕ БУДЕТ РАСКРЫТО» Т/С «МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА»	10.45, 11.30, 13.30, 17.00, 18.00, 20.00, 21.30, 00.10, 01.50, 03.50	16.00, 19.00 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ» Х/Ф «КУРЬЕР НА ВОСТОК» 14.40 Х/Ф «ОСОБО ВАЖНОЕ ЗАДАНИЕ» «ОТКРЫТАЯ СТУДИЯ» 18.30 Д/С «ВНЕ ЗАКОНА. РЕАЛЬНЫЕ РАССЛЕДОВАНИЯ» 20.30, 21.00 Т/С «ДЕТЕКТИВЫ» 22.15, 23.25 Т/С «СЛЕД» Х/Ф «РЕБРО АДАМА» Х/Ф «ЧЕРНЫЙ БИЗНЕС» Х/Ф «ГЛАВНЫЙ КОНСТРУКТОР»

Четверг, 23

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00	«ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 10.05	13.00, 16.00 НОВОСТИ 05.20 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
10.35, 10.45	14.50 «ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ» «ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)
11.55	«МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
13.10	«ВРЕМЯ ОБЕДАТЬ!»
13.50	«ДОБРОГО ЗДОРОВЬИЦА!» С ГЕННАДИЕМ МАЛАХОВЫМ (12+)
15.00	«ДРУГИЕ НОВОСТИ»
15.25	Д/С «ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ»
16.20	Т/С «ТОРГОВЫЙ ЦЕНТР»
17.10	«ПОКА ЕЩЕ НЕ ПОЗДНО» (16+)
18.00	«Я ПОДАЮ НА РАЗВОД» (16+)
19.00	ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ
19.50	«ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!» (16+)
20.50	«ПУСТЬ ГОВОРЯТ» (16+)
22.00	«ВРЕМЯ»
22.30	Т/С «БЫВШАЯ ЖЕНА»
00.30	«ВЕЧЕРНИЙ УРГАНТ» (16+)
01.00	«ПОЛИТИКА С ПЕТРОМ ТОЛСТЫМ» (18+)
02.00	«НОЧНЫЕ НОВОСТИ»
02.25	Х/Ф «ВСЕ О СТИВЕ»
04.20	Д/Ф «ПОЗДНЯЯ ЛЮБОВЬ СТАНИСЛАВА ЛЮБИНА»

«РОССИЯ 1»

06.00	«УТРО РОССИИ»
06.07, 09.07, 09.35	06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО
10.00	«БАМБААХАЙ»
10.10	«БУРЯД ОРОН»
10.45	«О САМОМ ГЛАВНОМ»
11.30	«КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ» (12+)
12.00, 12.30	15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ 15.30, 18.30, 20.40
	«ВЕСТИ-БУРЯТИЯ»

Пятница, 24

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00	«ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 10.05	13.00, 16.00 НОВОСТИ «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
10.35, 10.45	14.50 «ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ» «ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)
11.55	«МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
13.10	«ВРЕМЯ ОБЕДАТЬ!»
13.50	«ДОБРОГО ЗДОРОВЬИЦА!» С ГЕННАДИЕМ МАЛАХОВЫМ (12+)
15.00	«ДРУГИЕ НОВОСТИ»
15.25	Д/С «ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ»
16.20	Т/С «ТОРГОВЫЙ ЦЕНТР»
17.10	«ПОКА ЕЩЕ НЕ ПОЗДНО» (16+)
18.00	«ЖДИ МЕНЯ»
19.00	ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ
19.50	«ЧЕЛОВЕК И ЗАКОН»
20.50	«ПОЛЕ ЧУДЕС»
22.00	«ВРЕМЯ»
22.30	«ДВЕ ЗВЕЗДЫ»
00.10	«ВЕЧЕРНИЙ УРГАНТ» (16+)
01.05	Х/Ф «ОХОТНИКИ ЗА ГОЛОВАМИ»
03.00	Х/Ф «Я ЛЮБЛЮ НЕПРИЯТНОСТИ»
05.20	Д/Ф «АЛЕКСАНДР ЗБРУЕВ. ЖИЗНЬ ПО ПРАВИЛАМ И БЕЗ»

«РОССИЯ 1»

06.00	«УТРО РОССИИ»
06.07, 09.07, 09.35	06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО
09.55	«МУСУЛЬМАНЕ»
10.05	«ТОЛИ»
10.20	«САГАЙ СУУРЯАН»
10.45	«О САМОМ ГЛАВНОМ»
11.30	«КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ» (12+)
12.00, 12.30, 15.30, 18.30, 20.40	15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ»

12.50, 13.50	Т/С «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» «ДЕЛО Х. СЛЕДСТВИЕ ПРОДОЛЖАЕТСЯ» (12+)
14.50, 15.50	17.35 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ «ЧУЖИЕ ТАЙНЫ. ВРЕМЕНА ГОДА» (12+)
16.35	Т/С «ТАЙНЫ ИНСТИТУТА БЛАГОРОДНЫХ ДЕВИЦ»
18.45, 21.30	Т/С «КАМЕНСКАЯ-5» «СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!»
21.40	«ПРЯМОЙ ЭФИР» (12+)
22.30	Т/С «ЛЕКАРСТВО ПРОТИВ СТРАХА»
00.25	«ПОЕДИНОК». ПРОГРАММА ВЛАДИМИРА СОЛОВЬЕВА (12+)
02.00	ВЕСТИ +

КУЛЬТУРА

07.30	«ЕВРОНЬЮС»
11.00	«НАБЛЮДАТЕЛЬ»
12.10	«ВСЕ ЭТОТ ДЖАЗ!»
12.20	Т/С «ПЕРРИ МЭЙСОН»
13.10	«АБСОЛЮТНЫЙ СЛУХ»
13.55	Д/С «ПУТЕШЕСТВИЯ ИЗ ЦЕНТРА ЗЕМЛИ»
14.45	«ПОЛИГЛОТ». ИСПАНСКИЙ С НУЛЯ ЗА 16 ЧАСОВ!
15.30	Д/Ф «ИРИНА КОЛПАКОВА. БАЛЕРИНА - ВЕСНА»
16.10	«ПИСЬМА ИЗ ПРОВИНЦИИ»
16.40, 18.05, 18.35	20.30, 00.30 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ Х/Ф «МАЛЬЧИК И ДЕВОЧКА» «УЧИТЕЛЬ. АННА КАРЦОВА» РИХАРД ВАГНЕР. УВЕРТУРЫ К ОПЕРАМ «НЮРНБЕРГСКИЕ МЕЙСТЕРЗИНГЕРЫ», «ЛЕТУЧИЙ ГОЛЛАНДЕЦ», «ТАНГЕЙЗЕР»
19.20, 19.35	«ВАЖНЫЕ ВЕЩИ» Д/С «ПУТЕШЕСТВИЯ ИЗ ЦЕНТРА ЗЕМЛИ»
20.45, 21.00, 21.40	«ГЛАВНАЯ РОЛЬ» «ЧЕРНЫЕ ДЫРЫ. БЕЛЫЕ ПЯТНА» «ПОЛИГЛОТ». ИСПАНСКИЙ С НУЛЯ ЗА 16 ЧАСОВ!
22.30, 23.00, 23.05	«ГЕНИИ И ЗЛОДЕИ» Д/Ф «ЭДГАР ДЕГА» «КУЛЬТУРНАЯ РЕВОЛЮЦИЯ»

12.50, 13.45	Т/С «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ» Д/Ф «КОД КИРИЛЛА. РОЖДЕНИЕ ЦИВИЛИЗАЦИИ»
14.50, 15.50	17.35 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ «ЧУЖИЕ ТАЙНЫ. ВРЕМЕНА ГОДА» (12+)
16.35	Т/С «ТАЙНЫ ИНСТИТУТА БЛАГОРОДНЫХ ДЕВИЦ»
18.45, 21.30	Т/С «КАМЕНСКАЯ-5» «СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!»
21.40	«ПРЯМОЙ ЭФИР» (12+)
22.30	Т/С «ЛЕКАРСТВО ПРОТИВ СТРАХА»
02.15	Х/Ф «ХЛЕБНЫЙ ДЕНЬ»

КУЛЬТУРА

07.30	«ЕВРОНЬЮС»
11.00, 11.20	16.40, 20.30, 00.35 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ Х/Ф «ПРИКЛЮЧЕНИЯ КОРЗИНКИНОЙ», «ЛЕНОЧКА И ВИНОГРАД»
12.55	«СЕКРЕТЫ СТАРЫХ МАСТЕРОВ». АБРАМЦЕВО
13.10	«ЧЕРНЫЕ ДЫРЫ. БЕЛЫЕ ПЯТНА»
13.55	Д/С «ПУТЕШЕСТВИЯ ИЗ ЦЕНТРА ЗЕМЛИ»
14.45	«ПОЛИГЛОТ». ИСПАНСКИЙ С НУЛЯ ЗА 16 ЧАСОВ!
15.30, 15.55	«ГЕНИИ И ЗЛОДЕИ» Д/Ф «ТЕРУЭЛЬ» МАВРИТАНСКАЯ АРХИТЕКТУРА»
16.10	«ЛИЧНОЕ ВРЕМЯ». ДМИТРИЙ ПЕВЦОВ
16.50, 18.35	Х/Ф «А ЕСЛИ ЭТО ЛЮБОВЬ?» Д/Ф «ТАДЖ-МАХАЛ. ПАМЯТНИК ВЕЧНОЙ ЛЮБВИ»
18.50, 19.30	«ЦАРСКАЯ ЛОЖА» Д/Ф «ВАГНЕР О ВАГНЕРЕ»
20.45, 21.15, 22.00, 23.00	«СМЕХОНОСТАЛЬГИЯ» «ИСКАТЕЛИ» «ЛИНИЯ ЖИЗНИ» ДЕНЬ СЛАВЯНСКОЙ ПИСЬМЕННОСТИ И КУЛЬТУРЫ

23.55, 00.20, 00.50, 02.05	Д/С «АРХИВНЫЕ ТАЙНЫ» «ВСЕ ЭТОТ ДЖАЗ!» Х/Ф «МАЛЬЧИК И ДЕВОЧКА» Ф. ШОПЕН. КОНЦЕРТ №1 ДЛЯ ФОРТЕПИАНО С ОРКЕСТРОМ
02.55, 03.50	Т/С «ПЕРРИ МЭЙСОН» Д/Ф «НЕФЕРТИТИ»

ТНТ

07.00, 07.35, 08.30, 09.00, 09.25	23.00, 00.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+). ПОГОДА УТРЕННЕЕ ШОУ «ТЭЦ-3» (12+). ПОГОДА 14.00, 19.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+) 19.00 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ». «НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ» (16+). ПОГОДА
09.25	«ЮНАЯ ЛИГА СПРАВЕДЛИВОСТИ» (6+)
10.00, 12.00, 13.00, 14.15, 14.30, 15.30, 19.15, 20.00, 21.00, 23.30, 01.00	Х/Ф «ДЕЖУРНЫЙ ПАПА» 17.00 Т/С «УНИВЕР. НОВАЯ ОБЩАГА» (16+) 18.00 Т/С «ДЕФФОНКИ» (16+) «АФИША» (6+) «БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ» (16+) «ДОМ-2. LIVE» (16+) «ТОЧКА ЗРЕНИЯ» (16+) Т/С «ИНТЕРНЫ» (16+) Х/Ф «ДЕЖУРНЫЙ ПАПА. ЛЕТНИЙ ЛАГЕРЬ» «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+) Х/Ф «ПОЛУПРОФИ»

ТИВИКОМ

06.30, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.00, 01.00	09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.00, 01.00
07.05, 07.35	«В ТЕМЕ» (16+) «ВЫЖИТЬ В МЕГАПОЛИСЕ» (16+). ЗУРХАЙ
08.00, 08.35	НОВОСТИ ДНЯ (16+). ЗУРХАЙ «АКТУАЛЬНОЕ ИНТЕРВЬЮ» (12+). ЗУРХАЙ
09.00, 10.05	«В ТЕМЕ» (16+). ЗУРХАЙ 17.05 Д/Ф «ТЕРРОРИЗМ В МЕГАПОЛИСЕ»

06.30, 09.00, 10.05, 11.05, 11.30, 12.05, 13.05	С КИРИЛЛОМ РАЗЛОГОВЫМ Д/Ф «ИЕРОНИМ БОСХ» «ИСКАТЕЛИ» «РУССКАЯ РАПОСОДИЯ»
---	--

ТНТ

07.00, 07.35, 08.30, 09.00, 09.25	23.00, 01.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+). ПОГОДА УТРЕННЕЕ ШОУ «ТЭЦ-3». ПОГОДА 14.00, 19.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+) 19.00 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ». «НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ» (16+). ПОГОДА
09.25	«ЮНАЯ ЛИГА СПРАВЕДЛИВОСТИ» (6+)
10.00, 12.00, 13.00, 14.15, 14.30, 15.30, 18.00, 19.15, 20.00, 21.00, 22.00, 23.30, 00.00, 01.30	Х/Ф «ДЕЖУРНЫЙ ПАПА. ЛЕТНИЙ ЛАГЕРЬ» 17.00 Т/С «УНИВЕР. НОВАЯ ОБЩАГА» (16+) Т/С «ДЕФФОНКИ» (16+) «ТОЧКА ЗРЕНИЯ» (16+) «БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ» (16+) «ДОМ-2. LIVE» (16+) «ДЕФФОНКИ. ФИЛЬМ О СЕРИАЛЕ» (16+) «ДО И ПОСЛЕ» (6+) «COMEDI WOMAN» (16+) «КОМЕДИ-КЛАБ» (16+) «COMEDI SLAV. БЕЗ ГРАНИЦ» (16+) «ХБ» (18+) «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+) Х/Ф «Т АМОЖНЯ ДАЕТ ДОБРО»

ТИВИКОМ

06.30, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 00.00	09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 00.00
07.05, 07.35	«В ТЕМЕ» (16+) «ВЫЖИТЬ В МЕГАПОЛИСЕ» (16+). ЗУРХАЙ
08.00	НОВОСТИ ДНЯ (16+). ЗУРХАЙ

11.05, 11.30, 12.05, 13.05, 14.45, 15.05, 16.50, 18.00, 19.00, 20.05, 21.00, 21.00, 22.00, 23.30, 01.30	Т/С «ХОЛОСТЯК ГАРИ» Д/Ф «5 ИСТОРИЙ» Т/С «АДЪЮТАНТЫ ЛЮБВИ» Х/Ф «ИСТОРИЯ ОДРИ ХЕПБЕРН» «ГЕОФАКТОР» (16+) Х/Ф «СЛЕДСТВИЕ ВЕДУТ ЗНАТОКИ» М/Ф Т/С «ГОВОРЯЩАЯ С ПРИЗРАКАМИ» «РАДАР-СПОРТ» (6+). ЗУРХАЙ Т/С «МЫСЛИТЬ КАК ПРЕСТУПНИК» (16+). ЗУРХАЙ Т/С «ТАЙНЫ РАЗУМА» «ТОП-МОДЕЛЬ ПО-АМЕРИКАНСКИ» (16+) «НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ» (16+)
---	---

СТС

07.00, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50	09.20, 11.05, 13.30, 16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50
06.00	М/С «МСТИТЕЛИ. ВЕЛИЧАЙШИЕ ГЕРОИ ЗЕМЛИ»
07.00, 09.00, 09.30	М/С «СУПЕРГЕРОЙСКИЙ ОТРЯД» (6+) М/С «КЛУБ ВИНКС - ШКОЛА ВОЛШЕБНИЦ» 15.40, 23.40 Т/С «6 КАДРОВ» 13.30, 19.30, 00.00 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ» (0+) 18.00, 18.30, 19.00 Т/С
11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 17.00, 21.00, 22.00, 00.30, 01.00	Т/С «ДУМАЙ КАК ЖЕНЩИНА» Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ» 16.00 Т/С «ДАЕШЬ, МОЛОДЕЖЬ!» Х/Ф «ТАКСИ» 20.00 Т/С «КУХНЯ» (16+) Т/С «ДУМАЙ КАК ЖЕНЩИНА» (16+) Х/Ф «ТАКСИ-4» «ЛЮДИ-ХЭ» (16+). ВЕДУЩИЙ - АЛЕКСАНДР РЕВВА Т/С «ТЕОРИЯ БОЛЬШОГО

08.35, 09.00, 10.05, 11.05, 11.30, 12.05, 13.05, 14.45, 15.05, 16.40, 18.00, 19.00, 20.05, 22.00, 00.30	«РАДАР-СПОРТ» (6+) «В ТЕМЕ» (16+). ЗУРХАЙ 17.05 Д/Ф «ТЕРРОРИЗМ В МЕГАПОЛИСЕ» Т/С «ХОЛОСТЯК ГАРИ» 21.00 Д/Ф «5 ИСТОРИЙ» Т/С «АДЪЮТАНТЫ ЛЮБВИ» Х/Ф «МЕЖДУ ПЕРВОЙ И ВТОРОЙ» М/Ф Х/Ф «СЛЕДСТВИЕ ВЕДУТ ЗНАТОКИ» «РОССИЯ В ТАБАЧНОЙ МГЛЕ» Т/С «ГОВОРЯЩАЯ С ПРИЗРАКАМИ» «ВО САДУ ЛИ, В ОГОРОДЕ» (12+). ЗУРХАЙ Т/С «МЫСЛИТЬ КАК ПРЕСТУПНИК» Х/Ф «НОЧЬ ЗАКРЫТЫХ ДВЕРЕЙ» «НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ» (16+)
---	---

СТС

07.00, 06.00, 07.00, 07.30, 08.00, 09.00, 09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 17.00	09.20, 11.05, 13.30, 16.30, 18.55, 21.55, 23.25, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50
06.00	М/С «МСТИТЕЛИ. ВЕЛИЧАЙШИЕ ГЕРОИ ЗЕМЛИ»
07.00, 07.30	М/С «СУПЕРГЕРОЙСКИЙ ОТРЯД» (6+) М/С «КЛУБ ВИНКС - ШКОЛА ВОЛШЕБНИЦ» 15.40 Т/С «6 КАДРОВ» 13.30, 18.30 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ» (0+) 18.00, 19.00 Т/С «ВОРОНИНЫ» Т/С «ДУМАЙ КАК ЖЕНЩИНА» (16+) Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ» 16.00 Т/С «ДАЕШЬ, МОЛОДЕЖЬ!» Х/Ф «ТАКСИ-4» Т/С «КУХНЯ» (16+)

01.25, 03.15	ВЗРЫВА» Х/Ф «ОБИТЕЛЬ ЗЛА В 3Д. ЖИЗНЬ ПОСЛЕ СМЕРТИ» ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ
--------------	--

НТВ

07.00, 09.10, 11.00, 11.20, 11.50, 12.55, 14.25, 15.35, 16.30, 17.25, 18.40, 20.30	«НТВ УТРОМ» Т/С «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА» 14.00, 17.00, 20.00 «СЕГОДНЯ» «МЕДИЦИНСКИЕ ТАЙНЫ» (16+) «ДО СУДА» (16+) «СУД ПРИСЯЖНЫХ» (16+) «СУД ПРИСЯЖНЫХ. ОКОНЧАТЕЛЬНЫЙ ВЕРДИКТ» (16+) Т/С «УЛИЦЫ РАЗБИТЫХ ФОНАРЕЙ» (16+) 19.30 «ОБЗОР. ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ» «ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА» (16+) «ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ» С ЛЕОНИДОМ ЗАКОШАНСКИМ» (16+) Т/С «БЕЗДНА»
--	---

5 КАНАЛ

07.00, 07.10, 08.00, 10.45, 11.30, 13.30, 17.00, 18.00, 20.00, 21.30, 00.10, 01.40, 04.15	11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00 «СЕЙЧАС» 06.05 Д/Ф «ЖИВАЯ ИСТОРИЯ» «УТРО НА 5» (6+) 16.00, 19.00 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ» Х/Ф «ДЖОКЕР» Х/Ф «ГЛАВНЫЙ КОНСТРУКТОР» «ОТКРЫТАЯ СТУДИЯ» 18.30 Д/С «ВНЕ ЗАКОНА. РЕАЛЬНЫЕ РАССЛЕДОВАНИЯ» 20.30, 21.00 Т/С «ДЕТЕКТИВЫ» 22.15, 23.25 Т/С «СЛЕД» Х/Ф «ХОЧУ ВАШЕГО МУЖА» Х/Ф «ЗНАХАРЬ» Х/Ф «НАЧАЛЬНИК ЧУКОТКИ»
---	--

21.00, 23.00, 00.00, 02.00, 04.00	22.00 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ» «НЕРЕАЛЬНАЯ ИСТОРИЯ» (16+) Х/Ф «КОПЫ В ГЛУБОКОМ ЗАПА-СЕ» Х/Ф «ЗВОНКО-2» ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ
-----------------------------------	---

НТВ

--

Суббота, 25

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with TV program schedule for the first channel on Saturday, 25th. Includes programs like 'ПАРТИЯ В БРИДЖ', 'ИГРАЙ, ГАРМОНЬ ЛЮБИМАЯ', 'М/Ф «ДЖЕЙК И ПИРАТЫ»'.

«РОССИЯ 1»

Table with TV program schedule for Russia 1 channel on Saturday, 25th. Includes programs like 'ДЕЛО «ПЕСТРЫХ»', 'СЕЛЬСКОЕ УТРО', 'ДИАЛОГИ О ЖИВОТНЫХ»'.

Table with TV program schedule for the first channel on Saturday, 25th. Includes programs like '«УМНАЯ ШКОЛА БУРЯТИИ»', '«ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ»', '«ЧЕСТНЫЙ ДЕТЕКТИВ»'.

КУЛЬТУРА

Table with TV program schedule for the Culture section on Saturday, 25th. Includes programs like '«ЕВРОНЬЮС»', '«БИБЛЕЙСКИЙ СЮЖЕТ»', '«А ЕСЛИ ЭТО ЛЮБОВЬ?»'.

ТНТ

Table with TV program schedule for TNT channel on Saturday, 25th. Includes programs like '«ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС»', 'ПОГОДА (16+)', '«ЖЕМЧУЖНАЯ ДЕВУШКА»'.

Table with TV program schedule for the first channel on Saturday, 25th. Includes programs like '«ФИТНЕС» (12+)', '«ДУРНУШЕК НЕТ» (16+)', '«ХОЛОСТЯК» (16+)'.

ТИВИКОМ

Table with TV program schedule for Tivikom channel on Saturday, 25th. Includes programs like '09.30, 11.00 НОВОСТИ ДНЯ (16+)', '09.00 «В ТЕМЕ» (16+)', '«СТИЛИСТИКА» (12+)'.

СТС

Table with TV program schedule for STS channel on Saturday, 25th. Includes programs like '08.00, 08.30, 11.05, 16.05, 19.05, 21.55, 23.25, 00.20, 01.30, 01.50 МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)'.

Table with TV program schedule for the first channel on Saturday, 25th. Includes programs like 'М/Ф «ХВОСТЫ» (0+)', '«ОДНАЖДЫ УТРОМ» (0+)', '«ЛОШАРИК» (0+)'.

НТВ

Table with TV program schedule for NTV channel on Saturday, 25th. Includes programs like 'Т/С «ДАЛЬНОБОЙЩИКИ. ДЕСЯТЬ ЛЕТ СПУСТЯ»', '«СМОТР» (0+)', '11.00, 14.00, 20.00 «СЕГОДНЯ»'.

Шаманский центр «ТЭНГЭРИ»

19 мая в Улан-Удэ в п. Новая Комушка по ул. Барнаульская, 164а ШЦ «Тэнгэри» проводит «Открытие Небесных Сват» - Весенний тайлган, символизирующий пробуждение природы...

03.30 ФУТБОЛ. ЛИГА ЧЕМПИОНОВ УЕФА. ФИНАЛ. «БОРУССИЯ» (ГЕРМАНИЯ) - «БАВАРИЯ». ПРЯМАЯ ТРАНСЛЯЦИЯ

5 КАНАЛ

Table with TV program schedule for the 5th channel on Saturday, 25th. Includes programs like 'М/Ф (0+)', '«ДЕНЬ АНГЕЛА» (0+)', '19.30 «СЕЙЧАС»'.

Воскресенье, 26

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

Table with TV program schedule for the first channel on Sunday, 26th. Includes programs like '«ВЕРСИЯ ПОЛКОВНИКА ЗОРИНА»', '11.00, 13.00 НОВОСТИ «СПЛУЖУ ОТЧИЗНЕ!»'.

«РОССИЯ 1»

Table with TV program schedule for Russia 1 channel on Sunday, 26th. Includes programs like '«ОСТАНОВИЛСЯ ПОЕЗД»', '«ВСЯ РОССИЯ»', '«САМ СЕБЕ РЕЖИССЕР»'.

КУЛЬТУРА

Table with TV program schedule for the Culture section on Sunday, 26th. Includes programs like '«ЕВРОНЬЮС»', '«ОБЫКНОВЕННЫЙ КОНЦЕРТ»', 'С ЭДУАРДОМ ЭФИРОВЫМ'.

ТНТ

Table with TV program schedule for TNT channel on Sunday, 26th. Includes programs like 'М/Ф «ШКОЛА ПОМОЩНИКОВ»', 'М/Ф «НОЧЬ ПЕРЕД РОЖДЕСТВОМ»'.

Table with TV program schedule for the first channel on Sunday, 26th. Includes programs like '«БУДЬТЕ ЗДОРОВЫ!» (12+)', '«МУЗЕЙНЫЕ ТАЙНЫ» (12+)', 'Д/Ф «ЗВЕЗДНЫЕ МАТЕРИ-ОДИНОЧКИ»'.

ТИВИКОМ

Table with TV program schedule for Tivikom channel on Sunday, 26th. Includes programs like '16.00 «РАДАР-СПОРТ» (6+)', '«ДОМАШНИЙ ЗООПАРК» (0+)', 'М/С «НОВАТОРЫ»'.

Table with TV program schedule for the first channel on Sunday, 26th. Includes programs like 'Х/Ф «ОРЕЛ ДЕВЯТОГО ЛЕГИОНА»', '23.20 Д/Ф «ГЛАДЫШЕНСКИЕ ИСТОРИИ»'.

СТС

Table with TV program schedule for STS channel on Sunday, 26th. Includes programs like '08.00, 08.30, 08.50, 11.05 МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)', 'М/Ф «ХРАБРЕЦ-УДАЛЕЦ» (0+)'.

5 КАНАЛ

Table with TV program schedule for the 5th channel on Sunday, 26th. Includes programs like 'М/Ф (0+)', '«СЕЙЧАС»', '«ИСТОРИИ ИЗ БУДУЩЕГО»'.

Ремонт мебели на дому. Тел.: 621-351

Требуется зав.производством. Тел.:66-22-28.

ВОЗРАСТНЫЕ ОГРАНИЧЕНИЯ В ТЕЛЕПРОГРАММЕ

В телепрограмме с 27 августа, согласно ФЗ от 29.12.2010 «О защите детей от информации, причиняющей вред их здоровью и развитию», вступающему в силу с 1 сентября 2012 года, будут присутствовать знаки о возрастных ограничениях:

- 0+ - от 0 до 6 лет
6+ - от 6 до 12 лет
12+ - от 12 до 16 лет
16+ - от 16 до 18 лет
18+ - старше 18 лет

МОНГОЛОЙ ТЕЛЕВИДЕНИ ОРОН ДАЯАР

ДДЭШТВ гэнэн компани Ази даяар Монголой телевизийн 40 гаран сувгууды, тийхэдэ англи, герман, ород, хятад хэлэтэй DW-Asien, Outdoor TV, Bloomberg TV, Увэр Монгол ТВ, Одон ТВ, SupremeMaster, Australia TV, Дом Кино, Музыка, Телекафе, ССТV-5, Шанхай, Бээжин гэхэ мэтэ каналнууды үзүүлжэ байдаг томохон эмхи юм.

Энээхэн компани Буряад Республикада ерэжэ, Монголой телевидениин бүх сувгууды, мүн англи,

герман, ород, хятад хэлэтэй сувгууды харуулжа тоног түхээрэмжэ Улаан-Удэдэ, Агада худалдажа, угсаржа эхилээ. Монголой, Увэр Монголой, Хятадай, Австралин телевидени үзэхэ дуратай хаа, иимэ утахаар холбоо барина: 8-924-396-79-00. Монголой сансарын телевидениин хүлээн абагшын (приемнигой) үнэ - 5000 түх., танай гэр байшанда угсаржа тохиргоо хэхэ ажалтайгаа (с установкой, настройкой) - 8000 түх.

Үнэгэрхэн зүүн жэлэй агшан зүүр

Аркадий БАТОМУНКУЕВАЙ проект

Хори нютагай ажаһуугша Дэжэд Цыренова – дайнай ветеран Намжил Бардуевич Саможаповай наһанай нүхэр – редакцидамнай Намжил Бардуевичтай суг Эхэ ороноо хамгаалалсаһан сэрэгшэдэй олон фото-зурагуудые эльгээгээ. Тэдэниинь ара таладахи бэшэлгэнүүдтэйнь уншагшад-айнга анхаралда дурадханабди.

ИЛАЛТЫН СЭРЭГШЭД

Намжил Саможапов ажалынгаа намтар 1934 ондо "Шэнэ ажал" гэнэн колхоздо эхилээ юм. 1936 онһоо аймагай сониной типографида үзэг холбогшоор, удаань нургуулида эхин классай багшаар хүдэлөө.

1938 ондо сэрэгэй албанда татагдажа, Алас Дурна зүгтэ Хасан нуур шадар морин сэрэгэй дивизидэ уялгая дүүргээ.

1942 оной эсэс багаар тэрэнэй частиине баруун тээшэнь, Орёл хото шадар эльгээгээ. Тиин дайгаа нэн түрүүн морин сэрэгшээр эхилээд, шархатаһанайнгаа һүүлдэ ябаган сэрэгэй полкын бүридэлдэ дайралдаа. Харин бүри хүндөөр үбдэхэдөө, хэлхээ холбоной заһабарилгын батальондо эльгээгдэжэ, дайнай дүүрэтэр связистаар ябаа.

Энэ фото-зураг хүрээлэгдэнхэй Берлиндэ абхуулагдаа. 1946 он.

Хүндэтэ уншагшад, хэрбээ хоморой фото-зурагуудтай наа, тэдэнээ редакцидамнай эльгээжэ, бүгэдын һонорто дурадхыт гэжэ таанадтаа ханданабди. Айл бүхэнэй хадагалаанда иимэ баялиг олдохол байха. Тэдэнээ өрээдүйнгөө үвынхидтэ дамжуулаал.

Манай хаяг: 670000, Улаан-Үдэ хото, Каландаришвили, 23, каб.62; электрон хаяг: unen@mail.ru Тел.: 21-64-36. 60-46-89.

«**Н**а память лучшему командиру и другу Намжилу от Алматы Бегмата. Вспомни тяжёлые дни войны. г.Берлин 15 апреля 1946. Особенно вспоминайте узбека»

Надпись на обороте фото.

«**Н**а память лучшему товарищу по службе Р.К.К.А. старшему сержанту, товарищу Саможапову Н. от Петухова В.В. Снялся 1942 г. 2-го января. Коми АССР.

Надпись на обороте фото.

Умаргалиев.

Григорян. Рядько.

«**М**ладший лейтенант Демидов Михаил. Уроженец города Ленина».

«**Н**а добрую память лучшему товарищу и другу Саможапову от Ищенко Ивана Ефимовича. Помни, Намжил, нашу дружбу и службу!»

«**Н**а долгую память тов. Саможапову от Дарчиева Н.П.»

«**К**расноармеец Якушев. г.Берлин. 1946 г.»

СЭРЭГШЭ, ЖУРНАЛИСТ, ЭРДЭМТЭН

Эртэ халин ошоһониинь тон харамтай. Гуламтын ошо нэргээн сахиха гурбан басагадын үнэр дорюун, үлзы хэшэгтэй ажаһууна. Үнэр баян энэ бүлэдэ 5 аша, 3 гуша урган үндэжэ байна.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай түгэсэһөөр заншалта болоһон жабхалан хүртэй жагсаалнуудта хоёр дахин хабааһандаа, урдын сэрэгшэ уяран урмашангүй яалай.

Буряад Республикын хүндэтэ эрхэтэн, түүхын эрдэмэй доктор, профессор, Буряадай болон Россиин эрдэмэй габьяата ажал ябуулагша, ная юһэнэйнгөө жаргал эдлэжэ ябаһан Г.Л.Санжиев зоной хүндэ хайрада хүртэхэл зэргэтэй гэжэ ханагдана.

**Чимит-Цырен САНЖИЕВ,
Буряадай Уран
зохёолшодой болон
Россиин Журналистнуудай
холбоонуудай гэшүүн.**

Номуун хаанай мүргэлтэй Ноёхон нютаг дорюун хурса хүбүүд, басагадаараа суурхадаг. Элбэг дэлюун энэл нютагһаа эрдэмэй 6 доктор, кандидадууд гараһан гэшэ. Гармажап Лудупович Санжиевай Буряадай багшанарай институтта наял ороод, нуража байхадань, Эсэгийн дайн эхилжэ, тэрэ 1942 ондо албанда абтаһан юм.

Ярославска коммунист дивизиин 234-дэхи томо бугай наводчик ябахандаа, сержант Санжиев олохон «тигрнүүды» орбогдуулһан юм. Гэнтэ бугай дуун нэрьеэд, хэдэн «хас тамгатаан» хүнтэрэн шатаба. «Шэмэрүүн хизаартамнай добтологшод Сибириин хүбүүдэй мэргэн хёрхые мэдэжэ байг», - гэжэ комиссар хэлээд, холын Байгалай хүбүүндэ окоп соо партбилет барюулһан юм. Онсо тэмдэглэхэ зүйл гэхэдэ, 1923-1924 оной хүбүүд Эсэгийн дайнай эгээн хэсүү, уйдхар гашуудалтай үенүүдые сэмгэндээ шэнгэтэр мэдэрһэн гэшэ.

Минии герой ороолон дайсадые эшээндэнь булаад, Одер мүрэнэй эрьедэ буугайнгаа жада хадхаһан юм. Аймшагтай хэсүү дайн сэрэг дабагдажа, зохёон байгуулгын золто үдэрнүүд-агууехэ ажал хэрэг хүлээжэ байба. Тиибэшье хамаг юмэн хүрээлдэжэ ядалдажа байдаг хэн. Сэрэгэй хубсаһатай сэрбэгэр сарюун хүбүүд ябууд зуура шог зугаа дэлгэн, сонин бэшэдэг газарта хүдэлдэг хэн. Толгойгоошье үргэжэ тухагүй томоотой янзын хүбүүн редакциин партотдел соо шурьяса бэшэжэ нууха

даа. Бэрхэ шуран хүн хаанашье тодордог. Уданшьегүй Гармажап Лудупович редакциин харюусалгата секретаряар дэбжүүлэгдэһэн юм.

Коммунист Санжиев юмэ түргөөр ухамайлдаг, шуран шуумар хүн хэн. «Шэнэ ноён» туһалагша нүхэдтээ номерто орохо материалнуудые саг соонь тааруулан табижа, тушаал даабарьяа жэншэдгүйжэн дүүргэдэг юм хэн. Сагай гүйсэ хурдан. Буряадай багшанарай институт болон Эрхүү хотын партиин дээдэ һургуули эрхимээр дүүргээд, найхан һанаан һарьдагтал гэдэгтэл, Гармажап Лудупович тэрэл жэлдээ МГУ-гай аспирант боложо оробо. «Буряад орондо хүдөө ажахые коллективизацилгын түүхэ ба коммунист партиин эмхидхэхы үүргэ» гэхэн темэ шэлэн һунгажа, докторско диссертацияа хамгаалхадань, шанга түгэлдэр ажалын гол тулга боложо үгэһэн юм.

***

Ажабайдал-аза жаргал... Хүлгөөтэ юртэмсэдэ хүнэй наһанай нюуса нээһэн түлхюур...Огто хүлээгдээгүй, гайхалтай ушар баримтанууд үхэлтэ дайн соо "үншэрөөгүй" зүрхэндэшни гэнтэ гэрэл,

ошо зали оруулжархихадаа тородоггүй ха юм. Үнөөхил уйтан хабшуу, үргэн салуу Эрхүү хотые энхэрэн дурданам. Тиихэдэ Гармажап Лудупович залуу, 26-тай ябаа. Үдэшин намдуу сагта сүлөөтэй байхандаа, Гармажап нүхэдөөрөө хаа-яхан соёлой ордон руу ошодог болобо. Агуу Шопенэй шэдитэ аялга хүгжэм хэнэй зүрхэ сэдхэл уяруулдаггүй хэм! Үргэн сэлюун, һаруул гэрэлтэй танхим соо хүнүүд согтой солбоноор хатарна. Зохидоор хубсалһан, гонзогорхон шэг шарайтай буряад хүбүүн мүн баһа залуугай охиндо абтажа, нэгэ группада суг нурадаг Татьяна Сушковае хатарта уриба. "Дунайин долгинуудай" ирагуу аялга золгоһон хоёрой зүрхэ сэдхэлдэ энэ удаа түрүүшын дуранай унтаршагүй дүлэ бадаргажа магад...

Үдэр бүриин һуралсал, шалгалтын шанга үенүүд. Уданшьегүй һүүлшын, хасалгын хонхо жэнгиржэ, жаргалай жэмэс амталһан залуу эбтэй бүлэ нютаг нуга тээшэе – номин хүхэ Байгал тээшэе догшуулба. Нарата найхан Буряад орондоо ерээд байхандаа, зохёохы хамга хэрэг ажалаа шэнээр эрхилһэн юм. Гол ажалынгаа хажуугаар Гармажап Лудупович эб найрамдал хамгаалха республиканска комитедэй түрүүлэгшэ гү – олоонитын даабаринуудые жэншэдгүй һайнаар дүүргэдэг хэн.

Россиин Академиин социальна эрдэмэй академик Г.Л.Санжиев совет делегациин бүридэлдэ орожо, Дели хотодо үнгэрһэн дэлхэйн конгрессһээ эхилээд, хани хүршэ Монгол орон, Цейлон, Лаос, Иран, Пакистан, Турци, Египет руу зорино гү, Европын зарим гүрэнүүдтэ хүрэнэ гү, хаанашье Ноёхон нютагай хүбүүн найдал дорюун ябаа даа. ... Эрдэмтын зохёохы бүхы ажал ябуулгые, бурьялма эдэбхиие Буряадаймнай элитэ эрдэмтэ Ю.Б.Рандалов, Академигүүд А.П.Деревянко, М.П.Ким, Н.Н.Тихвинский гэгшэд үндэрөөр сэгнэһэн байдаг.

Анхан хурдан хурса гуурһантай ханилаад, хожомоо эрдэмэй харгыгаар хаба дэлисэтэй зорихон хүн тухай бэшэжэ нуухандаа, олон бодол ойндоо ороно... Эрэ бэрхэтэй, эршэ һудаһа шангатай Хэлгын адагай хүбүүд хүлөө торгоонгүй, хүсэлөө тогтоонгүй ябана бшуу. Наһанайн нүхэр Татьяна Николаевна тухай хэдэн үгэ. Үзэл сурталай талаар үни хүдэлһэн, сарюун урин эхэнэр хэн. Интернациональна гэр бүлэ олон нүхэдэйнгөө дунда орден, хайрануудаа нэгэтэ зүүгээд, алтан түрээе наяруулһан ушар, халаг, һаял шэнги ханагдаха юм. Татьяна Николаевна ури хүүхэдэйнгээ хожомой жаргал үзэнгүй, хөөрхэн бүмбэрсэгһөө дан

Буряад Республикын 90 жэлэй ойдо зориулнаб!

1. Буряад үргэн оромнай Бидэнэй байдаг нютаг юм, Байгал тунгалаг далаймнай Буряад зоной омогорхол юм!
2. Хада уула, хүбшэ тайга ... Хамар Дабаанай үндэр шэлэнүүд, Хуша, һамарай элбэг дайда, Хамаг ангай байдаг байра.
3. Саяан үндэр хада уула Сагааран ялардаг үндэр мундарганууд, Хадын хормойһоо шааян урдадаг Хамаг зондо домтой аршаанууд.
4. Баржагар хадануудтай Баргажан нютаг Байгал далайһаа сэлгээ абадаг, Хари дайдада суурхуулһан нютагаа Хара булганай орон дэлхэй.
5. Буряад араһаа түрүүшын Геройтой, Буряад яһатанһаа түрүүшын эрдэмтэй, Хабтагай үргэн Борьёгой талатай Хотогор баян Зэдэ нютаг.

6. Алта, баялигаар нөөсэ ехэтэй Ан гүрөөһэдэй олзото Хангай, Сагаан далиин үнэрөөр анхилһан Сабшама үндэр хадата Захаамин.
7. Шулуун нүүрһэнэй баян нөөсэтэй, Шара таладаа Галуута нууртай, Ая гангын үнэрөөр анхилһан Аажам талата Сэлэнгэ нютаг.
8. Ялаагана, загаһадай олоороо байрладаг Ярууна нютагай олон нуурнууд, Баян Буряадайм үзэсхэлэнтэ байгаали Бүгэдэ зоной хоймор нютаг.
9. Сагаан хаанда элшэдээр ошожо, Саашань Буряадайнгаа түүхые хубилгаһан Арбан нэгэн эсэгэһээ угтай Алдар суута Хориин дайда.
10. Буряадай түрүүшын уран зохёолшонтон Буряад хэлэнэй анханай гуламта, «Бэлигэй толи» заабарита зохёолтой Баян эрдэмтэ Хэжэнгэ нютаг.
11. Ашагта малтамалаар аргагүй баян Алтан шара таряагаа ургуулдаг,

- Алдарта Чингисэй туг бодхоогдоһон Аргагүй элдин Түгнын тала.
12. Буддын шажанай түрүүшээр дэлгэрһэн Буряадай түрүүшын Хамбын тоонто, Худалдаа наймаанай түб хотонь байһан Хяагта нютаг орондоо суутай.
13. Абай Гэсэрэй домогто нютаг Агууехэ Богдо Чингисэй Хара үнэгэ намнажа гарахандаа, Хайрлажа үршөөһэн нэрэтэй жазарнууд.
14. Дунда зуун жэлнүүдэй хүлгөөтэ үеэр Дайн байлдаанһаа бээе халхалан, Сагаан хаанай далин доро орожо, Саашаа хүгжэлтээе үргэлжэлһэн арад.
15. Гурбан зуун гаран жэлэй туршада Гүрэн түрэтээе сугтаа хамта Гадаадын дайсаһаа бээе хамгаалан, Газар дайдаа эдлэн хүгжэнэ.
16. Хоридохи зуун жэлэй эхеэр Хубисхалай галта дүлэн соогуур Арад зомнай булта хамтаржа, Аргагүй ехэ амжалта туйлаа.
17. Хамтын ажалда хамсыгаа шуугаад,

- Хүдөө нютагнай урган хүгжөө, Мантан томо фабрика, заводууд Манай нютагта урган бодоо.
18. Эсэгэ ороной Агууехэ дайнда Эбтэй араднай хамтааран бодоо, Баатарлиг ябадал хүбүүднай гаргаа, Буряад нютагаа дэлхэйдэ суурхуулаа.
19. Булта бидэниие нэгэдэһэн байдаг Буряад хэлэмнай хүгжэг урагшаа, Булта бидэнэй шүтэн ябадаг Буддын шажамнай дэлгэрэг саашаа!

20. Үргэн сайхан Буряад орондомнай Уеын үедэ, олон жэлнүүдтэ Элдэб яһатан, олон отогүүд Эбтэй һайнаар нуудаг юм даа.
  21. Олон жэлнүүдэй үнгэржэл байхада, Ойн баяраа угтан ябахабди, Элдин һайхан Буряад орондоо Эбтэй амгалан саашаа нуухабди!
- Борис ДАМБАЕВ.**
- Зэдын аймаг, Дээдэ Тори нютаг.

Совет үеын сатира

КУ-КУ-РУЗА!

Кяхтын аймагай Маленковой нэрэмжэтэ, Заиграйн аймагай Димитровэй нэрэмжэтэ, Мухар-Шэбэрэй аймагай Молотовой нэрэмжэтэ болон республикын бусад хэдэн колхозуудай хүтэлбэрлэгшэд кукуруза тарилгада өөдтэй бэлэдхэл хэнэгүй. Тарилгын талмай дээрэ наг шэбхэ тон багаар зөөгдэнэн байха юм. Кукуруза ургуулгын звенонууд хүдэлжэ эхилээдүй. Теэд тэндэхи хүтэлбэрлэгшэд кукурузын үндэр баян ургаса абахабди гэжэ байжа үгээз үгэһөөр үнихэнэй. Гансал тэдэ үгэнүүдын миин хиидэ үлэшэнхэй.

Донгодун Дугар Мунсаевич Даргатын сомоной Советэй Дундуур зэргын артелиин Дарга түрүүлэгшэ юумэл даа. Олон суглаан, пленум дээрэ Оратор гэжэ алдартай. Айтсөвөдэй сесси дээрэ Айлдахаба кукуруза тухай: «Так вот, манай колхоз Тон ехээр кукуруза тарихань. Урда жэлэйнгээ алдууе сохом Одоо мүнөө ойлгожо абахань. Кружок, звено боложо

байгаад, Кукуруза тухай шудалаабди. Терентий агрономнай эрдэмтэй аад, Теориин гүнзэгийг уудалаабди.

Хүршэ колхоздоо экскурсыар Хамтадаа булта ошообди, Мүнхэ Дамбаевич даргыень Мүрысөөндэ уряд ерээбди. Байсын үбэрэй хажууда Бараг найн газар бии. Сэхыень, юрэдөө, хэлэхэдэ, Целина гэжэ нэрлэхэлби. Тэндэ одоол кукуруза Тариха гэжэ түсэблөөбди. Табан зуун га ургуулжа, Тэжээлэй базаа

байгуулхабди. Агрономическа наукын Алтан заабари бээлүүлхэбди: Сага уна, наг шэбхые Суперфосфадтай хэрэглэхэбди, Эрхэтэ бригадирта даабари Эртээннээ эндэ үгөөбди: Мянган шарга шэбхэ Мүнөө, үглөө гаргахаар. Машина тухай хэлэнэгүйб,

МТС-най бэлэн юм аабза. Жэжэ юумые нэмэхэгүйб, Жэшээтэ ёһоор бэлдэхэбди». Донгодуннай иигэжэ хэлэхэдэ, Декабрь нара байгаа бэлэй. Харин мүнөө, харыта, Хабар айлшалжа ерээ лэ. Гүрэнэй комиссын ерэнхэй. Гал дүлэн бололдоно. Данса саарханда аржынхай Дутагдалнууд олоороо

бэшэгдэнэ: «Байсын үбэрэй хажууда - Бараг гэлдэнэн газартань Гансашые шарга наг шэбхэ Гаргагдаагүй байшоо... Саганиинь огто

тогтоогдоогүй, Саархан дээрээ хайлашоо. Уханиинь баһал

тогтоогдонгүй, Уулын хаяагаар шууяшоо. Нёдондо тааруулхан

сеялкэнэ Нуурай эрьёын бур соо. Кукурузын алтан үрэнхэн Кондицидаа хүрөөгүй байшоо.

Минеральна үтэгжүүлгэ гэшэнь Миин хэрэггүй хэбтэнэ.

Гэхэ мэтэ алдуунуудын Гайгүй олон. Эбсэнэ...»

***

Үгөөрөө кукуруза таригшад Үнэхөөрөө хаагуур бабаралданаб.

Үнэгэнэй һүүлээр эльбэнгүйл, Үхэрэй эбэрээр хэнжэгдэхээр. **А. МАНГАТХАНОВ.**

- Халагни халаг! Дулаан байхада тугалайнгаа байра барижа дүүргэхээ яагаа нэнбибди! Эдэ тугалнуудаа хаана байлгаха юм гэшэб? - гэжэ Хориин аймагай Калинина нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ нүхэр Санжиренов хоёрдохи комплексно бригадынгаа бригадир Цыдендоржо Гунзыновта хандаба ха.

Теэд Цыдендоржомнай дабаа мэдэхгүй, хүбэлгэн хүн хадаа удааншые бодобогүй: - Энээн тухай зобохо юун байгааб? Фермынай хажууда силос дарагдаагүй, хоолон үлэнэн траншей бии ха юм. Тэрэнээ дээрэнэнь модоор хушаад, зосоонь пезшэн таяа наа, яһала найн тугалай байра болохо бэшэ гү, - гэжэ ехэл найн юумэ ханаһан хүн хэбэртэй хүхээд абана. Түрүүлэгшэнь бригадирай

«ОДООШЬЕ АРГА ОЛДОБО ДАА...»

дурадхалые шагнажа, нэгэ бага нэжэг түрэбэшые, тэрэниие бээлүүлхэ гэжэ шийдээд, «Байза, тэрэнээ дээрэнэнь хушаха модон олдохо гэшэ ха гү?» - гэжэ, Цыдендоржо тээшэ харана.

- Олдонгүй яаха нэм! Манай фермэдэ дүтэхэнэ силосэй үшөө нэгэ траншей бии. Тэрэнэй ханынь модо абаад, хушаада яаха юм? - гэжэ Цыдендоржонь өөрынгөө хүбэлгэниие харуулан, урагшатайгаар харюусана.

Эдэ мэтын үгэнүүдые хөөрэлдөөд, колхозой хоёр хүтэлбэрлэгшэд ханаһан

хэрэгээ бээлүүлбэ. Мүнөө силосэй траншей соо түхээрһэн байра соонь гуша гаран тугал байрлана.

Иигэжэ аргаа олоһон хүтэлбэрлэгшэд тугалайнгаа типовой байрые саашань бариха, барилгын модо, шулуу бэлдэхэ, зөөхө хүдэлмэриие мартажархёо. Энэ колхоз түсэбэй ёһоор 2000 кубометр барилгын модо бэлдэхэ аад, оройдоол 300 кубометр бэлдээд байна. Тэрэнэйнгээ миин 100 кубометрые зөөнхэй. Барилгын хүдэлмэридэ табигдаһан тухай бригада гэжэ байхагүй.

Г. БАТУЕВ.

МАЛШАД: - "Һүбэлгэн" хүтэлбэрлэгшэднай арга олобо ха. Теэд яахаб, тугалнуудаа энэ нүхэн соо дулаан болотор байлгажа үзэхэл болоо гүбди.

ҺУРАҺАН ЮУМЭН ҺУРААР ТАТАГДАНАГҮЙ

Эдэ хоёрые харагты даа: арбагархан, багахан «Беларусь» тракторта едыхэн дискэтэй луцильник шагтагалаад, хожуулан дээрэнэ һуушанхай поли дээгүүр табилуулжа ябахыень. Урда хүниинь трактораа жолоодоо юумэ ааб даа, теэд хойнохынь юу хэнэ гэшэб? Шэртээд харахада, хоёр гараа үбэр дээрэ табижархиһан

хашалгүйхэнөөр миин һуунал даа. Энэ хүмнай луцильникые хүндэ болгожо, нэгэ бага доошонь дарахын тулада табигдаһан хүн гэшэ ха.

«Һураһан юумэн һураар таташагүй» гэжэ нээрээл тон зүб хэлэгдэдэг ха. Республикын түрүү МТС-үүдэй прицепцигүүдэй тооо хоёр - гурба дахин үсөөрүүлжэ

байхадань, харин зарим МТС-үүдэй хүтэлбэрлэгшэд хайшан гээл гарза, үнэ сэн багатайгаар орооһо таряа ургуулхаб гэжэ оролдонгүй, элдэб шалтаг дурдаад, прицепцигүүдые олоор барина. Жэшээлхэдэ, Кяхтын аймагай Погранична МТС-эй хүтэлбэрлэгшэд урдынхяараал олон прицепцигүүдые бариһаар лэ байна. Зураг дээрэ тус МТС-эй табадахи тракторна бригадынхид Маленковой нэрэмжэтэ колхозой поли дээрэ луцени хэжэ байнхай. Теэд балай бодожо, ухаагаа гүйлгэжэшые байлггүй, тэрэ прицепцигэй орондо томохон шулуу табижархёо наа, хамаагүй байгаа.

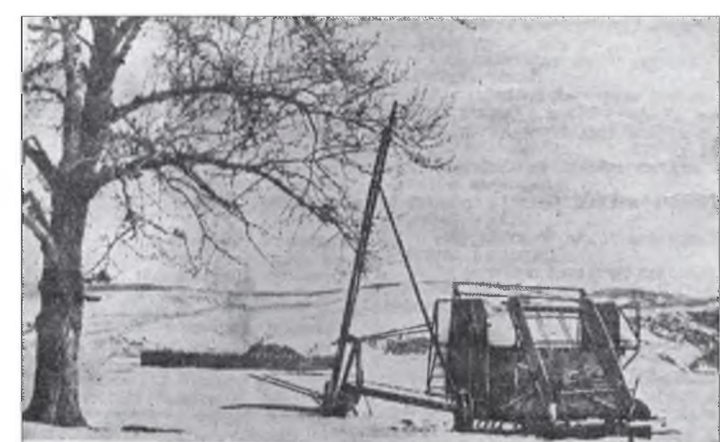
Д.ЦЫРЕНЖАПОВАЙ текст.

Д.БОЛХОВЕВОЙ фото

ХУУШАН-ЁНХОРТО

Доро толилогдоошо фото-зураг Зэдын аймагнаа "Б-М. үнэн" газетын "Сатирын буланда" зориута эльгээгдээ. Энэниие эльгээһэн хүнүүд хабсаралта бэшэг соогоо шогтой ёгтойгоор иигэжэ бэшэнэ: "Фото-зураг хараад, юу ойлгонот? Цагаан-Усанай МТС-эйхидэй дархалжа, хадануудаар хэнэн ханатай, хүхэ тэнгэри хушалтатай, Хуушан-Ёнхор гэжэ нэрэ-тэй, туйлай ехэ, хэмгүй ехэ байрые харанат. Үбнэ сомо-дог, үбнэ хуряадаг машина-нуудаа МТС-эй ханаамгай, хүбэлгэн зарим хүнүүд тэрэ байра соогоо хадагалһан байна бшуу. Ойлгогдобо гү?" Ехэл ойлгосотой байна. Дурсагдагша МТС-эй хойрог залхуу зарим хүнүүд гүрэнэй зөөридэ эзэн бусаар хандажа, хээрын сагаан талада хаяа ха юм даа.

И.ЯХНОГОЙ фото

Таабари: Шэжэр мүнгэн шэрдэгтэй, Сэгээн тэнгэри хүнжэлтэй, Арма тарма хахалтай, Арьягар нарһа һахинхай, "Эм" үзгөөр эхилһэн,

Эзэн баабайдаа мартагдаһан - Юун бэ? Тайлбари: (фото-зураг харагты).

Таабариң Б.ГЫЛЫКОВЭЙ.

ОРХИГДОШОҢОН СААД, ОБЁОРДОГГҮЙ ЭЗЭД

Гэгээтын сомоной Лениней нэрэмжэтэ колхозой (Зэдэ) центртэ саад сэсэрлиг бии юм.

Ф.БАЛДАЕВАЙ зураг

Тэрээн руу шагаагты... Таримал модоной хажууда үхэр мал үймэжэ, хүригшэ үнеэниинь хүсээ мэдэн, модоной эшые нэнжэгдэхэ, хүрин буруу тангаршаажа, модо руу гондигшон добтолхо. Уляһахан модые улаан ямаан тэбэрээд, холтоһыень зулан тамшааха. Гушан гурбан дахуултай гахай багша хоншоороо хүрһэн дороһоо үргөөд: "Юу хэрэгтэй ерээш? Сэсэрлиг саадые эзэмдэгшэд бидэбди?" - гэнэншүүгээр шамайе гайхан шантайха...

...Нээрээшые, арбан жэлэй хугасаа соо энэ сэсэрлиг саадые хэншые өөдэ татаха гэжэ оролдоогүй. Харин сэсэрлиг саадые нэргээхэ тухай уран гоё тогтоолнууд жэл бүри абтаад, урагшагүй мартагдадаг. Түлээгээ диилэхэгүй тулюур залхуушуул хуушан хашааень ходор шобтор татаад, түлижэрхидэг.

Теэд убайгүй адагуусадые, урагшагүй тогтоолнуудые, нэшхэлгүйшүүлые хаража, мэдэжэ байһан түрүүлэгшын толгойдо ямар бодол шэбшэгдэнэ хаб?

Д.САНДАНОВ, Б.ХОНХОРНУРОВ.

Уншагшадтай туршалганууднаа

Хонгоодорнуудай уулзалгыг угтуулан

СЭНТЭЙ НАНАН

Хүрьһэтэ дэлхэйдэ
хоёр хүлөөрөө
хүльбэржэ ябаха
Хүн түрэнэмнай
хай хэрэг бэшэ –
шарамал алтан,
Зургаан зүйл
амитан бүхэниие
толгойлох гээшэ
Зол жаргалай
алтан оройн
залаа – наран.

Хүнэй үндэһэнэй
газар дээгүүр
дэлгэрдэг дээрэнээ
Хамаатан хамтаржа,
хубия холбохонь
хорюултай байһан юм,
Шуһанай бүридхэлэй
долоон үе соо
шэнэлдэг дээрэнээ
Шухала гуримые
аймаг бүхэн
сахидаг байһан юм.

Долоон үе соо
түрэлэй үндэһэн
таһаржа одоо

Дуранай хүгжэм
ирагуу аялгаа
татаха шэдитэй,
Шэнэ шуһанай урадхал
шадал тэнхээе урижа,
Шэг шарайшые шэлэржэ,
жаргал үдхэхэ хүсэтэй.

Табилан алдабал –
сээрэй сааза
удааншые болонгүй,
Түхэлые хубилгаад,
тулкуур бзетэниие
түрүүлжэ болохо,
Тангариг таһалбал –
хэһэн алдууһаа
түлэ нуларжа,
Түрэл гаралдаашые
тоомжо тааруухан
наһан үнгэрхэ.

Һэб һэбхэн
сагаан һахалтын
заларжа ябаханда,
Хүлдэнь гэшхүүлһэн
ургамал бүхэн
баясаа ёһотой,
Үнэтэ үгэнүүдээ
уулзаһан нүхэдтөө
үгүүлжэ ябахадань,
Үри хүүгэдэйнь
урдахи харгынь
арюудаа ёһотой.

Хорёогоор дүүрэн
шүдэнэй хэмхэрхые
мэдээгүй хүгшэнэй
Хайша хэрэглэнгүй
утаһа таһалхынь
харахада һайхан,
Заяагдаһан нүдэнэй
харасаар
зүүгээ һаблаһан эхэнэрэй
Зол жаргалай
жолоооо зүбөөр
адхаһань һайхан.

Нүдэнэй шэмэг-
үндэр наһатай
үбгэд, хүгшэд

Нарай балшар
наһанайм нютагта
шиид бэлэй,
Наһанай үндэрһөө
Үнөөхил зураглал
шэртэхээ һэдэхэдэм,
Нажарай нюрганһаа
эртын намар
гэтэһэн гэлэй.

Сэхыень хэлэхэдэ,
энэмнай иихэдээ
эсэрын нургаалые

Сагай эрхээр
сээжэдээ тахингүй
таһалба гүбди?

Нангин нургаалай
нангин дээжые
тоһондо худхаад,
Нэгэ үдэртэй
хайран наһаяа
тэнсүүлбэ гүбди?

Шэнэ наһые шудхагша
эрын шара уһатай
Шэнилэн ханилхыень
ямар хүсэн
таһалха гээшэб?
Шэрэгшэн боложо,
Хүлөө хүндэрһэн
«хатан дангинын»
Шолмосой утаанһаа
уушхаяа харлуулхыень
яажа хорихоб?

Заяа хубиин харгыё
жэшээд үзэхэдэ,
теэд харин

Зүргэш байжа магадгүй,
Зүдхөө һулатай байхада,
Талаан бэлигээ гамнангүй,
хүртэмжэ сахилбал,
нангин

Тэнгэриин одые
тулаашые һаа,
тэхэрихэ заатагүй харахада.

Ори ганса заяагадаг
нангин наһанай сэнтэйе
Онолын оложо,
угаа гамтайгаар
эдлэбэл зохид,
Этэшынь саагуур һээглэдэг,
эртын хабарай элшые
Эгээл дуратайгаар
алтан богоһодоо
угтабал зохид.

Үбсүүгээ үргөөд ябагты,
эмээлтэ хазаарта эрэнэр,
Эсээдшые ябаа һаа,
хүндэ хүшэр
ажалай удаа
Урдаһаатнай золгоһон
эхэнэр бүхэнэй
һанахаар:

Үү-үү, ямар һайхан
эрэ гээшэб,
дура булямаар!

УУЛЗУУРТА ТҮРЭНЭН БОДОЛНУУД

Зэдын эрьедэ
зэрлиг байгаалитай
зэргэлжэ һуухада,
Зүрхэ сэдхэлдэш
аятай мэдэрэл
түрэнэн шэнги.
Наранай дулаахан элшын
нюргыш жэгнэн эльбэхэдэ,
Налгай байдалай
мүнгэн утаһан
олдоһон шэнги.
Хадын оройһоо
ханхинама агаарые
хаха зүһөөд,
нуларна суурян,
дабтан шэнгээд
оршон тойрондо.
Сэдхэл зүрхэмни
хүгжэмтэ долгинойнь
үлгы соо дуураад,
Сохилно дуурян
уяанһаан алдараад,
уянгын түрэхэдэ.
Бодолнууд ... Бодолнууд ...
Болзорто наһанайнгаа
зураглал дэлгээд,
Бодото бэээрээ,
зүжэгтэнь хабаадан,
ухаагаа гүйлгэнэб.
Уйдхартай хуудаһыень
алад алхалаад,
ульһатай дулаантайнь
Уулзажа сэнгээд,
хахасажа шадангүй,
һөөргөө эрьенэб.
Хоридохи зуун жэлэй
тэн хахадһаа
тэнжэн ургаад,
Хубитай байба гүб,

мянгаад жэлнүүдэй
уулзуурые дабаха?
Залита юртэмсын
ээлжээтэ хэмжүүрээ
эрьен ерэхэдэ,
Золтой байба гүб,
түүхын гадаһанай
тогтохынь гэршэлхэ?
Хоёр голнуудай
заяаень холбоһон
уулзуурые дахаад,
Хурмаста уулынгаа
нарата хормойгоор
нэмжын дэлгэрһэн,
Тарган хүрьһэтэ
тоонтымни зүрхэн
Баруун-Добуунда
Тэнжэн үдэһэнөө
тэнсэлгүй дулаанаар
сэгнэжэ ябагшаб.
Үхибүүн наһандам
Үлгыгөө дэлгэһэн
нарата нютагтам
Үни холоһоо
баян изагууртан
үндэһэ табяа юм.
Аршаан булагай
мүнгэн хундагаар
жаргалаа хурылаад,
Анханһаа хүндэмүүшэ
Хонгоодор гарбалтан
уурхай заһаа юм.
Иимэ дээрэнээ
этигэл, найдал,
дуран гурбантай
Инаг хоёртол
энэ наһандаа
хуби заяагаа холбоо гүб?
Эрмэлзэл, хүсэл, зоригой

эбдэршгүй ехэ хүсэнтэй
Эжэл нүхэдтэл
энхэрэл эдлэн,
эхэнэрэй жаргал манаа гүб?
Үйһэндэл носошодог
богони болзортой
хүнэй наһые
Утын харгы
юундэ шэлээгүйб
гэмээр байна.
Хүл нүсэгэншые һаа,
үүлээр үсөөн үхибүүн хаһые
Ходо байхыень,
эрьен ерэхыень
дуудамар байна.
Теэд яалайб,
хоридохи зуун жэлтэй
хахасаад байхадаа,
Тоогүй нэбтэрэл,
һуудал байдалда
асарһыень дурдая,
Ехэ хубилалта
юртэмсэ дэлхэйдэ
асарһан хадань
Ерээдүйн үетэниие
үндэр сэгнэлтэ
үгэхыень уряалаа.
Хэлэ бэшэггүй
тулюур байдалтай
арад зондо
Гэгээрэл асараал
эрдэм бэлигыё
үсэд даруу номногшод,
Хамаг юумыё
харгы замдаа
хаман абадаг хамууда
Хазаар зуулгаал
элүүр энхые
эрид шанга сахигшад.

Амитан бүхэниие
адли жаргуулха
үндэр бодолтой
Алхалан ерээл
Улаан Октябрь
урдаа тугаа мандуулан.
Хүршэ юртэмсэтэй
холбоо бариха
үндэр хүсэлтэй
Космосто ниидээл
хүнэй хүбүүд,
орон нютагаа магтуулан.
Түүхын хуудаһанда
тамга табиһан
Луу жэһнай,
Түмэн жэлэй
түнтүү таалаха
золтой байбаш,
Тобир тарганаа
таатай зохидоор
тушаажа үгөөд,
Түби дэлхэйн
захагүй замда
мордохо болобош.
Сагай самбарта
сахариглан мундэлһэн
Могой жэлһнай,
Сэлээн бүхэндэ
баян хормойгоор
һэбижэ үзөөрэй,
Аза талаанай алтан
үндэһыё ара
үбэрөөрөө таряад,
Айл бүхэнэй
амгалан байдалыё
адуун хүрэгтэл манаарай.
Роза НАМЖИЛОВА.

НҮҮР ХУУДАС ХАМГИЙН СҮҮЛД НЭМЭГДСЭН НИЙТЛЭЛ:

«ӨМНӨХ МОНГОЛООС МОРДСОН ТАГНУУЛЧ

Монгол орон Зөвлөлтийн алдарт тагнуулч, элчин, консул Иван Андреевич Чичаевын амжилтын гарааны анхны гишгүүр болжээ. Дэлхийн II дайныг хүртэл түүний томилогдон очсон улс гүрэн бүхэн аугаа СССР-ийн бүрэлдэхүүнд багтаж эс бөгөөс эрхшээлд нь орж байжээ. Тагнуулч чухам хэрхэн ажилласан нь тодорхойгүй боловч монголчууд түүнийг энд байх хугацаанд зөвлөлт маягийн бүгд найрамдах улстай болох эхлэлээ тавьсан юм.

ГАРАА

"Гагцхүү нарыг хэвээр үлдээх Октябрь"-ийн хувьсгалын дараа Хаант Оросын нутаг тэр чигтээ гал усанд автлаа. Улс төрийн чанх эсрэг үзэлтэй зэвсэгт бүлэглэлүүд хийгээд үндэстэн ястан, нийгмийн давхарга хооронд цуст тэмцэл өрнөснийг эдүгээ Оросын түүхэнд Иргэний дайн гэдэг. Энэ завсар большевикууд 1920 онд Бүх Оросын онцгой комиссынхоо дэргэд Гадаадын хэлтэс гэж байгуулсан нь тагнах үүрэгтэй. Иргэний дайн шувтарсан 1923 онд үүнийгээ Ардын комиссаруудын зөвлөлийн дэргэдэх Улс төрийн нэгдсэн удирдах газрын (ГПУ) гадаад харилцааны хэлтэс болгон өргөтгөжээ. Харин үүнээс жилийн өмнө Дорнын хэлтэс байгуулж "ГПУ...Илийн хязгаар, Зүүнгар, Энэтхэг, Төвөд, Монгол...-д суугаа төлөөлөгчөөс мэдээлэл авч зайлшгүй биелүүлбэл зохих шуурхай ажиллагааны даалгавар өгөх" үүрэгтэй болохыг нь заажээ.

1923 онд Москва-Казанийн төмөр замын хээрийн шүүхийн төлөөлөгч А.Васильевыг Монголд суух Бүрэн эрхт төлөөлөгчөөр томилов. Үүний сацуу хамтран ажиллах хүнээ өөрөө сонго гэсэн тул тэрбээр Москвагийн төмөр замыг сэргээн босгох ГПУ-ийн төлөөлөгч И.А.Чичаевт санал тавьсан байна. Тэд хуучны анд юм байж. Дэлхийн I дайн эхлэхэд сайн дураар цэрэгт элсэн улмаар Улаан армид урваж удалгүй чекист болсон Мордов нутгийн хүү Монгол газар ирэхийн тулд мөнөөх Ф.Дзержинскийтэй би-

ечлэн уулзах хэрэг гарчээ. Уул нь Гадаад харилцааны хэлтсийн дарга М.А.Трилиссер түүний хувь заяаг шийдэх учиртай байлаа. Ингээд И.А.Чичаев 1923 оны арванхоёрдугаар сард СССР-ын Бүрэн эрхт төлөөлөгчийн газрын Консулын эрхлэгчээр тохоогдон Нийслэл хүрээнд ирсэн байна.

НАЙДВАРТАЙ ЭТГЭЭД

1920 оны зун Ф.Дзержинский "Улс төрийн тагнуулын байдал тийм ч сайнгүй байна. Намын байгууллагатай байнгын харилцаа алга..." Тиймээс Польшийн хувьсгалт зөвлөл улс төрийн тагнуулыг зохион байгуулахдаа намын тохирох мэргэжилтнүүдийг томилох нь зүй хэмээн үзэж байна" гэж Зүүн фронтын штабын дарга Н.Н.Шварцад бичсэн байдаг. Эндээс эхлэн намын шалгарсан гишүүд буюу чекистүүд дэлхийгээр нэг таржээ. Гэхдээ тэд СССР-ын Элчин сайдын яамны ажилтан халхавчаар шургална. Тэгээд зогсохгүй "Тагнуулч нь бүрэн эрхт төлөөлөгчтэй бүх талаар хамтарч ажиллана. Үүний сацуу тагнуулч бүрэн эрхт төлөөлөгчөөс хамтарч ажиллах, ялангуяа нууц ажиллагаа явуулах зорилгоор эд материал, мөнгөн тусламж хүсэх эрхтэй" ажээ. Чухам ийм боломжтой залуу Богд хаанаа сөхрөн шүтсэн, үгээгүйчүүдийн үзлийг ойлгохыг хүсээгүй Монголд ирсэн аж. Түүний үүрэг ч тодорхой. Монголд дахь дипломат төлөөлөгчийн газраа сөрөх тагнуулын ажиллагаагаар хангах.

"Байн байсаар бүх дэлхийг бүрхэх Октябрь"-т үнэндээ орон зай мариуухан байлаа. Ядахад Орос, Өвөр Кавказ, Ураин, Белоруссийг нэгтгэсэн СССР бүрэлдэхийн өмнөх ганц жилд, 1921-1922 оны завсар тариачдын бослого замаа алджээ. Үүнд Тамбовын губерний 120 мянга, Украины 56 мянга, Карелын 12 мянган цэрэг алагдсаныг А.М.Плеханов "ВЧК-ОГПУ. Отечественные органы госбезопасности в период новой экономической политики" номдоо дурьдсан байна. Тэгэхээр хувьсгал экспортлох ашдын санаатай большевикуудад хувьсгалын эсэргүү элементүүдийг илрүүлэх мэргэжилтэн шиг хэрэгтэй зүйл байсангүй. Гадаад харилцааны хэлтэс дорхноо бэхжиж М.А.Трилиссерийн үед түүний дор 70 хүн ажиллах болсон тухай К.Дегтярев, А.Колпакиди нарын

"Внешняя разведка СССР" номд өгүүлжээ. Мань И.А.Чичаев ч тэдний нэг бөгөөд 1937 онд эхэлсэн Их хядлагын үеэр бараг цор ганцаар "ардын дайсан" боллогүй үлдсэн юм. Найдвартай этгээд ажгуу.

УРИАНХАЙГ ТАСДАГЧ

Монголчууд төвийг сахисан хөрөнгөт тусгаар улс болох хүслээрээ туг тахиулахаас хэдхэн хоногийн өмнө И.А.Чичаев Тагнын Урианхайн байдлыг тандаж, Монголтой харилцах харилцааг нь "зохицуулах" төрийн төлөөлөгчөөр сонгогджээ. Онцгой комиссын Я.Х.Давтянаар толгойлуулсан төлөөлөгчдийн бүрэлдэхүүнд багтсан тэрбээр уулзалтад нарийн бичгийн даргын үүрэг гүйцэтгэсэн байна. Хэлэлцэрийн дараа Москва Тагнын Урианхайд сууж байсан консулаа И.Чичаеваар сольж тавилаа. Ингээд зогсохгүй ГПУ-ын шугамаар өгөгдөх тагнуулын үүргийг ч давхар биелүүлнэ гэдгийг нь сануулав. Даалгавар тодорхой. Үгээгүйчүүдийн засаг байгуулах.

Оросын хаан II Николай аль эртнээс л Монголын нэг хэсэг Тагнын Урианхайд нүд унагаж иржээ. Гэхдээ Манжийн эзэнт гүрэнтэй сөргөлдөхөөс түдгэлзээд шүлсээ хий залгив явсан бөгөөд Сибирийг эзэлсэн аргаа ашиглахаар орос тариачдаа олноор нь суурьшуулж эхэлжээ. Азаар Хятадад Синьхайн хувьсгал гарч сиймхий гарангуут дотор нь явуулга хийж Цагаан хааны ивээлд багтаа гэдэг өргөх бичиг үйлдүүлжээ авсан юм. Хаанаа унагасан ч бодлогыг нь үргэлжүүлсэн большевикуудын их үйлсийг мөнөөх И.Чичаев гүйцээхэд гар бие оролцох учиртай байж. Тэрбээр Кызылд хэрэг дээрээ Бүрэн эрхт төлөөлөгчийн үүрэгтэй сууж ГПУ-ын даалгаврыг ёсчлон биелүүлжээ. 1926 онд Тагнын урианхайчууд хэзээнээс туурга нэгтэй явсан Монголоосоо салахаар зориг шулуудаж Тувагийн Бүгд Найрамдах Улс гэчийг тунхаглалаа.

МАНДУУЛСАН ТУНХАГ

Өөрийгөө нотлон харуулсан шилдэг кадр аа СССР-ын тагнуулын газар Сөүлд суух Ерөнхий консулаар тохоон томилов. Мэдээж тэрбээр Японд эзлэг-

дсэн Солонгос дахь ГПУ-ын тагнуулуудыг удирдах учиртай. И.А.Чичаев ч сурсанаараа ажлаа гялалзтал гүйцэтгэж Японы тусгай албанд ажилтай орос хэл мэддэг эртэй нөхөрлөжээ. Улмаар хөрөнгө хурааж хувьдаа бизнестэй болох хүслийг нь ашиглан олон тооны нууц баримт бичиг зөөлгөж эхэлсэн байна. Тэдгээрийн дотор "Танакагийн тунхаг" хэмээх цуутай баримт орж ирсэн аж.

1927 онд засгийн эрхэнд гарсан Японы Ерөнхий сайд бөгөөд Гадаад хэргийн сайд генерал Танака СССР-тэй дайтах бэлтгэлийг чухалчлан базааж эхэлсэн юм. Танака энэ санаагаа тэр жилийнхээ долоодугаар сарын 25-нд Японы эзэн хаан хийгээд за-

сгийн газартаа танилцуулсан байдаг. "Оростой дахин илд зөрүүлэх нь" хэмээн эхлэх тунхаг "СССР-ын Зэвсэгт хүчний байдал хийгээд бусад гадаад улстай харилцаж байгааг нь анхааран авч үзвээс Япон-СССР-ын дайныг аль болох түргэн эхлүүлэх хэрэгтэй байна. Хаант засаг СССР-тэй хурдхан дайн өдөөх зорилго бүхий улс төрийн бодлого баримтлах нь зайлшгүй хэмээн би үзэж байна" гэж үргэлжилнэ. Хятад улмаар Зүүн өмнөд Ази цаашлаад дэлхийг эзэрхийлэх үлэмжийн санаатай энэхүү баримт бичгийг СССР өөрийн сувгаар дамжуулан Америкийн хэвлэлээр дэлгэжээ. Чухам энэ тунхаг 1945 онд Японы цэргийн гэмт хэрэгтнүүдийг шүүх чухал баримт болсон юм.

АМЖИЛТЫН ТҮҮЧЭЭ

СССР-т ганцхан Рихард Зорге байсангүй. И.А.Чичаев удалгүй Финланд руу томилогдож үүргээ гүйцэтгээд наашлан Эстони, Латвид ажиллажээ. Дэлхийн II дайн эхлэхэд түүнийг фашист Германы эсрэг Их Британийн сөрөх тагнуулын албатай хамтран ажиллахаар илгээсэн байна. Мэдээж тэрбээр гялалзтал ажилласан. Дайны дараа Америкийн тагнуулууд холхисон Чехословакт тохоогджээ. Рихард Зорге 1964 онд СССР-ын баатраар нээн шагнагдсан бол Мордовын тариачны хүү Лениний, Улаан тугийн, Улаан таван хошуу, Хүндэтгэлийн одонгуудаа энгэртээ гялалзуулж явсаар 1984 онд 88 насандаа мөнх бусын хорвоогоос хальжээ.

АЗТАЙ ХҮҮ

МОРДОВЫН Ускляй хэмээх жижигхэн гацааны барлагийнд төрсөн 15 хүүхдээс эсэн мэнд өссөн нь цөөхөн бөгөөд тэдний нэг Иван Чичаев 1896 онд мэндэлжээ. Сүмийн сургуульд бичиг үсэгт тайлагдсан хүү 14 насандаа эцгийнхээ өгсөн жаахан мөнгийг өвөртлөөд Москваг зорьж байсан бол амьдралынх нь ихэнх хилийн чанадад өнгөрчээ.

АРГА

ЗУРГИЙН ард "Орос-Тагнын Урианхайн ганбат найрамдал мандтугай", "Оросын коммунист нам Тагнын Урианхайн ард түмэн гал халуун мэнд дэвшүүлж байна" гэхчилэн бичжээ. Ажилчин тариачингүй нүүдэлчин малчин ардын тархийг угаан ажилчин ангийн хувьсгал гаргах энэ аргаа большевикууд буурай нүүдэлчид дээр амжилттай хэрэгжүүлж байлаа. Зургийн гол зангиа зүүсэн нь И.А.Чичаев.

БЯЦХАН УНШИГЧДАД ЗОРИУЛСАН ШҮЛГИЙН НОМ ХЭВЛЭГДЛЭ

Сэтгүүлч, хүүхдийн зохиолч А.Найгалмаагийн "Миний ном" нэртэй анхны ном худалдаанд гарчээ. Уг ном нь хүүхдийн гарын алганд багтахуйц хамгийн бяцхан ном гэдгээрээ онцлог аж.

Нэгээс таван насныханд зориулсан уг номонд бага насны хүүхдийн хэл ярианы онцлогийг харгалзан үзэж, цээжлэхэд хялбар үг хэллэгүүдийг ашиглан бүтээсэн шинэ шүлгүүд багтжээ. Тухайлбал, мэлхий, сармагчин, бүргэд, гар хөл хоёр, зүг чиг, цасны ус зэрэг шүлэг оржээ. Шүлэг тус бүрийг өгүүлэмжийнхээ дагуу хөгжилтэй зургаар чимэглэсэн ба хурц өнцөггүй учраас хүүхэд амандаа хийсэн ч буйлийг нь гэмтээхгүй, бага насны хүүхдэд хор нөлөөгүй хүнсний будгаар хэвлэсэн байна. Уг номыг БНСУ-д хэвлүүлжээ. Т.ЭНХЭЛЭЭ.

ГУРВАН ЖИЛ АМБААРТ ХОРИГДСОН ХҮҮХДИЙН ТАЛААРХ МЭДЭЭЛЛИЙГ НУУЦАЛЖЭЭ

Хөвсгөлд амьдардаг нэгэн гэр бүл үрчилж авсан талаар Хөнөөдрийн хэвлэлүүдэд гарчээ. Энэ талаар тодруулахаар холбогдох газар руу нь утас цохиход «Хэргийг аймгийн цагдаагийн газар, мөрдөн байцаах хэлтэс шалгаж байгаа».

Хүүхдийн болоод үрчилж авсан эцэг эхийн аюулгүй байдлыг хангах үүднээс хэргийг одоогоор нууцлах хэрэгтэй байна» гэх хариуг өгсөн юм. Ямартаа ч хүүг чухам юунаас болж хоридог байсан. Хэзээ үрчилж авсан зэрэг зүйлийг тодруулахаар тус аймгийн цагдаагийн байгууллага ажиллаж байна.

АРБАН ХУРГАНДАА ЭДИ ШЭДИТЭЙ ЭМШЭД

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнда бүхы хаба шадалаа гаргажа, бээ гамнангуй дайралдан баатар сэрэгшэд, ара талада унтаха нойргүй, эдихэ хоолгүй хүдэлхэн зон, мүнөө үедэ үлгэ налга болоһон үбгэд, хүгшэд республикын ветерануудай госпитальдо аргалуулжа, хүл дээрээ гарадаг даа. Зүүн зүгэй эмшэлгын таһагыг даагшаар дүршэл ехэтэй врач-рефлексотерапевт, медицинын эрдэмэй кандидат, РСФСР-эй болон Буряад Республикын габьяата эмшэн, геронтологийн талаар Т.Ерошевскийн нэрэмжэтэ уласхоорондын шангай лауреат, Вашингтондо үнгэрхэн түбэд эмшэлгээр II Бүхэдэлхэйн конгресстэ хабаадагша Владимир Абогоевич Тарнуев хүдэлдэг.

Тэрэнэй хүтэлбэри доро врач-рефлексотерапевтүүд Оюна Жоржевна Гармаева, Даниил Константинович Ильин хүдэлдэг. Үдэр бүхэндэ наяд үбшэнтэниие, нара соо 1600-гаад хүниие аргална.

Неврологийн таһагыг даагшаар Евгений Антонович Мункуев, орлогшонь Баярма Цыбендоржиевна Галсанова аша үрэтэйгөөр хүдэлжэ байдаг. Аргалуулжа байһан зондо дүтын түрэл шэнги хандажа, ухаан зурхыень зөөлэн, дулаан үгөөрөө жэгнэн эмшэлдэг. Эдэ бэрхэ эмшэнээр Тайвань гүрэндэ гурбан нарын туршада мэргэжэлээ дээшлүүлжэ ерээд, бүри эршэтэйгээр ажалаа ябуулаа.

Госпитальдо ахалагша медсестра И.В.Пильчиновагай хүтэлбэри доро

эрхим бэрхэ мэргэжэлтэд - Баирма Гаврилова, Светлана Хасанова, Елена Тугутова, Саяна Содномова, Сабина Балданова, Зинаида Бальжинимаева болон бусад аргалуулжа байһан үндэр наһатанһаа үрээлэй найхан үгэнүүдые дуулажа байдаг юм.

Арба гаран жэлдэ эндэ санитаркаар В.А.Бальчинова, С.Х.Баганова хүдэлнэ, аргалуулһан зоной баяр баясхаланда хүртэнэ.

Э.Д.Башинова эрхим массажист юм. Н.П.Банзаракцаева үбдэжэ байһан үе мүсэ, хүл гар эдэгээхэ шадалтай парафин табижа эмшэлдэг.

Эндэ аргалуулһан зоние амтай эдегээр хооллуулдаг Юлия

В.А. Тарнуев

Юрьевна Гомбоева доро дохин, баяр хүргэнэб. Олонхи үбшэнтэн диетэ баримталан, тусгаар бэлдэгдэһэн эдеэ хоол хэрэглэдэг. Ю.Ю.Гомбоева хүн бүхэниие иимэ хоолоор хангадаг шадмар бэрхэ тогоошон юм.

Май нарын бүхы найндэрнүүдээр эрхим бэрхэ эмшэдые амаршалаад,

Тогоошон Ю.Ю. Гомбоева

аза жаргалтай, талаан бэлигтэй, үндэр заяатай ябахыень хүсэнэб.

Бата БИРБАЕВ,
ара талын ветеран,
РСФСР-эй, СССР-эй арадай
гэгээрэлэй
отличник, Буряад Республикын
габьяата багша.

ДОРЖИЕВ Даша-Нима Доржиевич

Даши-Нима Доржиевич Доржиев Буряадай гүрэнэй ехэ хургуулийн Үндэһэтэнэй гуманитарна дээдэ хургуулийн буряад хэлэнэй болон методикын кафедрин профессор, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй доктор, элитэ эрдэмтэн, Россия Федерациин болон Буряад Республикын эрдэм ухаанай габьяата ажал ябуулагша, ара талын болон ажалай ветеран, ашата багша болоно.

Даши-Нима Доржиевич 1928 ондо Шэтэ можын Ага-Хангил нутагта түрөө. 1946 ондо Агын багшанарай училищи дүүргээд, Урда-Агын дунда хургуулида заажа эхилхэн юм. 1948-1952 онуудта Буряадай гүрэнэй Доржо Банзаровай нэрэмжэтэ багшанарай дээдэ хургуулийн түүхын болон бэшэгэй факультедэй буряад хэлэнэй таһагта хураа. Тэрэнэ эрхимээр дүүргээд, Москва хотодо СССР-эй Эрдэмэй академидэ Зүүн зүгыг шэнжэлгын эрдэмэй институтдай аспирантурада ороһон юм. Тэндэ хуража байхадаа, «Буряад орондо дэлгэрхэн хуушан монгол хэлэ бэшэг тухай» темээр кандидаттай нэрэ зэргэ хамгаалаа. Аспирантурын хүүлээр түрэл дээдэ хургуулидаа бусажа, багшалжа эхилхэн юм. 1967-1972 онуудта буряад хэлэ бэшэгэй кафедрые даагшаар ажаллан намтартай. 1994 ондо «Хуушан буряад хэлэ бэшэг» гэнэн темээр хэлэ бэшэгэй эрдэмэй докторой нэрэ зэргэ хамгаалһан байна.

Профессор Доржиев Д.Д. буряад хэлэ бэшэг шэнжэлгэдэ нилээд ехэ хубитаяа оруулһан элитэ эрдэмтэн. Эрдэмтэ ажалнуудын хубисхалай урдахи буряадуудай хэлэ бэшэгтэ, мүнөө үеын буряад хэлэнэй морфетикэдэ, синтаксистэ зорюулагдан-

хай (Мүнөөнэй буряад хэлэн. Морфетикэ. - Улаан-Үдэ, 2002, 2004; Мүнөөнэй буряад хэлэн. Синтаксис. - Улаан-Үдэ, 2002, 2004). 1992 ондо «Хуушан буряад хэлэ бэшэг» гэнэн ашата ехэ бүтээлын хэблэгдэһэн байна. Энээнһээ гадуур Даша-Нима Доржиевич хурагшадта зорюулагдан буряад хэлэнэй олон тоото номуудай автор гэжэ мэдээжэ (Буряад хэлэн. Синтаксис. 7-8 кл. - Улаан-Үдэ, 1974, 1978, 1981, 1989, 1993; Буряад хэлэнэй сахим ном - Улаан-Үдэ, 2006, 2012).

Буряад арадай алдарта хүбүүн, түрэлхи хэлээ хүгжөөхын тулада горитой ажал ябуулһан бэлигтэй эрдэмтэн, алдарта багша Даша-Нима Доржиевич Доржиевай гэрэлтэ найхан дурасхаал манай сэдхэлдэ хэтэ мүнхэдөө үлэхэл.

**Буряадай гүрэнэй
ехэ хургуулийн
Үндэһэтэнэй
гуманитарна
дээдэ хургуулийн багшанар
болон оюутад.**

ДАШИЕВ Цыдып Дабаевич

РСФСР-эй болон СССР-эй арадай гэгээрэлэй отличник, РСФСР-эй хургуулинуудай габьяата багша Цыдып Дабаевич Дашиев майн 12-то наһанһаа нүгшэжэ, олон тоото хурагшадтань, зон нүхэдтэнь, түрэл гаралдань айхабтар ехэ гашуудал болобо.

Цыдып Дабаевичай балшар наһан хашалган-хамалганай сэмүүн, Эсэгэ ороноо хамгаалгын хатуу шэрүүн сагта үнгэрөө. хургуулидаа бэрхэ хураһанайнгаа ашаар 1944 ондо Хэжэнгын аймагай сэрэгэй комиссариадай нарин бэшэгэй даргаар хүдэлжэ, ажалайнгаа намтар эхилхэн юм.

Дайнай дүүрэхэ сагһаа 1945 ондо Лэжэма Цыреновна Эрдынееватай хуби заяагаа нилүүлжэ, сугтаа Үлзытын, Ородой-Адагай, Ушхайтын эхин шатын хургуулинуудта багшалһан байгаа. Бата хүдэр бээтэй, түни түбшэн зантай хадаа «Цэдэб багша» гэжэ залуу наһанһаа нэрлэгдэһэн юм. Зунайнгаа амаралтада гэртээ хуудаггүй, колхозойнгоо хүришэн боложо, хүсэ хүлһөө гамнангүй хүдэлдэг байгаа. Үдэшэндөө һонин хөөрөө эрхилжэ, шатар даам эмхидхэ. Нютагайхидайнгаа уран найханай харалгада баяанаар наададаг, гоёор дууладаг гэн. Зунай найруудта урилдажа түрүүлжэ, бүхэ барилдаанда нэгэтэшье «нюргаа шоройдуулаагүй» хүдэр лэ тамиршан ябаал даа.

Гэрэй эзэн, дүрбэн үхибүүдэй эсэгэ болоһоншье наа, зорилго ехэтэй, эрмэлзэл түгэс Цыдып багшамнай Доржо Банзаровай нэрэмжэтэ Буряадай гүрэнэй багшанарай институт улаан дипломтойгоор дүүргэжэ, Хэжэнгын дунда хургуулийн тоо бодолгын багшаар 1964 онһоо хүдэлжэ эхилхэн.

Хүсэл оролдолгонь харагдаал гэн бээ. Эгээл дүршэл ехэтэй, бэрхэ багша түрэл хургуулийнгаа хуралсал-хүмүүжүүлгын талаар директорэй орлогшын тушаалда 1966 ондо томилогдоо, тэрэшлэн 1971 онһоо директорын болоһон юм.

Цыдып Дабаевич хүдэлжэ байһан хургуулийнгаа материално-техникэскэ байдал нилээд найжаруулһаһаа гадна, коллектив соогоо багшанартаа хамтын туһа хүргэдэг байгаа. Дүй дүршэлөө хубаалдажа, ажалайнгаа ашаг үрэ

дээшлүүлжэ, эб эеын оршон байдалда хүдэлжэ эрилтэ багшанартаа табидаг гэн. Наһанайнгаа амаралтада гараһаншье хойноо тоо бодолгоёо зааһаар лэ ябаа.

Цыдып Дабаевич олон шабинартай юм. Аймагайнгаа мэдээжэ багшанар В.Б.Баженова, Н.Б.Бодиева, Д.Ц.Балданова, С.В.Дугарова болон бусад Цыдып Дабаевичые багшамнай гэжэ хүндэлжэ ябадаг.

Удаань Хэжэнгынгээ дасанай нарин бэшэгэй даргаар хүдэлжэ, Джарун Хашорай субарга бариха хэрэгтэ ехээн лэ хубитаяа оруулһан. Энэрхы найхан сэдхэл түхөөдэг Буддын шажанай номуудыешье оршуулжа, зиндаг зоноо гэгээрүүлһэн хубитань ехэ.

Дүрбэн найхан үринэрын, нэрлэбэл, ехэ басаган Цыпилмань дээдэ гарай врач, Балдандоржонь техникэскэ эрдэмэй доктор, Бадмань инженер-конструктор, бага басаган Балмань экономика эрдэмэй кандидат. Олон ашанар, зээнэрыншье ажабайдалайнгаа оршондо бодото хуурияа эзэлжэ ябанхай.

Алдарта багшын мүнхэ дурасхаал шабинарайнь, хамта ажалланһан нүхэдэйн, нютагайхидайнь, түрэлхидэйн, гэр бүлынхидэйн сэдхэлдэ хэтэдэ мүнхэ үлэхэл.

Олон тоото шабинарын.

ИВАЛГЫН ДАСАНАЙ ЗУРХАЙ

Майн 20, гарагай 2, монгол харын 10.

Энэ үдэр эрэ хүнэй элшэ хүсэн шанга. Уншалга, бурханай ном бүтээхэ, дээдын хүсэнүүдтэ гуйлга бариха, зүрилдөөтэ талые эблэрүүлхэдэ хайн.

Үрэнэ тариха, гэрлэхэ, бэриие буулгаха, дайшалхы байлдаа эрхилхэ, гэртэ ажал хэхэ, хүсэлхэ, шухала эрилтэ табихада муу үдэр.

Нохой, Хулгана жэлтэндэ хайн, Морин, Хонин жэлтэндэ муу.

Энэ үдэр үнэ абабал, амжалта болон хүсэн нэмэгдэхэ.

Ивалгын дасанда нүгшэнэдэй түрэлөө олохын түлөө "нуга намши" хурал үглөөнэй 9 сагнаа уншагдаха.

Этигэлээ бэхижүүлэгты!

Майн 21, гарагай 3, монгол харын 11.

Эб найрамдал ба жаргалай эзэн-Дашаниматай үдэр.

Шажан мүргэлэй үргэл, ёһолол, уншалга, зорюулга бүтээхэ, шэнэ хэрэг эрхилхэ, шэнэ эмхи, наймаа нээхэ, шэнэ байшан арюудхаха, уулзалгын, хур бороо дуудалгын ёһолол бүтээхэдэ хайн.

Могой, Морин, Хулгана, Гахай жэлтэндэ хайн. Бишэн, Тахяа жэлтэндэ муу.

Үнэ абабал, ухаан, мэдэрэл хурсадаха.

Ивалгын дасанда "Жадамба" хурал үглөөнэй 9 сагта уншагдаха.

Заяагаа хайжаруулагты!

Майн 22, гарагай 4, монгол харын 12.

Энэ үдэр бурханай номнол бүтээхэ, нигүүлэхы хэрэг эрхилхэ, анхан үгтэнэн найдүүлгая бусаалга, зүрилдөөтэ талые номгоруулхада хайн.

Дайшалхы сэрэгэй ябуулха, үрилдаа болон аяншалга эрхилхэдэ муу. Шуһан болон түүхэй мяхантай зууралдахада сээртэй.

Хулгана, Гахай, Үхэр, Нохой жэлтэндэ хайн, Могой, Морин жэлтэндэ урагшагүй.

Үнэ абабал, зоболон болон ами наһанда харша дайралдажа магад.

Ивалгын дасанда хэлэ аманһаа, хоб жэб, муу юумэнһээ аршалдаг "Табан харюулга" хурал үглөөнэй 9 сагнаа эхилхэ.

Майн 23, гарагай 5, монгол харын 13.

Энэ үдэр ханаһан хүсэлнүүд түргөөр бэелүүлэгдэхэ, хүнүүд нэгэ ханалтай байха, хэлсээнүүд амжалтатай бүтэхэ.

Хүнүүдтэ туһалха, гол шийдхэгдээгүй асуудалнуудые түргөөр бүтээхэ, хүндэ ажал бэелүүлхэ, мал худалдаха, харгын, барилгын хүдэлмэри ябуулха, буу хэхэдэ хайн үдэр.

Бар, туулай, Могой, Тахяа жэлтэндэ ехэ хайн үдэр. Харин Үхэр, Луу, Хонин жэлтэнэй болгоомжолхоор үдэр.

Хүнэй үнэ абабал, зол жаргал уншарха, шэг шарай хайжарха.

Энэ үдэр Ивалгын дасанда муу ама, хэлэнһээ аршалдаг "Табан харюулгын" хурал үглөөнэй 9 сагнаа эхилхэ. Урагшатай ябахатнай болтогой!

Майн 24, гарагай 6, монгол харын 14.

Эрид шийдэмгэй ажал ябуулгануудые бэелүүлхэ, дайсадые номгоруулха, сүүдэй хэрэг шийдхэхэдэ хайн үдэр.

Олон зоной хабаадалгатай хэмжээ ябуулгануудые, эмшэлэлгын аргуудые, аршаан хэрэглэхэ, һамга абаха, газар хахалха, худалдаа наймаа үүсэхэдэ муу үдэр.

Хонин, Бишэн, Тахяа, Могой жэлтэндэ хайн үдэр. Харин Бар, Туулай жэлтэн нэргылэмжэтэй ябаха зэргэтэй.

Хүнэй үнэ тайрабал, ажал ябуулга хайжарха, эд зөөри элбэгжэхэ.

Энэ үдэр Ивалгын дасанда эгээл ехэ хурал болохо "Дончодой" хурал үглөөнэй 9 сагнаа эхилхэ.

Ехэ анхаралтай байгты!

Майн 25, гарагай 7, монгол харын 15.

Будда бурханай үдэр. Энэ үдэр бүхы хайн, муу үйлэ хэрэгүүд мянга дахин олошорхо.

Энэ үдэр ханаһан хүсэлнүүд, түсэбүүд бэелүүлэгдэхэ. Бурханда мүргэхэ, маани уншаха, субарга, гэр байра бодхоохо, тарьян ажал ябуулха, худалдаа наймаа хэхэ, суглаа зарлаха, үргэнөөр хэмжээ ябуулгануудые үнгэргэхэ, шэнэ тушаалда һууха, ан амитадые харууһалха, харахада хайн үдэр.

Үхэр, Бар, Туулай жэлтэндэ хайн үдэр. Харин Хулгана, Гахай жэлтэнэй болгоомжотой байхаар үдэр.

Хүнэй үнэ абаагүй һаа, дээрэ.

Майн 26, гарагай 1, монгол харын 16.

Эрид шийдэмгэй ажал ябуулгануудые бэелүүлхэ, эм дом бэлдэхэдэ хайн үдэр.

Газар малтаха, модо отолхо, худаг малтаха, газар хахалха, бороо хура гуйха, онгосо табиха, хада махаха, аяншалха, хирургын операци хэхэдэ, наһа барагшын түлөө уйлахада муу үдэр.

Луу, Бишэн, Хонин жэлтэндэ хайн үдэр. Харин Гахай, Туулай, Хулгана жэлтэндэ урагшагүй үдэр.

Энэ үдэр Ивалгын дасанда түгэхэлэй "Дончодой" хурал үглөөнэй 9 сагнаа болоно.

Хүнэй үнэ абабал, тодхор ушарха.

Өөрынгөө хүсэ шадалда этигэгты!

БУХА НОЁНОЙ ТАЙЛГАН

Майн 19-дэ Түнхэнэй ай-магай Далахай нютагһаа холо бэшэхэнэ оршодог "Буха ноёной һуури" гэхэн шүтэлгын газарта Эрхүү можын, Буряад Республикын болон Забайкалийн хизаарай хүзэгшэ аяншалагдай заншалта тайлган үнгэргэгдэхэнэ.

Энэ хэмжээ ябуулгые дархан бөө Бурдажап Пурбуевич Ширеторов түрүүтэй "Алтан сэргэ" эмхиин эдэбхитэд үүсэхэдээ, Росси гүрэнэй болон Буряад ороной Үндэнэн хуулийн шажан шүтэлгын эрхэ сүлөө тухай статьянуудай эрилтэнүүдэй хэм соо Байгалай оршондо ажаһуугшадые байгаалитаяа нягта холбоотойгоор хүгжөөхэ зорилго хараална.

Буха ноён – Эсэгэ Малаан гү, али Хаан Хурмаста Тэнгэрийн хүбүүн, Хойто зүгэй 13 бурхадай толгойлогшо, Түнхэнэй табан хаанай нэгэниинь, эхирэд-булагад угсаатанай эхи табигша.

Тус ёһолол хадаа тэнгэрийн үүдэнэй нээлгэтэй, байгаалиин һэргэлгэтэй, тэнгэрийн болон дэлхэйн амитадай харилсалгатай холбоотой. Иимэ ёһолол буряад бөө шажанай шүтэлгын бүхы газарнуудта, тэрэ тоодо Улаан-Үдын Октябрьска районой Комушка һууринда үнгэргэгдэдэг.

Михаил ЗОМОНОВ,
философиин эрдэмэй доктор,
ВСГАКИ-гай культурологиин
кафедрын профессор.

ИТГЭЛИЙН ХАМБЫН ЗАХЯАНУУД

Майн 8
Итгэлийн Хамба ламын байдал гэжэ нэрэтий Итгэлийн Хамба ламыг тахих бүтээл хийж байх үед "Веды" гэж номын дээдын билгийг айлдсан Төвдын их мэргэн Дүбшэн Дармын дүрөөр биелсэн Багшадаа мүргэнэ би", гэж нэгэ лама уншив. Энэ үед Итгэлийн Хамба: "Хооснийг ойлгох үед тэрэ (дээдын билиг) эндэ ирдэг", - гэж айлдав.

Бандида Хамба лама Дамба Аюшеевын адис зөвшөөлөөр Оросын Сангхын лама санаартан, Ивалгын болон Сангхын бусад дасангуудийн жиндагууд "Итгэлийн Хамбын байдал" гэж онцолго ном бичтээдэг боллоо. Тэрэ ном соо Итгэлийн Хамбын урдахи бүхы түрэлнүүд магтагдажа, тус бүрд нь бүтээлч хандан мөргөнө. Оросын булан бүхэнд мөргөл бүтээж байсан хүн бүхнийг Багша анхааралтайгаар соносоно.

Багшын дээдын бүхы түрэлнүүд: тав нь – Энэдхэгт, тав нь – Төвдөд, хоёр нь - Орос орондо Итгэлийн Хамба ламаас илгаагүй. Будда Шигэмүнийн шавь Лизава Сэнгээс эхилээд, Итгэлийн Хамбын урда түрэлнүүдийн хүч ихэт бүхы дүрэнүүд өнөөдөр Багшын сэдхэл дотор салшгүй холбоотойгоор оршино. Тиймээс Хооснийг төгс айлдсан үрэ биднэрийн оршим, Багшын байгаа газарт олдоно.

Майн 9
Нартий сэлмэг өдөр бороо ороно. Итгэлийн Хамба нэг ламтий суг яваж явна. "Өнөөдөр дээрээс аргагүй их хүчтий хишиг авах байн бидь, тийм уу?", - гэж асууна. "Имагтал өнөөдөр ийм юм учирна", - гэж Хамба лама харюусана.

Энэ өдөр манай орон дотор, бүхы дэлхий дээр фашизмыг дарсан Илалтын баяр боложо, Бодисадваанарт адил, амь насаа гамнангүй, Эсэгэ орноо, хүүхэд, өлбөр үтэлсэн өвгөд, эхнэрнүүдийг хамгаалхын тул амь насаа өргөсөн хүнүүдийн дурсгаалыг хүндэлжэ байна. Тэд хүнүүд хамаг амьтны аша тусад биеыгээ үргэжэ, Бодьсадвын агуу их баатаршалгыг бүтээв шуу.

Үнэхөөрөө энэ өдөр Илалтын бая-

рын саглашгүй их адисаар төгс дүүрэн байна. Харин сэлмэг өдөр бороо ороходоо, Бурхан шажины ёсоор Бурхадын баясаж, адис хүртөөсний шинжтэй гэж ойлгодог! Байгаалийн юрэ бусын энэ үзэгдлийг тодруулсний аргаар бүхы нүгчсэн ба мүнөө ажсуугаа хүнүүд Бурха, Бодьсадваанарын дээдын адист хүртэв гэж Итгэлийн Хамба энэ өдөр ойлгуулав ха юм.

Майн 14
Нэг хүн огторгой хүртэр хөөрсөн хар баганыг хараад, энэ ямар үдхатий бэлэй гэж гүн бодолд автав. Нүгөөд хүн нь: "Бодомжил, бодомжил!", - гэж хэлэнэ. Итгэлийн Хамба айлдана: "Номын аргаар ойлгохош".

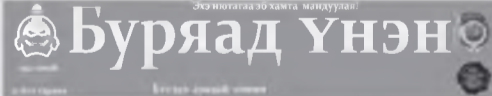
Өнөөдөр Багша гүн гүнзгий, олон талтий, онц тэмдэг үзүүлэв. Газрас тэнгэр хүртэр бодсон хара багана хүн түрэлтний одоо үеын ажбайдлын, сэдхэлын байдлын, сайшаах, шилэх зүйлнүүдийн шинж нь доороос тэнгэрийн оргил хүртэр хав хар болснийг харуулна. Манай хамаг ажбайдлын үндэс суурь, манай ухаан сэдхэл галд шатсан модний үнгэтий, дорой ядуу байдлын үнгэтий болоод байн...

Энэ учраар Багша санаат болж, ямар байдалда одоо үед ороод байснаа, урд цагын гол чухал зан авирын, сэдхэл санааны эхин үндэс юунд цэнгээ бурхснийг имагтал Номын ач тусаар ойлгох болно бидь.

Тиймээс одоо цагын юртэмсын зовож байгаа амьтадын элдэв хэрэгтэ хэрэггүй мэдээнүүдээр дүүртэр шигсэн ухаан сэдхэл дотор түрсэн, доороос тэнгэрт тулсан зурвас, Эрдмийн ямарч гэрэлгүй, хүн түрлийн онц хомрыг огт ойлгохгүй хав харанхын чанартай болоод байн.

Харин хувьданы болоод, оршон тойронхи бүхы дэлхийтий юуний болж байснийг бодомжилж захалаад, мунхагаа сохом усадхах замд гарсан ухаатий хүнүүд бии ха юм. Тэр харгдсан хар баганын нюусыг юуний ач тусаар тайлвалахыг Итгэлийн Хамба айлдаж байн шуу.

Багшын Ном соо айлдсан байдаг.
Николай БАДМАРИНЧИНОВ
хэвлэлдэ бэлдэв.
sangharussia.ru сайтаас.

 <p>Буряад үнэн</p> <p>Учредители: Глава Республики Бурятия, Народный Хурал Республики Бурятия, Правительство Республики Бурятия Директор-главный редактор - В.В.ХАРТАЕВ И.о. редактора Д.Б.ГУРОДАРМАЕВА</p> <p>Редакционная коллегия: И.М.Егоров, П.Л.Носков, М.В.Калашников, И.В.Смоляк (Правительство РБ), А.С.Коренев, Ц.Б.Батуев, В.Р.Булдаев, Ц.Э.Доржиев (Народный Хурал РБ), А.В.Махачкеев - зам. директора, Т.В.Самбялова - редактор, С.Б.Байминова (бильд-редактор), Г.Х.Дашеева, Н.Д.Бадмаринчинов, Л.В.Очирова, Д.Ц.Мархадаева, Б.В.Балданов, В.Д.Дамдинова.</p>	<p>ТЕЛЕФОНЫ:</p> <p>21-54-54 - приемная 21-35-95 - замдиректора - редактор газеты "Бурятия" 21-68-08 - редактор 21-64-36 - бильд-редактор 21-67-81 - выпускающий отдел 21-63-86 - отдел экономических проблем, отдел фотоиллюстраций 21-63-86 -отдел социально-политических проблем 21-64-36 -отдел гуманитарных проблем, отдел бурятского языка и перевода, редакция журнала "Одон" 21-06-25 - редакция журнала «Байгал» 21-60-21 - редакция журнала «Морин Хуур», отдел книгоиздания 21-62-62 - реклама 21-50-52 - отдел распространения</p> <p>Редакция принимает печатные рукописи. Рукописи и фото не возвращаются. Автор несет ответственность за представленные материалы. За содержание объявлений редакция ответственности не несет. Все справки у рекламодателя.</p>	<p>АДРЕС РЕДАКЦИИ И ИЗДАТЕЛЬСТВА: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Каландаришвили, 23. ГАУ РБ «Издательский дом «Буряад үнэн».</p>	<p>Подписной индекс 50901 Газета зарегистрирована Региональным управлением регистрации и контроля за соблюдением Законодательства Российской Федерации о средствах массовой информации в Республике Бурятия Свидетельство № Б-0079 от 2 ноября 1994 г. www.burien.ru e-mail: unen@mail.ru</p> <p>Газета набрана и сверстана в компьютерном центре Издательского дома «Буряад үнэн». Отпечатано с готовых диапозитивов в ОАО «Республиканская типография». Адрес типографии: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Борсоева, 13. Подписана в печать 15.05.2013 в 16.00 - по графику; 15.05.2013 г. в 16.00 - фактически. Объем 6 п.л. Заказ №1660. Тираж - 4200 экз.</p> <p>Цена свободная.</p> <p>* Материалы на платной основе. ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ - каб. 1, 13 (I этаж), Тел.: 21-62-62, 21-60-91 тел./факс: 21-54-54</p>
--	---	--	---

УЧИМ БУРЯТСКИЙ ЯЗЫК

Үргэлжлэл. Эхинийн урдахи дугаарнуудга.

ШЕСТНАДЦАТЫЙ ЦИКЛ АРБАН ЗУРГААДАХИ ХӨӨРЭЛДӨӨН

Давай поиграем вместе, а? Бабушка купила в магазине игрушку. Подарок День рождения.

Хамтадаа наадая, зай гү? Хүгшэн эжыни магазинда нааданхай худалдажа абаа. Бэлэг Түрэнэн үдэр.

СЕМНАДЦАТЫЙ ЦИКЛ АРБАН ДОЛООДОХИ ХӨӨРЭЛДӨӨН

Наступила весна. Снег растаял. Выросла травка. Зазеленели деревья. Поют птички. Деревья покрылись зелёными листьями. На ветке дерева сидит птичка.

Хабар болобо. Саһан хайлаа. Ногоон ургаа. Модод ногоороо. Шубууд дуулана. Модод ногоон набшаһаар хушагдаа. Модоной мүшэр дээрэ шубуухай нууна.

Пришло лето. Летом бывает жарко. Летом день длинный, ночь короткая. Мы купались в реке. Течение в этой реке быстрое. Эта речка течёт медленно. Летом косят траву, готовят сено.

Зун ерээ. (Нажар болоо). Нажартаа халуун байдаг. Зундаа үдэр ута, һүниһь – богони. Бидэ үһанда шунгаабди. Энэ мүрэнэй урасхалыһь түргэн. Энэ горхон аалыар урдана. Зундаа ногоо сабшажа, үбһэ бэлдэдэг.

Сенуоборка Летом солнце жаркое. Жаркое солнце. В жару хорошо сидеть в тени.

Үбһэ хуряалган Нажарай наран шанга. Халуун наран. Халуунда һүүдэртэ һуухада гоё.

ВОСЕМНАДЦАТЫЙ ЦИКЛ АРБАН НАЙМАДАХИ ЦИКЛ

Наступила осень. Листья на деревьях пожелтели. Уборка хлеба. Первого сентября дети пошли в школу. Мне пять лет, я ещё не хожу в школу. Мне семь лет, я хожу в школу. Я пойду в школу в будущем году. День рождения.

Намар болоо. Мододой набшаһад шарлаа. Таряя хуряалга. Сентябриин нэгэндэ үхибүүд хургуулидаа ошобо. Би табатайб. хургуулидаа үшөө ороогүйб. Би долоотойб, хургуулида оронхойб. Би ерэхэ жэлдэ хургуулида орохоб. Түрэнэн үдэр.

Из книги Н. Дамдинова «Русско-бурятский разговорник»

Гуурһаяа туршанабди

НОХОЙН ГҮЛГЭН

Зунай дулаахан үдэр харгыгаар ябажа ябатарни, нэгэ жаахан нохойн гулгэн намайе дахаад ядахадаа, гэртээ асарааб. Тэрэндээ «Байкал» гэжэ нэрэ үгөөд, элдэб юмэндэ һургажа захалааб. Хуршымнай нохой минии нохойе хазахаяа ханадаг хэн, тиихэдэнь би тэрэниие үлдэдэг байгааб.

Тэрэ гэнээр хоёр жэл үнгэрөө. Байкални томо һайхан нохойе айлгаад, хорёо соогоо оруулхая болёо.

Гармажап Модокон.

Үглөөнэй саг түргэн үнгэрдэг, одоо гайхалтай даа. Тезд гэрэй ажал барагдаха юм бэшэл. Хашартай гээшнь. Бимбын эжы огород дээрэ ажалтай аад, хожомдохо болоходоо, хүбүүндээ иигэжэ хандаба:

- Бимба! Пеэшэнээ түлээд, энэ мяхаяа угаагаад, ехэ амһарта соо шүлэ табишаш. Гэнтэ баабайшни агнууриһаа бусажа ерэхэ. Мяхаяа һайн бусалгаад, наранай урда ерэхэдэ, лабшаагаа хэжэрхёрой. Ойлгоо гүш?

- Ойлгоо, ойлгоо, - гэжэ Бимбань.

Эжынгээ захяаень намааран, алдангүй дүүргэхэ гэжэ Бимба яһала шуран оролдобо. Тэрэ ажалла гансаараа хэжэ байхдаа, Бимба олон юмэнэй тухай бодолнууды түрүүлнэ. Өөрөө өөртэйгөө хөөрэлдэнэ.

Эжынгээ ухааншалжа захяагүй юмэнүүды хэжэрхёо хаа, магтаалда хуртэмөөр байна. Байза, байза, - гэжэ

бодожо байһаар, гэнтэ амаяа маһайлгаад, альгаа ташаба. - Аһаа! Гэшхүүрээ угаахам. Эжым ерэнээр хараха, хүхихэ бшуу...

Нэгэ хэды сагай үнгэрөөд байхада, нилээд халуудаһан Бимба гэртэ ороод, самсынгаа хормойгоор хүлһээ аршажа байтараа:

- һүү, наран сэхэ урда ха юм. Лабшаагаа-а, лабшаагаа, - гэжэ хашхараад, гүйдэлөөр лабшаагаа тогондоо хэбэ, шүлөө дабһалба. Пеэшэндээ түлээ нэмэжэ һуухадань, нохойн хусаха абяан дуулдаад, хашаагай үдэн хахинаба.

- Эжым ерээ, ерээ, - гэжэ Бимбын сонходо ошоходо, эсэгэнь нэгэ танигдаагүй ород хүнтэй нархалдаһаар газараа оробо. Хойноһоонь эжынь һалирна. Бимбын угтан гарахатайнь сасуу нохойнь гүйжэ ерээд, Бимбадаа собхороод эрхэлбэ даа.

- Бимбуушха! Эдээншни бэлэн болоо гү? - гэжэ эжынь аятай дулаанаар асууба.

- Бэлэн, бэлэн, - гэжэ Бимба харюусаба.

Агнууриһаа буугшад гар нуураа угаагаад, Бимбынгаа шанаһан амтатай тарган шүлэ туршахаа столдо һуубад ха. Эжынь табэг халбагануудаа табяад, иигэжэ хэлэбэ:

- Бимбынгаа болгоһон эдээ амталагы даа!

Тиин шанагаа шүлэ руу хэхэтэйн сасуу мяхануудай дундаһаа омолийн гурбан толгой булталзабад ха.

- Татхай, нохой эди... Энэ юун гэшэб? - гэжэ эжынь сошо-жо, шанагаа унагаажархёо хэн ха. Айлшанин үндэлзэжэ байжа хараба шүлэтэй амһартыень. Баабайнь сошоһондоо ама нюдөөрөө жэгдэ харашоод зогшо-шобо ха. Бимбын нюрга руу хүйтэ хоёроо соо хараад, зоогдоһон модон шэнги байһан аад:

- Угы-ы... Энээхэн толгойнууды бүү хаярай, хожом шүлэн болгожо эдихэбди гэжэ баабай өөрөө хэлээ хэн. Мүнөө тэрэ захяаень гэнтэ ханаад, гурбан заһанай толгойнууды шүлэн соогоо хэжэрхёо хэм, - гэжэ Бимба сэхыень хэлэбэ.

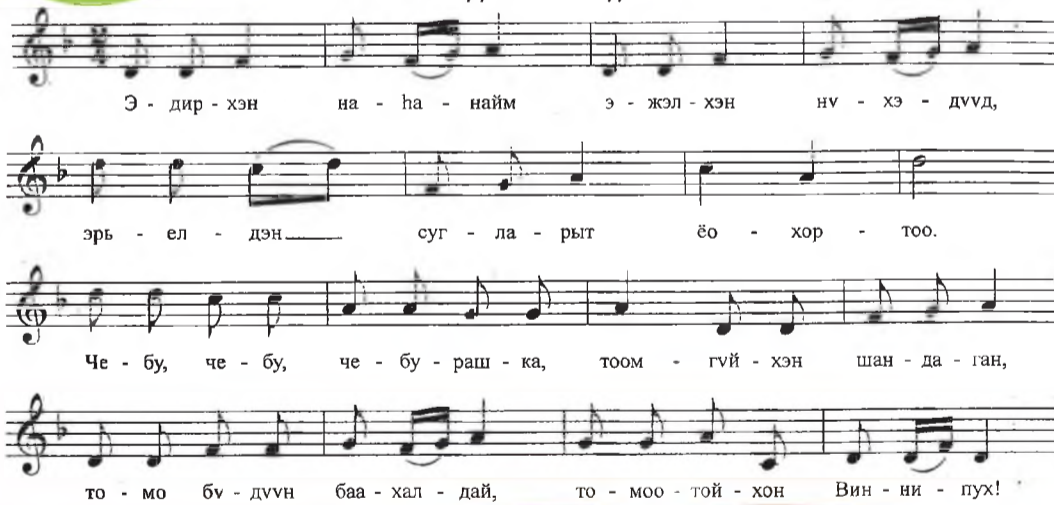
Ород айлшан эсэгэ хоёрын Бимбые наадалжа, амяа татаха забгүй энээлдэбэд ха. Харин эжынь зэмэтэй юм шэнги нэгэ Бимбаяа, нэгэ үбгэнэйнгөө урдаһаа хялам харасаагаад, шүлэтэй амһартаа баряад, пеэшэн тээшэ гэшэлшоо хэн гэхэ. Тэрээнһээ хойшо "Бимбын шүлэн, "Бимбын шүлэн" гэлэн абяанууд тосхондо олошоржо, амар заяа үгэхээ болёо гэлсэдэг бэлэй.

Филипп Балдаев.

Чебурашка БОЛОН ТЭРЭНЭЙ НҮХЭД

Үгэнь, хүгжэмынь Б.Баяртуевай Довольно подвижно

Эдирхэн наһанайм Эжэлхэн нүхэдүүд, Эрэлдэн сугларыт Ёохортоо!

Ульгэрэйм нүхэдүүд – Үнэгэн, заряа, шононууд, Үрээгэр Бармалей, Айболит!

Дабталга:

Чебу-Чебу, Чебурашка, Тоомгүйхэн шандаган, Томо бүдүүн баахалдай, Томоотойхон Винни-пух!

Дабталга.

Таанадгүй, нүхэдни, Таагүйхэн зүрхэндэм, Түргэлэн сугларыт Ёохортоо! Дабталга.

Дабталга.

"Сэдьхэлэйм дуунууд" гэлэн хүүгэдэй дуунай номһоо абтаба. Согсолон бүридхэгшэ Будаева Валентина Нимбуевна.

Энэ хуудаһа Дулма Гуродармаева бэлдэбэ.